

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNDE SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN ŞAHİN

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Tayfun ERCAN

GAZİANTEP
OCAK 2022

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ HUKUKU ANA BİLİM DALI

Tezin Başlığı:
Adı ve Soyadı:
Tez Savunma Tarihi: 24/03/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Emine KOBAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Tayfun ERCAN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Doç. Dr. Tayfun ERCAN

Doç. Dr. Selminaz ADIGÜZEL

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Erdoğan

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Hasan ŞAHİN

Tezin Savunma Tarihi: 24.01.2022

ÖZET

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNDE SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

ŞAHİN, Hasan
Yüksek Lisans Tezi,
Yüksek Lisans Tezi, Ekonomi Hukuku Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tayfun ERCAN
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Banu Koç
Ocak 2022, 100 Sayfa

Bu çalışmamızda Türk Ticaret Kanunu Sigorta Hukuku kitabında yer alan sigorta sözleşmelerinin en önemli konularından kabul edilen sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne ilişkin hususlar ele alınmıştır. Sürekli edim borcu yükleyen sigorta sözleşmelerinde sözleşmenin tarafı olan sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü yerine getirilmediğinde sigorta ettirenin hak kayıpları hatta hakkından tamamen mahrum kalması söz konusu olabilmektedir Sigorta ettirene beyan yükümlülüğü sözleşmenin kurulması aşamasında, sözleşme devam etmekte iken ve sigorta sözleşmesinin rizikonun gerçekleşmesi ile sona ermesi gibi üç durumda yüklenmiştir. Kanun koyucu kanunda yer alan her bir dönem için, her dönemde de farklı durumlar için ayrı ayrı düzenleme getirmiş olup, çalışmamızda kanun sıralamasına göre konular işlenmiştir. Sözleşmenin kurulmasından sona ermesine kadar olan beyan yükümlülüğünün ihlali açıklanmış, ihlali durumunda sonuçlarının neler olacağı detaylandırılmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için sigorta sözleşmesine ilişkin genel başlıklara çalışmamızda yer verilmiş, yargı kararları ile örneklendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sigorta Sözleşmeleri, Beyan Yükümlülüğü, İhlal, Riziko

ABSTRACT**THE INSURANT’S OBLIGATION TO GIVE INFORMATION
IN INSURANCE CONTRACT**

ŞAHİN, Hasan
MA Thesis,
Ekonomic LawDepartment
Supervisor: Asst. Prof,
Tayfun ERCAN
January - 2022, 100 pages

In this study, the issues related to the notification duty of the insurant, which is considered one of the most important issues of insurance contracts in the Insurance Law book of Turkish Commercial Code, are discussed. In insurance contracts that impose a constant execution debt, when the notification duty, which is one of the most important principal execution obligations of the insurant, who is a counterparty of the contract, is not acceded, there may be loss of rights or even definite deprivation of rights. The notification duty to the insurant is loaded in three cases: at the stage of the establishment of the contract, while the contract is in progress, and in the event that the insurance contract ends with the realization of the risk. The legislator has brought separate regulations for each period in the law, and even for different situations in each period, and in our study, the issues are handled according to the order of the laws. The notification duty from the establishment of the contract to its expiration has been explained, and it is explained what will be the consequences in case of its aggression. Today, the currency of insurance contracts makes it compulsory for each individual to be informed about the notification duty, which is a vital issue for the outcome of the insurance contract, in the face of the compulsory execution of certain insurance contracts. For a better understanding of the issue, the general headings related to the insurance contract are included in our study, and the subjects are exemplified by judicial decisions.

Keywords: Insurance Contracts, Notification Duty, Aggression, Risk

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda, uygulamada sıkça rastlanılan ancak sigorta sözleşmesi yapmak isteyen kişilerin çoğunlukla gözden kaçırdıkları, sigorta konusuna ilişkin sözleşmenin karşı tarafı olan sigortacıya yapılması gereken bazı bildirimler ele alınmış, bu bildirimlerin zamanı, şekli gibi hususlar detaylandırılmış, sonuç olarak da yerine getirilmediğinde ya da eksik yerine getirildiğinde sigorta sözleşmesi yapacakların uğrayacakları hak kayıpları ele alınmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca faydalarını çokça gördüğüm, tezimin yazımı ve bilgi toplanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen başta tez danışmanın sayın Doç. Dr. Tayfun Ercan başta olmak üzere Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin değerli hocalarına ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm bu süreçte yaşadığım zorlukların üstesinden gelmemi sağlayan değerli eşim Esmâ Efe Şahin ve canım oğlum Tuna olmasaydı tezimi yazabilmem mümkün olmazdı. Desteklerini her zaman hissettiğim ve akademik eğitimimin devamı konusunda umut ışıkları oldukları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hasan Şahin
Gaziantep 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	Sayfa i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii

GİRİŞ

A.Araştırmanın Konusu ve Problemi	Sayfa 1
B.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
C.Araştırmanın Yöntemi	3
D.Hipotezler.....	4

I. BÖLÜM

“SİGORTA SÖZLEŞMESİ” “SİGORTA ETTİREN” “SİGORTA ETTERİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ” KAVRAMLARININ İNCELENMESİ

1.1.1. Sigorta Sözleşmelerinin Genel Özellikleri	12
1.1.2. Sigorta Sözleşmelerinin Unsurları.....	13
1.1.2.1 Riziko	15
1.1.2.2 Menfaat.....	18
1.1.2.3 Sigorta Bedeli	20
1.1.3. Sigorta Sözleşmesinin Türleri	21
1.1.3.1 Zarar Sigortaları	22
1.1.3.1.1 Mal Sigortaları.....	23
1.1.3.1.2 Sorumluluk Sigortaları	23
1.1.3.2 Can Sigortaları.....	24
1.1.3.2.1 Hayat Sigortaları.....	24
1.1.3.2.2 Kaza Sigortaları.....	25
1.1.3.2.3 Hastalık ve Sağlık Sigortaları.....	26
1.2 Sigorta Ettiren	27
1.2.1 Sigorta Sözleşmesinin Karşı Tarafı; Sigortacı	27
1.2.2 Sigorta Sözleşmesinde Sigortalı Kavramı	29
1.2.3 Sigorta Sözleşmesinde Lehtar Kavramı	30
1.3 Sigorta Ettirenin Borç ve Yükümlülükleri.....	32
1.3.1 Sözleşmelerde Borç, Yükümlülük ve Külfet Kavramları	32
1.3.2 Sigorta Sözleşmelerinin Karşı Tarafı Olan Sigortacının Borç ve Yükümlülüklerinin Kısaca Değerlendirilmesine	34

1.3.3 Sigorta Sözleşmelerinde Sigorta Ettirenin Borç ve Yükümlülüklerine Giriş	38
1.3.3.1 Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu	39
1.3.3.2 Sigorta Ettirenin Bilgi Verme ve Araştırma Yapılmasına İzin Verme Yükümlülüğü	41
1.3.3.3 Sigorta Ettirenin Zararı Önleme, Azaltma ve Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Yükümlülüğü	41
1.3.3.4 Sigorta Ettirenin Mal ve Zararın Gerçekleştiği Yerde Değişiklik Yapmama Yükümlülüğü	42

II.BÖLÜM

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNDE SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

2.1. Beyan Yükümlülüğü	45
2.2. Beyan Yükümlülükleri	45
2.3. Sigorta Ettirenin Temsilcileri ve Beyan Yükümlülüğü	48
2.4. Beyanın Muhatabı	50
2.5. Aracılara Yapılan Beyan	52
2.6. Beyanın Şekli	54
2.7. Beyanın Zamanı, Süresi ve Usulü	55

III.BÖLÜM

YAPILMASI GEREKEN ZAMANA GÖRE BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ VE İHLALİ

3.1 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğü	55
3.1.1 Beyanla Yükümlü Olunan Hususlar	57
3.1.1.1 Sigortalının Şahsına İlişkin Hususlar	59
3.1.1.2 Sigortalanan Mala İlişkin Hususlar	60
3.1.2 Beyanın Yerine Getirilme Usulü	61
3.1.2.1 Beyan (Kendiliğinden Beyan) Usulü	62
3.1.2.2 Liste Usulü	62
3.1.2.3 Karma Usul	63
3.1.2.3.1 Beyan Usulünün Esas Alındığı Karma Usul	64
3.1.2.3.2 Liste Usulünün Esas Alındığı Karma Usul	64
3.1.2.3.3 TTK'ye Göre Usul	65
3.1.2.3.4 Beyanın Yerine Getirileceği Zaman ve Süre	65
3.2 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali	67
3.2.1 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Riziko Gerçekleşmeden Önce Öğrenilmesinin Sonuçları	68
3.2.1.1 Sigortacının Cayma Hakkı	69
3.2.1.2 Sigortacının Prim Farkı İsteme Hakkı	70
3.2.2 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Riziko Gerçekleştikten Sonra Öğrenilmesinin Sonuçları	74
3.2.2.1 Sigortacının Tazminatta veya Bedelde İndirim Yapma Hakkı	74
3.2.2.2 Sigortacının Tazminat veya Bedel Ödeme Borcundan Kurtulma Hakkı	75
3.3 Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğü	76

	vi
3.3.1 Rizikonun Ağırlaşması ve Unsurları	79
3.3.2 Rizikonun Hafiflemesi	81
3.3.3 Sözleşme Süresinde Beyan Yükümlülüğünün Zamanı ve Süresi	82
3.3.3.1 Subjektif Riziko Ağırlaşmasında	82
3.3.3.2 Objektif Riziko Ağırlaşmasında	83
3.4 Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlalin Riziko Gerçekleşmeden Önce Öğrenilmesinin Sonuçları	84
3.5 Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlalin Riziko Gerçekleştikten Sonra Öğrenilmesinin Sonuçları	85
3.5.1 Sigorta Ettirenin Rizikoyu İhmali ile Ağırlaştırması	85
3.5.2 Sigorta Ettirenin Rizikoyu Kastı ile Ağırlaştırması	86
3.6 Riziko Gerçekleştikten Sonraki Beyan Yükümlülüğü	87
3.7 Beyan Yükümlülüğünün (İhbarın) Zamanı	89
3.8 Beyan Yükümlülüğünün (İhbarın) Süresi	91
3.9 Beyan Yükümlülüğünün (İhbarın) Amacı	92
3.10 Sözleşmenin Rizikonun Gerçekleşmesi Neticesinde Sona Ermesi Halinde Beyan Yükümlülüğünün ihlalinin Sonuçları	
3.10.1 Beyan Yükümlülüğünün Sigorta Ettirenin Kusuru Nedeniyle İhlali	97
3.10.2 Beyan Yükümlülüğünün Sigorta Ettirenin Kastı Nedeniyle İhlali	96
3.10.3 Sigortacının Rizikonun Gerçekleştiğini Önceden Öğrenmesi	97
SONUÇ	99
KAYNAKLAR	104

KISALTMALAR

- ABD:**Anabilim Dalı
- AnBD:**Ankara Barosu Dergisi
- A.Ş:**Anonim Şirket
- AÜHF:**Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- AÜHFD:** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
- AÜY:**Ankara Üniversitesi Yayınları
- B:**Baskı
- BTHAE:** Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
- bkz:**bakınız
- C:**Cilt
- E:**Esas
- g.g.:**gözden geçirilmiş
- HD.:**Hukuk Dairesi
- HGK:**Hukuk Genel Kurulu
- HMK:**Hukuk Muhakemesi Kanunu
- İÜHF.:**İnönü Ünivesitesi Hukuk Fakültesi
- İÜHFM.:**İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
- karş:**karşılaştırınız
- K:**Karar
- Koop:**Kooperatif
- SK.:**Sigortacılık Kanunu
- TBK.:**Türk Borçlar Kanunu
- TBB:**Türkiye Barolar Birliği

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Sigorta sözleşmeleri kişilerin korunmasına önem verdikleri ekonomik değerlerin zarar görmesinden kaynaklı olumsuz sonuçların topluma dağıtılması düşüncesinden doğmuş, iki tarafa borç yükleyen nitelikte olup, sigorta ettiren taraftan riskin sigortacıya devrinin ön görüldüğü buna karşılık sigortacının prim alacağını doğduğu sözleşmelerdir. Sigorta sözleşmeleri ön görülen süre boyunca sürekli borç ilişkisi doğurduğundan tarafların karşılıklı olarak dürüstlük kuralına uyma yükümlülüğü vardır. Dürüstlük kuralına uyma yükümlülüğü kanun koyucu tarafından genel kural olarak öngörülmemiştir. Sigorta sözleşmesinin kurulması, devam etmesi ve sona ermesi hallerinde taraflara bu yükümlülüğün özel yansımalarını düzenlemiş, sigorta ettirenin en önemli yükümlülüklerinden olan beyan yükümlülüğü ayrıca belirtilmiş ve ihlali durumunda sonuçlarının ne olacağı açıklanmıştır. Bu çalışmada sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü konu edinmekle, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için genelden özele doğru bir sıralamadan ayrılmamaya özen gösterilmiştir. Buna göre sigorta sözleşmesi kavramı tüm yönleri ile ele alınmış, sözleşmenin sigorta ettiren bölümü ağırlıklı olmak üzere taraflar incelenmiş, yine beyan yükümlülüğü ağırlıkta olmak üzere sigorta ettiren ve yükümlülükleri anlatılmış ve en nihayetinde beyan yükümlülüğünün sözleşmenin belirttiğimiz üç ayrı kısmındaki niteliği ve sonuçları ayrıntılı irdelenmiştir. Sözleşmenin kurulması aşamasındaki beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesi ile sigortacı rizikonun değerini belirleyecek, buna karşılık sigorta ettirenden rizikoyu taşıma külfeti karşılığında istediği primi talep edecek, sözleşmenin karşılıklı irade uyumları ile akdedilmesi durumunda şayet riziko gerçekleşirse zararın tazmini istenebilecektir. Beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi durumunda ise sigorta ettirenin bir takım hak mahrumiyeti söz konusu olabilecektir. Sözleşme devam ediyorken de sigorta ettirenin

beyan yükümlülüğü devam edecek olup, buradaki husus sözleşme dengesinin bozulması durumunda bunun sigortacı lehine yeniden sağlanmasıdır. Bir takım çeşitli hususların bildirilmemesi halinde sigorta ettirenin müeyyide ile karşılaşma olasılığı doğacaktır. Nihayetin riziko gerçekleştiğinde de sigorta ettirenin meydana gelen rizikoyu sigortacıya ihbar etmelidir ki sigortacı gerekli önlem ve kanunun kendisine tanıdığı hakları kullanabilsin, ayrıca sigorta ettiren de tazminatına kavuşabilsin. Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinin rizikonun gerçekleşmesi ile sona ermesi durumundaki beyan yükümlülüğünün ihlalinin de sonuçlarını kanun düzenlemiştir. Kanun beyan yükümlülüğünü düzenlerken sigorta ettirenin teminat altına alınan sigorta konusuna daha yakın oluşu, durumunu en iyi onun bilebilecek olması gibi nedenler ile sigortacı lehine hükümler getiriyor olsa da, kanuni yükümlülüklerini bilen ve bu yükümlülüklerini yerine getiren sigorta ettirenin hiçbir hak kaybı olmayacağı gibi korunmasını istediği menfaatin zarar görmesi durumunda da hiçbir çekince ile karşılaşmaksızın duruma göre tazminatına ve yahut sigorta bedeline kavuşacaktır ta ki beyana ilişkin yükümlülükler ihlal edilmesin. Çalışmamızda sözleşmenin belirttiğimiz üç dönemine ait beyan yükümlülüğü ayrı ayrı incelenecek olup, üç dönemin ortak özellikleri ile her bölümün kendine has olan durum ve özellikleri ayrıntılı incelenecektir. Başlangıçtaki bölümlerde sigorta sözleşmesi genel olan tüm yönleri açıklanacak ve beyan yükümlülüğüne ilişkin hususlar ilerleyen bölümlerde ayrıntılanacaktır.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sigorta sözleşmelerinin özellikle zorunlu sigortaların yaygınlaşması sigorta ettirenlerin rizikonun gerçekleştiğinde sigorta bedelini alamayacağı endişesinin yaygınlaşması, sigorta ettirenlerin hak ve yükümlülüklerini bilememesi neticesinde sigorta yaptırmaktan çekinmeleri, sigorta ettirenlerin beyan yükümlülüğünü yerine getirmesi ile yükümlülüklerinin büyük çoğunluğunu yerine getirecek olması ve sigorta sözleşmelerinin yaygınlaşması ile konunun toplumca bilinmesinin artan önemi gibi nedenler araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırmanın amacı ise beyan yükümlülüğünün sözleşmedeki zamanına göre belirlemesinin yapılması beyan yükümlülüğünün farklı zamanlardaki ihlalinin sonuçlarının belirlemesinin yapılması ve beyan yükümlülüğüne ilişkin okuyucu için tek kaynak sağlanması ve toplu şekilde sunulması şeklinde kendini ortaya koymaktadır. Araştırma neticesinde

sigorta sözleşmesi akdetmek isteyenlerin hukukken kendine düşen yükümlülüklerin önemli bir kısmını oluşturan tez konumuzun anlaşılması neticesinde yaşanan tereddütlerin en aza indirilmesi sağlanacaktır. Sigorta sözleşmesinin güçsüz tarafı olan sigorta ettirenlerin kendilerine düşen külfetlerin yerine getirilmesi ile sigorta bedeli, sigorta tazminatına kavuşamama endişesi giderilmesi sağlamak da ayrı bir amaçtır. Görülen davalarda hukuk uygulayıcıları için yol gösterici nitelikte olan tezimiz sayesinde kanunun farklı durumlar için farklı müeyyide ya da haklar düzenlediğinden, bir başlık altında hangi durumlarda hangi hakların meydana geldiği sistematik şekilde aktarıldığından önemli bir yardımcı kaynak olacaktır.

C. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın konusu ile ilgili daha önce yazılmış olan aynı başlığı taşıyan tezler ile daha genel konuların işlendiği kitaplardan tezimizde alt başlıklar halinde yer alan konular anlatılmıştır. Yargıtay kararlarının tezimizin alt başlıklarında yer alan içtihatlarla gönderme yapılmış, doktrinde tartışmalı konular var ise bunlar anlatılmıştır. Konun başlığından uzaklaşmadan ancak yüzeysel olarak da değerlendirilemeyecek şekilde konulara değinilmiş, araştırmanın okunması ile sigorta hukukunun genel özellikleri anlaşılabilir şekilde genel konudan yine tezimizin esas konusu olan beyan yükümlülüğüne ilişkin sorunlar anlaşılacak şekilde genelden özele sıralama yapılmıştır.

D. Hipotezler

Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen beyan yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelerin ortak noktalarının bulunması ile genel açıklamalar yapmak mümkün müdür ve özel düzenlemeler, genel başlıktan ayrılmadan ne şekilde açıklanabilir soruları ile bunun gerçekleşmesi sağlanmıştır.

BÖLÜM I

“SİGORTA SÖZLEŞMESİ” “SİGORTA ETTİREN” “SİGORTA ETTİRENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ” KAVRAMLARININ İNCELENMESİ

1.1 Sigorta Sözleşmesi

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 1401’inci maddesinde sigortacının, kişinin para ile menfaatini zarara uğratan tehlikenin, bir prim karşılığında, rizikonun meydana gelmesi halinde, tazmin etmeyi yükümlendiği ve yahut birkaç kişinin hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla veya hayat süreleri sebebiyle bir para ödemeyi ya da diğer edimler yükümlendiği sözleşmeler olarak tanımlanmıştır.

Kanunda sigorta sözleşmesinin tanımının yapılmasının doğru olmadığını savunan yazarlar bulunmaktadır.¹ Tanımın yanlış ve eksik olduğu, zamanla değişen ve gelişen esasların içine alması ile tanım yapmanın isabetli olmadığı savunulmaktadır.

Sigortanın en temel işlevi, kişinin üzerindeki riskin sigortacıya verilmesidir. Böylece riziko gerçekleştiği zaman meydana gelen zarar sigortacı tarafından karşılanır. Kişiler geleceklerini daha öngörülebilir olarak planlayabilirler ve gelecek karşısında kendilerini ekonomik olarak daha güvende hissedebilirler.²

¹ Kender, R., *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*, 9.b İstanbul 2008. S. 141, 142

² Omağ, M. K. (1985) *Türk Hukuku’nda Sigortacının Kanunu Halefiyeti*

Sigortacılık tarihinde önceleri sigorta sözleşmesinin konusu sadece eşya olarak görülürken, moderniteye geçilmekle sigortalananın, eşya üzerindeki para ile ölçülebilir menfaat olarak kabul görmeye başlamıştır. Sağlık riski, evin yangın nedeniyle zarara uğrama riski, aracın trafik kazası nedeniyle zarara uğrama riski, üçüncü kişiye tazminat ödeme riski gibi birçok risk, sadece malın zarara uğrama riski olarak değerlendirilemeyecek olup, para ile ölçülebilir menfaat kavramının içindedir. Sigorta ettiren değer verdiği herhangi bir şeyi sigorta ettirebilir.³

Sigortacı riski hesaplayabilmek için aynı risklerden oluşan bir topluluk meydana getirir. Örneğin evini yangın riskine karşı sigorta ettirmek isteyenlerden bir grup meydana gelmesi ile sigortacı sigorta sözleşmesi ile sigorta karşılığında sigorta ettirenlerden prim alacaktır. Alınan bu primler ile yangın sigortası fonu oluşturur.⁴ Sigortacı bu fonu yönetir. Bu topluluk içerisindeki sigortalılardan birinin zarara uğraması durumunda yangın sigortası primlerinden oluşan bu fondan alınan bu prim ile ödeme yapılır. Dolayısıyla yangın sigortası yaptırmış olan şahıslardan birinin rizikosunu diğerlerine dağıtmış olur.

Sigortanın temel fonksiyonu sigortalı topluluğunun meydana gelen her bir sigortalının uğramış olduğu zararı aynı topluluğu oluşturan diğer sigortalılara dağıtmaktır. Sigortalılardan birinin uğradığı zarar, diğer sigortalıların ödemiş olduğu primlerden karşılanır.

Bahis ve kumarda da az önce anlatılan toplanan paraların fonda birikmesi ve fona para yatıran kişinin fondan yararlanması konusu benzerlik göstermekle birlikte fark şu noktadadır; kumar ve bahiste karın dağıtılması söz konusu olmakla birlikte, sigorta sözleşmelerinde zararın dağıtılması söz konusu olup karı dağıtma yasağı bulunmaktadır.

1.1.1 Sigorta Sözleşmelerinin Genel Özellikleri

Sigorta sözleşmeleri iki taraflı sözleşmelerdir. İki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun iradesiyle kurulur. Sözleşmenin bir tarafı prim ödeme borcu diğer

³ Çandarlı, s.500-501

⁴ Kender, s.169

taraf rizikoyu taşıma borcu altına girdiğinden tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir. Sigorta ettireninin ilk prim taksitini ödemesi ya da prim borcunun tamamının bir anda ödemesi ile sigortacının rizikoyu taşıma borcu başlayacaktır.

Tarafların uygun iradelerinin bir araya gelmesi ile sigorta sözleşmesinin şekli başlangıç tarihi, primin tamamının ya da ilk taksitinin ödenmesi ile maddi başlangıç tarihi olarak isimlendirmek mümkündür.

Kanun sigorta sözleşmeleri için herhangi bir şekil şartı öngörmemiştir. Buna göre sigorta sözleşmesi yazılı ya da sözlü olarak yapılabilir. Sözleşmenin kurulmasının unsurları olan icap ve kabul beyanlarının da şekil şartına bağlı değildir. Mail, telefon, faks, telgraf, mektup gibi iletişim araçları ile icap ve kabul iradelerinin bir araya gelmesi ile sözleşme kurulabilir.

Her iki tarafa borç yükleyen iki taraflı sözleşmelerde olduğu gibi sözleşmenin tipini belirleyin edim yükümlülüğüne ilişkin kurallar sigorta sözleşmelerinde de geçerlidir. Sözleşmenin esaslı unsurunu oluşturan ve bulunmadığı takdirde ortada bir sözleşmeden bahsedilemeyecek olan, sonradan belirlenmesi mümkün olmayan yükümlülükler asli edim yükümlülüğüdür. Sigorta sözleşmelerinde de tarafların sözleşme serbestisi kaidelerine göre neyin asli edim yükümlülüğü, neyin tali edim yükümlülüğü olduğu konusunda serbesttirler. Ancak rizikonun konusu ve prim bedeli her tür sigorta sözleşmesinde asli edim yükümlülüğü olarak belirlenmesi gereklidir.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda belirlenen sözleşme özgürlüğü ilkesi, sözleşme yapıp yapmama, sözleşmenin karşı tarafını seçme, sözleşmenin içeriğini, şeklini belirleme, sözleşme içeriği değiştirme, ortadan kaldırma gibi görünüm şekilleri bulunmakla⁵, sigorta sözleşmelerinde de anlatılan hususlar aynen geçerlidir.

Türk Borçlar Kanunu'nda belirlenen sözleşmelerin kamu düzenine, ahlaka, kişilik haklarına aykırı olamaması sigorta sözleşmelerinde de geçerli olup örneğin sigorta ettirenin insanlara edeceği hakaretler nedeniyle ödeyeceği tazminatlara ilişkin

⁵ Eren, F., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 14. B. İstanbul 2012 s.21.

hukuki koruma sigortasının yapılması ahlaka ve kamu düzenine ayrılık oluşturacağından mutlak butlan yaptırımını ile karşı karşıya gelecektir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1404. Maddesi, Türk Borçlar Kanunu'nun 27. Maddesinin özel bir görünüm şekli olup emredici hükümlere, ahlaka, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırı bir eylemden doğabilecek zararların teminat altına alınmasına ilişkin sigorta sözleşmesi yapılamayacağı düzenlenmiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nda sigortalıyı korumak amacı ile birçok emredici kural ihdas edilmiştir. Kanuna göre emredici hükümlere aykırılığın yaptırımının sözleşmenin tümünün değil yalnızca bu şartların geçersiz sayılacağı düzenlenmiştir.

1.1.2 Sigorta Sözleşmelerinin Unsurları

1.1.2.1 Riziko

Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta sözleşmesinin tanımlandığı 1401 maddesine göre riziko sigorta sözleşmesinin asli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Riziko ileride gerçekleşmesi muhtemel, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bilinmeyen vaka ya da olaylardır.⁶ Kanun tanımlamasında riziko tehlike ile eş anlamlı⁷ olarak kullanılmışsa da doktrinde her iki kelime farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Tehlike mahiyeti itibari ile bazen azalan bazen çoğalan olmakla birlikte devamlı bir haldir. Riziko ise ani bir olayı anlatmakla kullanılan gerçekleşmesi muhtemel bir olaydır. Gerçekleşmesinin belli olmaması, gerçekleşeceğinin zamanının belli olmaması rizikoyu muhtemel yapan iki yönüdür. Tehlike ile riziko farklı iki kavramı anlatmakla birlikte biz kanun koyucunun kabulünden eş anlamlı olarak kullanacağız.

Rizikonun söz konusu olabilmesi için kural olarak olayın objektif olarak belirli olmaması gerekir. Objektif olarak belli olmaması herkes tarafından kabul edilen belirli olmaması durumunu ifade eder. İstisnai olarak sübjektif belirsiz olayların sigorta sözleşmesinin teminat altına alınabileceği TTK'nın 1458 inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre sigorta korumasının sözleşmenin

⁶ Öçal, s.10 , Kubilay, s.48

⁷ Karaman, s.11

yapılmasından önceki bir andan itibaren belirlenerek yapılabileceği, ancak rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin ortadan kalkmış olduğu, sözleşmenin yapılması sırasında sigorta ettiren, sigortacı ve sigortalı tarafından bilinmemesi şartı ön görülmüştür. Sigortalı için bu şartlara ilaveten sigorta ettiren ve sigortadan haberinin olmaması şartı da eklenmiştir. Bu koşullara aykırı olarak akdedilen sözleşmeler geçersizdir.

Geçmişte gerçekleşmiş bir olay aslında tam manasıyla riziko değildir.

Çünkü gerçekleşip gerçekleşmediğinin bilinmemesi unsurunu sağlamaz. Sigorta konusu olay gerçekleştiği için objektif manada belirsizliğini kaybetmiştir. Ancak kanun koyucu cevaz verdiğiinden sigorta ettiren, sigortacı ve sigortalının bilmemesi şartına bağlanan sübjektif belirsizlik unsuru gerçekleştiğinden geçmişe etkili sigorta sözleşmeleri kurulabilir. Bu durum daha çok sorumluluk sigortalarında karşımıza çıkmaktadır. Ancak kural olarak sigortacının sorumluluğu sözleşme süresinde içindeki sigortalının sorumluluğuna ilişkin olaylar sigortalanır.⁸

Sorumluluk sigortalarında rizikonun ne olduğu sözleşmede tayin edilir. Çünkü sorumluluk rizikosunun ne olduğunu genel olarak belirleyebilmek mümkün değildir. Sorumluluk sigortalarında rizikonun doğum anını 3 şekilde belirleyebilmek mümkündür. Sigorta ettiren, sorumluluk doğuran icrai veya ihmali hareketi işlediğini an, zararın meydana geldiği an ve mağdur tarafından talebin ileri sürüldüğü an sorumluluk sigortalarında rizikonun doğum anı olarak belirleyebilmek mümkündür.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1409/2 maddesinde sigorta sözleşmesinde bir rizikonun teminat dışında bırakıldığının ispat yükünü sigortacıya yüklemiştir. Aynı maddenin birinci fıkrasına göre rizikonun gerçekleştiğinin ispat yükünü sigorta ettiren yüklemiştir. Bunu bir örnekle açıklayacak olursak; akdedilen sigorta sözleşmesinde yangının patlamadan veya taşınmazdan bulunan ayıptan kaynaklanması halinde meydana gelecek zararın sigorta teminat dışında bulunduğu maddesinin yer alması durumunda yangının gerçekleşip gerçekleşmediğinin ispat yükü sigorta ettirende olmasına karşın yangının teminat dışında bulunan bir rizikodan örneğin taşınmazda bulunan bir ayıp olan elektrik kablolarının yanlış döşenmesinden

⁸ TTK . 1473 maddesine eleştiri için bkz. Can, M.Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Esaslar

kaynaklandığının ispat yükü sigortacıya ait olacaktır.

Sigortacı sigorta sözleşmesinde belirtilen rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte meydana gelen zarardan sorumludur. Ancak kanun diğer sözleşmelerden farklı olarak sigortacının edim yükümlülüğünün doğmasını, aksine bir sözleşme yoksa sigortacının sorumluluğunu primin veya ilk taksitin ödenmesine bağlamıştır. Sigorta sözleşmesine kurulmasına rağmen sigorta ettiren tarafından ilk prim ödenmeden riziko gerçekleşti ise sigortacı meydana gelen rizikodan sorumlu olmayacaktır. Aksine yapılan sözleşmeler geçerlidir.

Kanun ilk taksitin nakden ödenmesi şartıyla geri kalan taksitlerin kambiyo senedi ile ödemeye yapılmasına cevaz vermiştir. Kambiyo senetleri kural olarak ifa uğruna edimdir. Yani sözleşmede aksi kararlaştırılmadıysa senedin tahsil edilmesiyle borç ödenmiş sayılır. Aksi kararlaştırılarak yani senedin verilmesi ifa yerine edim sayılarak senedin verilmesi ile borç ödenmiş sayılır.

Sigortacının sorumluluğu başlamadan önce sigorta ettirenin, sigortalının ve can sigortalarında ayrıca lehtarın fiilleri ve etkileri olmaksızın rizikonun gerçekleşmesi imkansızlaşmışsa, sigortacının prime hak kazanmayacağı Türk Ticaret Kanunu'nun 1422 maddesinde düzenlenmiştir. Çünkü riziko sigorta sözleşmelerinin esaslı unsuru olup, riziko olmazsa sözleşme akdedilemez.⁹ Örneğin ölüme karşı hayat sigortası sözleşmesi kurulup ilk prim ödenmeden ölüm gerçekleşirse sonradan prim ödense bile ölüm rizikosunun gerçekleşmesi imkansız olduğu için sigorta sözleşmesi kendiliğinden geçersiz hale gelecektir. Prim ödense bile sigortacı primi iade ile yükümlüdür.

Riziko ayıplı bir mal nedeniyle meydana gelmiş ise sigorta sözleşmesinde teminat altına alınan riziko aksi kararlaştırılmadıysa ayıplı mal değil, ayıplı mal dolayısıyla meydana gelen zarardır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse sigorta ettirenin fabrikası ve fabrikası içindeki tüm eşyaları gelebilecek zararlara karşı sigorta ettirmiş olup, fabrikada yağın kardan dolayı aşırı kar yükü nedeniyle çatının çökmesi neticesinde fabrika içindeki mallar zarar görmüş, yapılan inceleme sonucu çatının

⁹ Memiş,T s. 142 (2015) Sorumluluk Sigortalarında Sebepsiz Zenginleşmenin Uygulanması, SHD

yönetmeliğe aykırı olarak inşa edildiği anlaşılmış ise burada sigorta sözleşmesinin koruduğu menfaat ayıplı mal değil, ayıbı takip eden zararlardır. Ancak burada unutulmamalıdır ki sözleşmede aksi kararlaştırılabilir, yani ayıp teminat altına alınabilir ta ki sigorta sözleşmesi akdedilirken ayıp bilinmemiş olsun.

1.1.2.2 Menfaat

Kanun koyucu, Türk Ticaret Kanunu'nda sigorta sözleşmesinin konusunu sigorta ettireninin para ile ölçülebilir bir menfaati olduğunu belirtmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta sigorta sözleşmesinin konusunun bir mal ve yahut hayat sigortaları açısından insan bedeni değil, sigorta ettirenin menfaatidir. Bir kısım yazarlar sigorta sözleşmesinin konusunun eşya olduğunu söyleseler, sözleşme konusunun eşya üzerindeki menfaat olduğu görüşü baskın görüştür.¹⁰ Kanunda ayrıca sigorta sözleşmesi akdedilirken menfaat mevcut değilse sigorta sözleşmesinin geçersiz olacağı düzenlenmiştir. Sigorta menfaati sigorta sözleşmesinin kurulması esnasında tarafların belirlemesi gereken ve sigorta ilişkisinin asıl konusu olan temel unsurdur.¹¹ Eğer menfaat sözleşme süresi içinde ortadan kalmış ise sözleşme menfaatin kalktığı anda geçersiz olur. Sigorta ettirilen menfaatin sahibinin değişmesi durumunda aksine sözleşme yoksa sigorta ilişkisi sona erer.

Bir malın malikinin malik olarak o mal üzerinde para ile ölçülebilir bir menfaati vardır. Bu menfaat malın malikinin malvarlığının aktif kısmında yer almasından kaynaklanır. Burada esas alınan malikin mala manevi olarak verdiği değer, aracı fazla kullanıp kullanmaması gibi sübjektif olarak verdiği değer değil piyasanın vermiş olduğu objektif rayiç değer esas alınır. Malın bir hasara uğraması durumunda hasara uğraması sebebiyle malikin malvarlığında yer alan değer azalacaktır. Değer azalması malik iken hasar görmesi nedeniyledir, yoksa yukarıda belirtildiği üzere malın devredilmesi sebebiyle malvarlığındaki azalma sigorta sözleşmesi unsurlarından olan menfaat ile ilgili değildir.

Bir diğer menfaat alacak menfaatidir. Alacak hakkı sahibi olmaktan kaynaklanan bu menfaat türü daha çok ödünç sözleşmelerinde karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰ İsviçre Hukuku'nun duayenlerinden Koenig sigorta konusunu "mal" olarak görmektedir.

¹¹ Çeker, M. Sigorta Hukuku. 2019.

Bankaların vermiş olduğu kredileri tahsil edememesi, borçlunun borç ödemedenden aciz duruma düşmesi durumunda banka ekonomik açıdan zarar uğrayacaktır. Sigorta ettiren borçlunun aczi dolayısı ile alacağını tahsil edememe rizikosuna karşı alacak menfaatini sigorta ettirebilir.

İpoteğin değerinin bir şekilde düşmesi rizikosuna karşı da sigorta ettiren ipotek hakkını sigorta ettirebilir. Gayrimenkul ve araç kredilerinde kredi verenin alacağını teminat altına almak amacı ile taşınmaz veya taşınırın üzerinde ipotek ya da rehin hakkı tesis ettikten sonra zarar görmesi durumunda teminatın güçsüz hale geleceğinden ipotek ve rehin menfaati bulunan sigorta ettirenin sigorta sözleşmesi ile bu menfaati sigorta ettirmesi mümkündür.

Karayolları Zorunlu Mali Mesuliyet Sigortalarında araç sürücü ve işletenin üçüncü kişiye vereceği zararlardan dolayı karşı karşıya kalacağı tazminat ödeme rizikosuna karşı sigorta sözleşmesi akdedilir. İşleten için öngörülen düzenleme tehlike sorumluluğudur.¹² Buradaki sigorta ettiren menfaati sorumluluk menfaatidir. Motorlu aracın üçüncü kişiye vereceği bedensel ve cismani zararlar nedeniyle ödemek zorunda kalacağı tazminat kişinin malvarlığının pasif kısmında artış manasına gelir. Sigorta ettiren malvarlığının pasifin meydana gelecek artış anlamına gelen azalmayı önlemek için sigorta sözleşmesi akdetmesinde menfaati söz konusudur.

Bir tacir 10 liraya satın almış olduğu bir malı, 15 liraya satacaktır. Ancak satın alınan mal yolda gelirken yok olmuş olsun. Maliklik sıfatından kaynaklanan rizikoya karşı mal sigorta ettirildiğinde sigortacı ancak 10 liralık zarardan sorumlu olacaktır. Türk Ticaret Kanunu 1453 maddesine göre kazanç kaybı ayrıca sigorta ettirilmezse sigortacı bundan sorumlu tutulamaz. Kazanç kaybının sigorta ettirildiği durumda sigorta ettirenin kazanç kaybı menfaati vardır.

Sigorta hukukundaki ilkeler ile sorumluluk hukukundaki ilkeler farklılık gösterir. Sorumluluk hukukunda zarar miktarının belirlenmesi fark teorisine göre yapılır. Fark teorisine göre sigorta ettirenin zarar verici olay gerçekleşmeseydi

¹² Yılmaz, H. “Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Motorlu Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu s.297

malvarlığı bulunacağı durum ile zarar gerçekleştikten sonra malvarlığı durum arasındaki değer farkı tazminat olarak ödenir. Ancak sigorta hukukundaki durum farklıdır. Sigorta sözleşmesinden hangi menfaat sigorta ettirilmişse o menfaatin zarara uğraması nedeniyle uğranılan hasar ve kayıplar karşılanır. Yukarıda açıkladığımız üzere malik menfaati sigorta ettirilmiş ise o malın bizzat kendinde meydana gelen zarardan sigortacı sorumludur. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse bir otel işletmesinde otel sahibi otel binası karşı gelebilecek zararlara karşı sigorta ettirdiğinde otelde yangın çıkması halinde sigortacı otelde meydana gelen zararlardan sorumludur. Otel yeniden tamirattan geçene kadar otel işletmesi duracak ve belli bir kardan mahrum kalınacaktır. Eğer sorumluluk hukukunun genel ilkesi olan fark teorisi bu olaya uygulandığında mahrum kalınan kar da teminat kapsamında olacaktır. Ancak sigorta hukukunun kanunda düzenlenen maddelerinden yapılan çıkarım ile belirlenen ilkelerine göre mahrum kalınan kardan sigortacının sorumlu tutulabilmesi için mahrum kalınan kar menfaatinin de sigorta ettirilmesi gerekir. Aynı bir sigorta sözleşmesi yoksa otelde meydana gelen zarara ilaveten mahrum kalınan kar zararının eklenmesi mümkün değildir.

1.1.2.3 Sigorta Bedeli

Sigorta sözleşmelerinde sigortacının asli yükümlülüğü olan, sözleşmenin taraflarınca kararlaştırılan, rizikonun gerçekleşmesi ile sigortacının ödemekle sorumlu olduğu bedele sigorta bedeli denir. Hayat sigortalarında sigorta bedelinin ismi sigorta meblağı olarak adlandırılır. Ancak kanunumuz düzenlemesinde sigorta bedeli ile sigorta bedeli ifadeleri aynı anlamda kullanılmıştır. Sigorta bedeli üst limiti ifade eder. Sigorta primi ile karıştırmamak gerekir. Sigorta primi sigorta ettirenin sigorta ettirdiği menfaat nedeniyle sigortacıya ödediği edim yükümlülüğüdür. Sigorta bedeli ise rizikonun gerçekleşmesi ile sigortacının sigorta ettiren ödediği bedeldir. Araçlara yaptırılan kasko sigortalarında sigorta bedelinin 100 lira, aracın sigorta değeri 200 lira, aracın uğradığı hasarın 150 lira olması durumunda sigortacı sözleşmede kararlaştırılan üst sınır olan 100 lirayı sigorta ettirene öder. Sorumluluk sigortalarında önceden sigorta değeri tespit edilemese dahi bir sigorta bedeli her halde bulunur.¹³

¹³ Şenocak, K. (2000) Mesleki Sorumluluk Sigortası

Sigorta sözleşmesi akdedilirken sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olmasından hareket edilir. Doktrinde buna tam değer sigortası adı verilmiştir. Bu değerlendirme hayat sigortalarında uygulanamaz. Hayat sigortalarında sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği, kişinin hayatının para ile ölçülebilir bir değer biçilemeyeceğinden söz konusu değildir. Hayat sigortalarında sigorta bedeli sigortacıdan sigortacıya değişen ilkeler ile belirlenir. Sabit bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla hayat sigortalarında sigorta meblağı terimi kullanılır. Sigorta sözleşmelerinde zenginleşme yasağı kuralı uygulanmaz.

1.1.3 Sigorta Sözleşmesinin Türleri

Anayasamızın temel ilkelerinden olan sosyal devlet ilkesi gereği oluşturulan Sosyal Güvenlik Kurumu devletin vatandaşlarının gereksinimi olan genel sağlık ve tedavi hizmetlerini yerine getirirken, sigortalıların hastalık anında oluşan zarar ve yaşlılıklarında çalışma gücünün kaybı nedeniyle çalışamamaktan kaynaklı gelir kaybına yönelik zarara ilişkin risklerin devlet eliyle sigortalanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sigorta kavramı sadece devlet bünyesinde barındırılmamış, ayrıca özel sigortalar ile de karşımıza çıkmaktadır. Uygulamada birçok tür ve isim altında ortaya çıkmakta ise de doktrin ve kanun sistematüğinde yaygın bulunan başlıklar altında incelemek mümkündür.

Öğretide farklı tasnifler yapılmakla birlikte, kanunumuzda sigorta sözleşmeleri “Zarar Sigortaları” ve “Can Sigortaları” olmak üzere iki genel başlık altında düzenlenmiştir. Zarar sigortaları kendi içerisinde mal sigortası ve sorumluluk sigortası olarak alt başlıklara ayrılmışken, can sigortalarını ise hayat sigortası, kaza sigortası, hastalık ve sağlık sigortası olarak kategorilere ayırmak mümkündür.

Tür ayrımı; elde edilmek ya da korunmak istenen menfaate göre değişiklik göstermektedir. Akdedilen sigorta sözleşmesinin hangi türe ait olduğunun tespiti sigortanın içeriğinin hangi sigorta türüne dahil olduğunun belirlenmesi suretiyle anlaşılabilecektir.

1.1.3.1 Zarar sigortaları

Sigorta sözleşmesinde teminat altına alınan rizikonun meydana getirdiği zararın tazmin edileceği ön görülen sigortalara zarar sigortaları denir. Bu tür sigortalarda rizikonun meydana gelmesi yeterli olmayıp bu riziko sonucunda sigorta konusu menfaatin zarara uğraması gereklidir. Örneğin kasko poliçesi ile teminat altına alınmış bir aracın karıştığı trafik kazası neticesinde aracın herhangi zararının bulunmadığı anlaşılmış ise riziko gerçekleşmemiş sayılır.

Zarar sigortalarında sigorta konusu menfaatte meydana gelen gerçek zarar tazminat olarak ödenir. Örneğin yangına karşı sigorta yaptırılmış bir taşınmazda yangın sonrası meydana gelen zarar 10bin TL olması durumunda sigorta şirketi 10 bin TL lik ödeme yapmakla yükümlüdür. Poliçe bir üst limitin belirlenmesi durumunda poliçe limitini aşan zarar ödenmeyecek, sigorta şirketi poliçe limitleri kapsamında ödeme yapılacaktır.

Sigortacının sigorta ettirene karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu tazminat ödeme borcu, bu borcun aynı zamanda zararı veren üçüncü kişinin tazminle yükümlü olması sebebiyle azalması ve yahut ortadan kalkması mümkün değildir.¹⁵ Eğer kanunda ayrıca düzenlenmiş ise bu sorumluluk müteselsilen sorumluluktur.

Meblağ sigortası olarak adlandırılan bir başka sigorta türünde ise sigortacının ödeyeceği tazminat miktarı, zarar miktarına bakılmaksızın poliçede gösterilen miktardan ibaret olup ayrıca zarar sigortalarında gerçek zarar tazmin edilir iken, meblağ sigortalarında zararın gerçekleşmiş olması şart değildir. Örneğin bir taşınmaz depreme karşı meydana gelecek zararlara karşı sigortalanması zarar sigortası iken, taşınmazın bulunduğu yerde deprem gerçekleşmesine karşı sigortalanması ve zararın meydana gelip gelmediğine bakılmaksızın bir miktar tazminatın ödenmesinin kararlaştırılması meblağ sigortalarına örnek olabilecektir

¹⁵ Omağ, M. K., (1985) Türk Hukukunda Sigortacının Kanunu Halefiyeti

1.1.3.1.1 Mal sigortaları

Kişilerin mal varlığı içinde yer alan mallarla ilgili sigortalar mal sigortalarından olup bu sigorta ile bir riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan azalma veya tamamen yok olma durumları teminat altına alınmaktadır. Buradaki koruma, kişinin sahip olduğu mallardan biri ya da birkaçının sigorta sözleşmesinin yapıldığı sırada türü belli olan rizikoya karşı riskin sigortacı tarafına geçip teminat altına alınmasıdır. Araç kasko sigortası, taşınmaz yangın sigortası en yaygın örneklerini oluşturmaktadır.

1.1.3.1.2 Sorumluluk sigortaları

Aktifteki azalışın tersine, pasifteki artışların doğmasına neden olan risklerin gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan riskleri teminat altına alan sigorta türüdür. Aktifteki bir azalama veya tamamen yok olma hallerini teminat altına alır. Aktifteki azalma veya yok olma sebebiyle beklenen gelir ya da kardan mahrumiyet söz konusu olabilmektedir. İşin beklenmeyen bir sebep ile durması nedeniyle, mahrum kalınan kar, kira kaybı, navlun kaybı gibi sigortalar örnekler verilebilir. Bahsi geçen rizikolarla birlikte yapılan masraflar, üçüncü kişilere karşı sorumluluk, hukuki koruma halleri bu sigorta kapsamındadır. Sorumluluk sigortalarında sigortalının sorumluluk doğuran olay nedeniyle borç altına girmemesi menfaati sigortalıdır.¹⁶Kişilerin 3.kişilere karşı sorumlulukları her durumun şartlarına göre sınırsız olabilmekte ise de sorumluluk sigortaları sözleşmede belirlenmiş sınırlar içinde ve de çoğunlukla kusurlu sorumluluklara karşı kusur oranında teminat verilmektedir.

En yaygın örneği olarak Karayolları ZMMS'yi değerlendirmek gerektiğinde bu tür sigortalar adında da anlaşılacağı gibi kanunen zorunlu sigortalardan olup yaptırılmaması halinde idare müeyyide uygulanmaktadır. Bu sorumluluk sigortası türünde araç işleten ve sürücülerinin 3.kişilere vermiş olduğu ölüm, bedensel zarar ve maddi zararlar sigorta limitleri dahilinde, sürücü ve işletenin kusuru oranında teminat altında olup, riziko gerçekleştiğinde sigortacı tarafından zarar gören 3.

¹⁶ Şenocak, K. s. 200

Kişilere zarar tazmin edilmektedir. Sorumluluk sigortalarında kişinin mal varlığının zarar görmesi değil, eğer neden olduğu olay nedeniyle tazmin edeceği zarar nedeniyle kişinin aktifindeki azalmanın önüne geçilmiştir.

1.1.3.2 Can sigortaları

Can sigortalarının konusunu insan hayatı ve hayatın devam etmesini sağlayan insan vücudunu etkileyen sağlığındaki bozulmaya ilişkin riskler oluşturur. Ölüm, sakatlık, hastalık, yaşlılık gibi riskler can sigortaları ile teminat altına alınmaktadır.¹⁷ Türk Ticaret Kanunu 1487 vd. maddelerinde can sigortası türleri tanımları yapılmıştır.

1.1.3.2.1 Hayat sigortaları

Kanunu tanımı ile belli bir prim karşılığında, sigorta ettirene ya da sigorta sözleşmesinin tarafı olmayan sigorta ettiren tarafından belirlenmiş 3. bir kişiye, sigortalının ölümü veya hayatta kalması halinde sigortacının sigorta bedeli ödemeyi üstlendiği sigorta sözleşmeleridir.

Bu sözleşme türünde sözleşmenin koruduğu değer insan ölümüdür. Bu yönü ile zarar sigortaları ve can sigortalarının diğer türleri olan hastalık, sağlık sigortalarından ayrılmaktadır. Ölüm TMK 28.maddede belirtildiği üzere kişiliğin son bulmasıdır.

Can sigortalarının bir türü olan hayat sigortaları genellikle uzun vadeli sigortalardır. Hayat sigortaları meblağ sigortalarındandır. Meblağ sigortası, sigortacının sigorta ettirilen kişinin rizikoya maruz kalması karşısında somut zarar ne olursa olsun, sigorta sözleşmesinden belirtilen tutarın sigorta ettirene veya onun gösterdiği üçüncü kişiye sigortacı tarafından ödenmesidir.

Başlangıçta hayatı sigorta altından olan kişinin sigorta süresi içerisinde ölmesi halinde, poliçeden yararlanan kişi ya da kişilere veya sigortalının yasal

¹⁷ Erdilek Karabay, M. Hayat Sigortaları: Kavramsal Çerçevesi ve Tarihsel Gelişimi

mirasçılarına belirlenen paranın ödenmesi amacıyla ortaya çıkan hayat sigortaları, zamanla şahısların emeklilik dönemlerine destek ve yatırım amaçlı kullanımı artmış olup, görüldüğü üzere ikinci durumda kişinin belli bir süre hayatta kalması koşulu da hayat sigortalarının ikinci görünümü ortaya çıkmaktadır.

Başkasının hayatı üzerine sigorta yapılabilmesi için, o kişinin hayatının devamında lehtarın menfaatinin bulunması, gerekliliği Türk Ticaret Kanunun 1490/1 maddesinde düzenlenmiştir. Burada korunan hukuki menfaat, kişilerin hayatının devamında menfaati olmayan kişilerin; üçüncü kişinin hayatı üzerinde sigorta yaptırmaları hem üçüncü kişinin kişilik haklarının korunmasının sağlanması hem de akdedilen sigorta sözleşmesinin kumar ve bahse yaklaşmasının önlenmesidir. Maddenin devamına göre de ölüm ihtimaline karşı yapılan can sigortalarında, sigorta bedelinin mutlak cenaze masraflarını aşması halinde sigortalının veya varsa kanuni temsilcisinin izni gerekecektir.

1.1.3.2.2 Kaza sigortaları

Kaza sigortası sözleşmeleri belli bir prim karşılığında, sigortalının uğrayacağı kaza sonucu, ölüm, geçici ve sürekli iş göremezlik, maluliyet halleri için teminat sağlayan sigorta sözleşmesi türüdür. Kişinin kaza sonrası yüz yüze kalacağı ekonomik sarsıntıların güvence altına alınması amaçlanır.¹⁸ İş göremezlik veya maluliyet hallerinde sigorta bedeli sigortalıya ödenir. Ölüm ani ya da kaza tarihinden itibaren en çok 1 yıl içerisinde gerçekleşmiş ise sigorta bedeli sigorta ettirene ya da onun belirlediği kişiye ödenir.

Sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa sigortacı sözleşmede yazılı bedel haricinde sigortalı tarafından yapılan tedavi masrafları da sigortacının sorumluluğundadır. Kaza sigortaları hem zarar sigortası hem meblağ sigortası özelliği gösteren karma nitelikli sözleşmelerdir. Bunun nedeni örneğin kaza sigortasında kaza neticesinde sigortalı malul kalmış ise sigortacı ilk olarak sözleşmede bulunan sigorta bedelini öder, maluliyet yapılan ödemeyi aşmış ise sigortacı bu zarar miktarından da sorumludur. Kanunun 1510/3 maddesinde ayrıca

¹⁸ Bozer, A. (2004) Sigorta Hukuku Genel Hükümler

belirtildiğine göre gerçek zararın sigortacı tarafından karşılanması öngörülmüş ise, zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin kıyas yolu ile kaza sigortaları hakkında da uygulanacağı düzenlenmiştir.

Karayolları Zorunlu Mali Mesuliyet Sigortası araçta meydana gelen hasar bedeline ilişkin kısmı zarar sigortalarından mal sigortası hükümlerini içerirken kişide meydana gelen kalıcı iş göremezlik ve geçici iş göremezlik zararlarının bedeline ilişkin kısmı can sigortalarından kaza sigortası hükümlerini içermektedir.

1.1.3.2.3 Hastalık ve sağlık sigortaları

Hastalık sigortası türünde sözleşmede belirlenen hastalıklardan biri ya da birkaçının sigorta sözleşmesi süresi içerisinde gerçekleşmesi veya ortaya çıkması halinde sigortacının teminat altında olup sağlık sigortasında ise sigortacı hastalık sonucu gerekli ilaç, tedavi, erken tanı, yatarak tedavi halinde günlük hastane masrafları, hastalık sonucu çalışamama nedeniyle günlük iş görememeden kaynaklı kazanç kaybı, bakım giderine yönelik zararları teminat altına almaktadır.

Özel olarak düzenlenen sigortalar dışında devletin kişilerin ekonomik gücü ve isteğine bakmaksızın hastalık risklerine karşın toplumun tüm fertlerinin sağlık hizmetlerinden eşit olarak yararlanmasını hedefleyen genel sağlık sigortası¹⁹ kavramı sosyal sigorta düşüncesi ile sözleşme ilişkisi olmaksızın kriterlere uyan vatandaşlar devlet güvencesi ile yararlanmaktadır.

Hastalık ve sağlık sigortaları sigortalı lehine yapılabilir; hastalık sigortalarında lehtar da belirlenebilir. Hayat sigortalarına benzer şekilde lehtarı belirleyerek başkasının hastalığı üzerinde sigorta yapılabilmesi için sigorta ettiren ile lehtar arasında menfaat ilişkisinin bulunması şarttır. Sigortalının yazılı izni gerekir. Yazılı izni kanuni temsilci de verilebilir, sigortalı on beş yaşını doldurmuş ise ayrıca onun izni de alınır, aksi takdirde yapılan sözleşme Türk Ticaret Kanunu 1515/1 maddesi gereği geçersiz sayılır.

¹⁹ Genel Sağlık Sigortası kavramı Tomanbay'ın sosyal çalışma sözlüğünde tanımlanmaktadır.

1.2 Sigorta Ettiren

İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler eksik ve tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak ikiye ayrılmakta olup, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler aynı zamanda karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler olarak da ifade edilmektedir. Her iki taraf borç altına girmekte, sözleşmenin taraflarından birinin borcunun diğerinin borcunun karşılığını oluşturmaktadır. Bu ayrıma göre sigorta sözleşmeleri tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler sınıfına girmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nda "sigortacı" ifadesi kullanılıyor olmasına rağmen sözleşmenin diğer tarafından "bir kişi" ya da "birkaç kişi" olarak söz edilmekle bu ifadeden sözleşmenin iki taraflı sözleşme olduğu gerçeğinde tereddüte düşmemek gerekir. Sigorta ettiren ve sigortacı dışında bahsi geçen kişiler sigortalı ve lehtar olarak ifade edilir . Sigortalı ve lehtar sözleşme akdinde bulunan 3. kişiler değildir.

Sigortacı ile sigorta sözleşmesi yaparak sigortalanacak menfaati sigortacı nezdinde prim ödemek suretiyle teminat altına alan kişiye sigorta ettiren denir. Bir kişinin sigorta sözleşmesi akdedebilmesi için Türk Medeni Kanunu 10. Maddede zikredilen fiil ehliyetini haiz olması gerekir. Sınırlı ehliyetsiz kişiler ise sigorta sözleşmesini veli ve ya vasisinin izni ya da sonradan icazeti ile sözleşmeyi yapmaları mümkündür. Ayırt etme gücünü haiz küçükler ile ayırt etme gücünü haiz kısıtlılar sınırlı ehliyetsiz sayılırlar.²⁰ Tüzel kişiler ise sigorta sözleşmeleri kanunda belirtilen organları aracılığı ile yaparlar.

1.2.1 Sigorta Sözleşmesinin Karşı Tarafı: Sigortacı

Sigorta sözleşmesinin borç altına giren diğer tarafı olan sigortacının 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu uyarınca nitelikleri belirtilen, kanunun 3.maddesine göre anonim şirket ya da kooperatif şeklinde kurulmuş olması şart olan tüzel kişilerdir. Anonim şirketlerin tacir olduğu konusunda T.T.K hükümlerine göre bir tereddüt

²⁰ Reisoğlu, S. 1994 Türk Kefalet Hukuku, AÜHF Yayınları

bulunmamakla birlikte 2020/2 esas sayılı içtihatların birleştirilmesi talebi üzerine YİB Büyük Genel Kurulu'na 12/11/2021 tarihinde yapılan toplantısında kooperatiflerin tacir sayılacağı yönünde karar verilmiş olup; sigortacı olan sigorta şirketlerinin tacir olmanın sonuçları olan hak, sorumluluk ve külfetlere göre hareket edeceği kuşkusuzdur.

Yine sigortacı olan sigorta şirketleri sigortacılık iş ve işlemleri dışında başka faaliyetlerde bulunamazlar. Kanunun kooperatif şeklinde faaliyet gösterilmesine cevaz vermesine rağmen günümüzde kooperatif sigortacı bulunmamaktadır. Buna göre sigortacı anonim şirketlerin sigorta ve sigortacılık faaliyeti dışında faaliyetlerinin yasak olması nedeniyle sigortacılar genelde “sigorta şirketleri” olarak adlandırılmaktadır.

Uygulamada sigorta şirketleri Sigortacılık Kanunu uyarınca yetkili kıldıkları sigorta acentelerine sigorta sözleşmesi yapma yetkisi vermektedir. Sözleşme akdedilirken sigorta ettirenler sözleşmenin diğer tarafı olan anonim şirketin yetkili organları ile bir araya gelmesinin, günlük olarak yapılan binlerce sigorta sözleşmesi nedeni fiili zorluğu nedeniyle sigorta sözleşmesi akdetme yetkisi verilen sigorta acenteleri ile sözleşmeler yapılmaktadır.

Sigortacılık Kanunu'nda belirtildiği üzere sigortacı olan sigorta şirketleri faaliyet göstermek istedikleri her sigorta dalı için Hazine ve Maliye Bakanlığı Müsteşarlığı'ndan sigortacılık ruhsatı olmaları zorunludur. Yukarıda sigorta şirketlerinin sigortacılık faaliyeti ve bağlantılı faaliyetler dışında başkaca faaliyette bulunamayacakları belirtilmiş olup yine buna ek olarak kanun sigorta şirketleri için hayat ve hayat dışı sigorta gruplarında sadece birinde faaliyet gösterebileceklerini düzenlemiştir.

Reasürans Şirketlerinden bahsetmek gerekirse, reasürans; sigorta şirketlerinin üstlerindeki riskleri başka bir sigorta şirketine tekrar sigortalatarak kendilerini güvence altına almasını ifade eder. Kısaca sigortacının sigortalanmasıdır.²¹ Reasürans sayesinde sigorta şirketleri kendi mali kapasitelerinin

²¹ Alanya, Ç. (1991) Reasürans Notları. İstanbul. s.7

çok üzerindeki risklere de teminat verebilmekte, riskler dünyanın her tarafında reasürans yapan şirketlere dağıtılabilir, böylece büyük kapasiteli risklerin etkileri bölünür, reasürans yurtdışı reasürans şirketlerine de yaptırılabilirdiğinden bahsedilen büyük risklerin etkileri uluslararası mali piyasalara dağıtılarak karşılanabilir hale gelir. Reasürans sözleşmeleri ile ilgili hüküm ve esaslar yine Sigortacılık Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Son olarak ruhsatsız olarak sigorta sözleşmesi akdeden şirketler hakkında cezai müeyyidenin uygulanacağı buna karşılık Türk Ticaret Kanunu 1401/2 maddesine göre sigorta ettirenin şirketin ruhsat almamış olduğunu bilerek sigorta sözleşmesi akdetmesi durumunda Türk Borçlar Kanunu'nun kumar ve bahse ilişkin hükümlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

1.2.2 Sigorta Sözleşmesinde Sigortalı Kavramı

Sigortalı kavramı çoğu zaman sigorta ettiren yerine kullanılmakla birlikte bazen sigorta ettiren ile sigortalı ayrı kişiler olabilmektedir. Ancak çoğu zaman sigorta ettiren aynı zamanda sigortalıdır. Özellikle başkası hesabına sigortalarda sigorta ettiren ile sigortalı aynı kişi değildir.

Türk Ticaret Kanunu 1454/1 maddesinde başkasına lehine sigorta açıklanmıştır. Buna göre sigorta ettiren, üçüncü bir kişinin menfaatini, onun adını belirterek ya da belirtmeyerek, sigorta ettirilebileceği hüküm altına alınmış, bu sözleşmeden doğan hakların sigortalıya ait olacağı, sigortalının aksine sözleşme yok ise sigorta tazminatının sigortacıdan ödenmesini isteyebileceği, ödememe durumunda sigortacıyı dava edebileceği düzenlenmiştir.

Sigortalının açık muvafakati varsa sigorta ettiren dava sürecinde sigortacıdan tazminat talep edebilir.²² Bununla ilgili bir Yargıtay kararında²³ “...Sigorta ettiren, ancak sigortalı malın dain ve mürtehin olan ve lehine sigorta edilenin açık muvafakatini almak ve o suretle sigortadan, şayet kendi menfaati de zedelendiği takdirde, tazminat istemek hakkına sahip olur. Bu durumda mahkemece, poliçenin dain ve mürtehin sıfatıyla lehine

²² Özdemir, A. “Lojistik İlkeleri”, Anadolu Üniversitesi Yayınları

²³ Yargıtay 11. HD 2007/1400 e. 2008/2822 k. s. ilamı

düzenlendiği şirketin sigorta tazminatının davacıya ödenmesine açıkça muvafakati olup olmadığının araştırılması, muvafakati sağlandığı takdirde yargılamaya devam edilerek davanın sonuçlandırılması, aksi takdirde davanın aktif husumet ehliyeti yokluğundan reddine karar verilmesi gerekir..” denilerek bu durum açıklanmıştır.

Sigorta ettiren sigorta sözleşmesini akdeden kimse iken, sigortalı menfaati rizikolara karşı sigortalanan kişi konumundadır. Sigorta ettiren kendi menfaatini sigortalatması durumunda sigorta ettiren aynı zamanda sigortalı da olacağından u durumda sigortalının borçlarından bahsetmek mümkün ise de, sigortalının üçüncü kişi olması durumunda sigortalının asli edim yükümlülüklerinden sorumlu olması düşünülemez. Ancak kanunun belirlediği bir takım külfetler üzerinde doğabilir. Örneğin Türk Ticaret Kanunu 1412 maddesinde belirtildiği üzere üçüncü kişi sigortalı sigorta ettiren ile birlikte beyan yükümlüsü olacağı düzenlemiştir.

Zarar sigortalarında malı ya da mal varlığı değeri üzerinde sigorta yaptırılan kişi sigortalı olarak adlandırılırken can sigortalarında, can sigortasının teminat altına aldığı hayat, sağlık ve hastalık rizikolarının sigortalandığı kişi kişi riziko şahsı olarak adlandırılmaktadır.

Grup sigortalarında en az on kişiden oluşan topluluğun ayrı ayrı sigortalanması yerine tek bir sigorta sözleşmesi ile sigortalanmakta olup, bu grubu oluşturan üyelerin her biri sigortalıdır. Sigorta ettiren grup içerisinde biri olabileceği gibi, grup dışından biri de sigorta ettiren olabilir. Sigorta ettirenin grup üyesi olması durumunda sigortalı sıfatını da haiz olacaktır. Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Mali Sorumluluk Sigortası’nın grup sigortası şeklinde yapılamayacağı düzenlenmiştir.¹

1.2.3 Sigorta Sözleşmesinde Lehtar Kavramı

Hayat sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi halinde sigorta bedelinin ödeneceği lehine sözleşme yapılan, sigorta ettiren tarafından tayin edilen üçüncü kişiye lehtar denir. Lehtar rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte tazminatı istemi

¹

hakkını haizdir. Hayat sigortası sözleşmelerinde sigorta ettiren kendi ölümü üzerine sigorta yapabileceği gibi başkasının ölümü üzerine de sigorta yaptırabilir. Sigorta ettiren kendi veya başkasının hayatını konu alan sigortanın rizikosu gerçekleşmesi halinde sigorta bedelinden yararlanabilecek üçüncü kişiye tayin edebilir. Örneğin A, B nin ölümü halinde sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan bedelin C'ye ödenmesini istemesi durumunda A sigorta ettiren, B riziko şahsı, C lehtar olacaktır. Bir başka örnekte A kendi ölümü üzerine bir hayat sigortası yaptırırsa A nın ölmesi durumunda tazminat alacağı kural olarak mirasçılara geçer. Bu durumda A sigorta ettiren, mirasçılarda sigorta tazminat alacaklısı olacaktır.

Hayat sigortası sözleşmesinde lehtar tayini ile birlikte sigorta sözleşmesi “üçüncü şahıs lehine sözleşme” halini alır. TTK 1493 maddesine göre lehtar rizikonun gerçekleşmesi ile edimi istem ve tahsil yetkisine sahiptir. Ayrıntılı düzenleme kanunun 1493. Madde ve devamında yer almakla, hüküm bulunmayan hallerde Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

Hayat sigortası sözleşmelerinde lehtar tayini işlemi, ölüme veya hayatta kalma şartına bağlanması farketmeksizin sağlar arası bir işlemdir. Vasiyetname ya da miras sözleşmesi gibi ölüme bağlı tasarruf değildir. Vasiyetname veya miras sözleşmesi ile lehtar atansa dahi, lehtar tayin edilen kısım sağlar arası işlemdir. TTK 1505 maddesine göre sözleşmeye taraf hakkı kullanıldığında sözleşmeye katılan eş veya çocuk tayin edilmiş lehtarını değiştirebilir, geri alabilir, yeni lehtar tayin edebilir.²⁵

Lehtar tayini yenilik doğuran bir beyandır. Sözleşmenin karşı tarafı olan sigortacıya ulaşmak hüküm ve sonuç doğurur. Hüküm ve sonuç doğurması sigortacının iznine bağlı değildir. Bu açıdan tam üçüncü şahıs lehine sözleşmelerden farklılık arz eder. Tam üçüncü şahıs lehine sözleşme olsaydı, üçüncü kişinin tayin edilmesi veya değiştirilmesi sigortacının onayına bağlı olacaktır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1493/2 maddesinde de bu durum sigorta ettiren atadığı lehtarını sigortacıya bildirir şeklinde belirtilmiştir.

²⁵ Şenocak, K. (2011) Hayat Sigortalarında Lehtarın Sigorta Ettiren Yerine Geçmesi

Lehtar tayini işlemi kural olarak şekle tabi değildir. Ancak iki tür lehtar tayini söz konusudur. Lehtar olarak atanan kişi değiştirilebiliyorsa, lehtar beyanı geri alınabiliyorsa, bu durumdaki lehtar beyanı şekle tabi değildir. Atanan lehtar azledilme, lehtar tayini beyanını geri alma, beyanda dönme gibi haklar yoksa dönülemez lehtar tayini söz konusu olup, bu durumda lehtar tayini işlemi şekle tabidir. Şekil şartının söz konusu olabilmesi için lehtar değiştirme hakkından vazgeçildiği sigorta sözleşmesinde yazılmış olmalı ve poliçe, lehtara teslim edilmiş olmalıdır. Lehtar vasiyetname ile atanmışsa tayin işleme vasiyetnamenin geçerlilik koşullarına tabidir.

1.3 Sigorta Ettirenin Borç ve Yükümlülükleri

1.3.1 Sözleşmelerde Borç, Yükümlülük ve Külfet Kavramları

Borç sözleşmelerde, borçlunun alacaklıya karşı yerine getirmesi gerekli edimi ifade eder. Dar anlamda borç para borcunu ifade etse de geniş anlamda borç para borcundan başka her türlü edimi ifade edebilir. Alacaklı borçludan edimi talep hakkına sahip iken, borçlu edimi yerine getirme yükümlülüğü altındadır. Alacaklı ile borçlu arasında bu ilişkiye borç ilişkisi denir. Borç ifa edilmediği takdirde alacaklı borcun borçludan aynen ifasını talep edebilir. İfanın mümkün olmaması halinde zararın tazminin isteme hakkına sahiptir. Bu yönü ile borç yerine getirilmediği takdirde dava edilebilir.

Yükümlülük kavramı borç kavramından farklıdır. Yükümlülük bir edimden ziyade davranış kuralıdır. Burada davranışı sergileyen yine borçludur. Bu davranıştan yararlanan da alacaklıdır. Sözleşmelerdeki en yaygın bilinen yükümlülük edim yükümlülüğüdür. Yukarıda da bahsi geçtiği üzere asli edim yükümlülüğü borçlunun ifa etmekle yükümlü olduğu asli borç iken, yan edim yükümlülüğü ise sözleşmelerde ikincil nitelik taşıyan borçlunun yükümlülüğüdür. Esas itibarı ile her hukuki ilişki bir hak ve bu hakka karşılık gelen bir yükümlülüktür.²⁶

Yükümlülük borcu ifade etmez, borç ilişkisinin ya da başkaca bir hukuki

²⁶ Eren, F. s.27

ilişkinin kişilere yüklediği yükümlülüğün ihlali ile borç ortaya çıkar. Örneğin tezimizin konusu olan beyan yükümlülüğünde sigorta ettirenin bunu ihlal etmesi durumunda sigorta ettirenin ihlal ettiği yükümlülüğü yerine getirmesi dava edilemez. Ancak bu yükümlülüğün ihlaline kanun bazı sonuçlar bağlamıştır. Prim farkını ödeme buna örnek olarak gösterilebilir. Prim farkı ödeme artık bir borçtur. Borcun yerine getirilmemesi yani prim farkının ödenmemesi nedeniyle bu borç talep edilebilir, talep yerine getirilmez ise de dava edilebilir. Beyan yükümlülüğün ihlali sigortacı zarara uğramış bile olsa beyanı borç olarak nitelendirmek mümkün değildir.

Borç ve yükümlülük kavramına benzemekle birlikte bu kavramlardan ayrılan ihlal edildiği zaman hak kaybına yol açan davranışlara külfet denir. Külfet yalnız davranış yükümü bulunan kişinin yerine getirmesi durumunda o kişinin menfaatinedir.²⁷ Külfet de bir alacak ya da borç yüküdür. Karşı taraf aleyhine bir sonuç ortaya çıkmayacağından karşı tarafın ifade talep hakkı ya da dava hakkı söz konusu olamaz. En yaygın örneği olarak ispat külfeti verilebilir. Sözleşmeden ya da kanundan dolayı bu külfet ile yükümlü olan kişi yükümü yerine getirmezse ispat faaliyet açısından zor duruma düşecek ya da talebi sonuçsuz kalacaktır.

Tezimizin konusu olan beyan yükümlülüğündeki “beyan” ın bu açıklamalar ışığındaki kanuni nitelendirmesi olan yükümlülük olduğu konusunda tereddüt vardır. Aslında beyanda bulunma yükümlülük kavramından çok külfet kavramına daha yakındır. Zira beyanda bulunmamanın sonucu hak kaybına uğramaktır. Yukarıda bahsi geçtiği üzere beyanda bulunmamanın sigorta sözleşmelerinde kanun bazı sonuçlar ön görmüş ise de genel olarak sözleşmenin karşı tarafı olan sigortacı lehine direk olarak sırf beyanda bulunmaktan kaynaklı bir sonuç doğurmayacağı gibi sigorta ettirenin menfaati zarar göreceğinden, beyanda bulunma külfet olarak değerlendirmek gerekir. Ancak kanun koyucu yükümlülük kavramını külfet teriminin yerine kullanmasından dolayı biz de ileride yükümlülük kavramını tercih edeceğiz.

²⁷ Eren, F. S45-46; Henns, s.95. Yazar, sonuçta yükümlülük külfet ilişkisini eleştirmekle birlikte menfaat ölçütüne göre belirlemektedir. karşı. Aday, N. Özel Hukukta Yüklenti Kavramı ve Souçları.

1.3.2 Sigorta Sözleşmelerinin Karşı Tarafı Olan Sigortacının Borç ve Yükümlülüklerinin Kısaca Değerlendirilmesi

Sigortacının borç ve yükümlülüklerini genel olarak, rizikoyu taşıma yükümlülüğü, aydınlatma yükümlülüğü, sigorta poliçesi verme yükümlülüğü, giderleri ödeme borcu ve asli edim borcunu oluşturan tazminat ödeme borcu olarak sınıflandırmak mümkündür.

Rizikoyu taşıma yükümlülüğü sigortacının asli edim yükümlülüğüdür. Rizikonun ne olacağını yukarıda anlatılan kısıtlamalar uyularak taraflar serbestçe belirleyebilirler. Sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğü sigorta süresi ile sınırlıdır. Aksine anlaşma yoksa bu süre primin ya da ilk taksitin ödenmesi ile başlar. Süresinin dolmasından sonra meydana gelebilecek hasar ya da zararlar sigorta teminatı dışında kalacaktır.

Prim ödeme borcu poliçenin teslimi ile muaccel hale gelir. Buna ilişkin bir Yargıtay HGK kararında “... Bununla birlikte 6762 sayılı TTK’nin 1295. (6102 sayılı TTK’nin 1431.) maddesi gereğince sigorta ettirenin prim ödeme borcu ise kara ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigortalar hariç olmak poliçenin teslim edilmesi anında muaccel hâle gelecektir. Görüldüğü üzere sigorta poliçesinin verilmesinin sigorta sözleşmesinin kurulması üzerinde bir etkisi bulunmamakta, sadece sigorta ettirenin prim ödeme borcunun muaccel olmasını sağlamaktadır. Sigorta ettiren tarafından primin veya ilk taksitin ödenmesi ile de sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğü başlamaktadır...” denilmiştir.²⁸

Sigorta sözleşmesinin tartışılması ve yahut kurulması aşamasında rizikonun ne olduğu, sözleşmenin neyi teminat altına aldığı esaslı ya da tali unsurlar hakkında bu tür bir sözleşmeyi belki de ilk defa yapacak olan sigorta ettirenin bilgilendirilmesi gerekir. Bu bilgilendirmeyi bu tür sözleşmeleri çokça yapan ve basiretli tacir gibi davranması beklenen, en iyi şekilde yapacak olan sigortacıdır. Bu bilgilendirmenin eksik ya da tam olarak ne manaya geleceği anlaşılmayan ifadeler ile yapılması sonucunda günlük hayatta sigorta şirketlerinden çokça şikayet duyulması vakidir. Yeterli aydınlatma yapılmaması durumunda rizikonun gerçekleşmesi ile sigorta ettirenin beklediği menfaate sahip olamaması söz konusu olacaktır. Sigortacılık

²⁸ YHGK, K.T: 11.11.2020, 2017/1301 E., 2020/877 K.,

Kanunu 11/3 ve Türk Ticaret Kanunu 1423 maddesi hükmü sigortacıya aydınlatma yükümlülüğü getirilmiş, taraflar hem sözleşme kurulmadan önce hem de sözleşmenin devamı sırasında bilgilendirilmesine ilişkin görev ve ödevleri aydınlatma yükümlülüğünün unsurlarıdır.

Sigortacı ve acente sözleşmenin kurulmasında önce gerekli araştırma ve inceleme süresi tanınarak sigorta sözleşmesine ilişkin bilgi, hak ve sigorta ettiren veya sigortalının özel olarak dikkat etmesi gereken hükümlerin sigorta ettirene yazılı olarak bildirmesi, sigorta süresi boyunca gerçekleşen durumlara göre sigortacıya zorunlu kılınmıştır.

Aydınlatma yükümlülüğünün yerine getirildiğinin asgari bilgilendirmenin yapıldığının ispat yükü sigortacıdadır. Çekişme olduğu takdirde, sigortacının ispat ödevini yerine getirememesi durumunda aydınlatma yükümlülüğü yerine getirilmemiş kabul edilir. Sigorta işlemlerinin acente tarafından yerine getirildiğinde de aydınlatma yükümlülüğünden ve ispatından sigortacı sorumlu olacaktır.²⁹ Aydınlatma yükümlülüğü yerine getirilmemesi durumunda sigorta ettiren sözleşmeyi feshedebileceği gibi varsa uğradığı zararın tazminini de talep edebilir, fesih halinde sözleşmeye ileriye etkili olarak sona erer.

Sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra sigortacının yerine getirme gerekli ilk yükümlülüğü sigorta ettirene sigorta poliçesi vermektir. Sigortacı veya acente ile sözleşme kurulmuşsa sözleşmenin akdinden yirmi dört saat içerisinde sigorta ettirene imzalı poliçenin verilmesi gereklidir. Kanunun 1425 belirlenen hususlara ve poliçenin imzalanması zorunludur. Poliçe vermemenin yaptırım ise sigorta ettirenin uğradığı zararların tazminidir.

İlk üç unsur sigortacının yükümlülükleri iken sigortacının iki borcu bulunmaktadır. Bu borçlardan ilki giderleri ödeme borcudur. Sigorta ettiren rizikonun ve tazminatın belirlenmesi amacı ile bir takım ödemelerde bulunmuş olabilir. Bu bir takım ödemelerin karşılanması sigortacının borcudur. Örneğin tuz dolu bir kamyonunda bulunan tuzlar sigorta ettirilmiş olsun, bu kamyonun devrilmesi ile yola dökülen

²⁹ Çeker, M. (2016), Op. cit., s.80; Kayıhan, Ş. ve Bağcı, Ö. (2017), Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri, (2. Baskı), Umuttepe Yayınları, Kocaeli, s. 204. 164.

tuzların yaklaşan yağmur ile ortadan kaybolması söz konusu olabilir. Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiği ispat yükü kendisinde olduğundan bu durumun tespiti için mahkeme nezdinde delil tespiti isteyebilir. Mahkeme için yapacağı harç ve bilirkişi masrafları sigorta ettirenin bir takım ödeme yapmasına sebep olabilir. Sigorta ettiren tereddütte kaldığından bu durumu kayıt altına almak için profesyonel kameramanla anlaşılıp gerçekleşen rizikoya kayıt altına almış olsun. Mahkeme için yapılan harcamalar rizikoyu ispatlamaya yeterli olduğundan sigortacının borcu olmakla, kameraman için yapılan harcamalar faydasız dahi olsa sigortacının borcu altındadır. TTK 1426 da giderleri ödeme borcu kanun tarafından düzenlenmiştir.

Sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden önce sigorta ettirenin rizikosunu taşıma yükümlülüğü, rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte sigortacının tazminat ödeme borcuna dönüşür. Meblağ sigortalarında sigortacı sözleşmede kararlaştırılan meblağı sigorta ettirene ya da sigortalıya öder.

Sigortacının tazminat ödeme borcunu yerine getirebilmesi için primi uygun belirlemeli, riziko ile denk bir şekilde hesaplamalı, riziko gerçekleştiğinde ödeyeceği borcu ilişkin mali kaynağı hazır etmeli, gerektiğinde reasürans sözleşmesi yapmak durumundadır. Sigorta tazminatı veya bedeli ödeme borcu prim ödeme borcunun karşılığını oluşturur,³⁰ ancak bu borç rizikonun gerçekleşme şartına bağlanmıştır.

Sigorta tazminatı nakden ödenir. Taraflar aksine sözleşme yapabilir. Zarar sigortalarında meydana gelen zarar miktarıyla sınırlı ödeme yapılır. Bu açıdan zararın miktarını tespit etmek sigortacı açısından son derece önemlidir. Zararın tespiti ve zararı miktarının tespiti aynı öneme haizdir. Meblağ sigortalarında ise sigortacının rizikonun gerçekleştiğini tespit etmesi yeterlidir. Çünkü meblağ sigortalarında meydana gelen zarar değil, sigorta sözleşmesinde önceden belirtilen meblağ sigortalıya ödenir.

Tazminatın ödenmesi tek seferde peşin olarak olabileceği gibi irat şeklinde taksitle de olabilir. Sigorta sözleşmesinde sigortacının ödenmesi kararlaştırılan tazminatın sigortalıya ödenmesi ile sigortalının aldığı tazminatı nereye harcadığı

³⁰ Şeker Ögüz, Z. Yazar sigortacının rizikoyu taşıma borcunun da bulunduğunu belirterek açıklamalarda bulunmuştur.

önemli değildir. Örneğin deprem sigortası nedeniyle evi zarar gören sigortalının depremle evi yıkılması neticesinde aldığı tazminatı yeni ev inşası ile kullanması zorunlu değildir. Sigortacı evi yeniden inşa sonrasında tazminatı ödemeyeceği savunmasında bulunamaz. Ödeme yapılmadığı takdirde sigortacının temerrüdü meydana gelir.

Türk Ticaret Kanunu 1427 maddesinde nakdi ödeme dışında bazı durumların nakdi ödeme yerine geçebileceği düzenlenmiştir. Bunlardan biri de takas beyanıdır. Eğer şartları oluşmuş ise sigortacı sigortalıdan olan alacağı için takas definde bulunabilir. Ancak kanunun 1480 maddesinde zarar gören ödenecek tazminatın, sigorta sözleşmesinden doğan alacaklar için takas definde bulunulamayacağı düzenlenmiştir. Bu hüküm hem ihtiyari hem de zorunlu olan tüm sigorta türleri için uygulama alanına haizdir. Bu takas edilemezlik aynı sigorta sözleşmesi için geçerlidir. Örneğin sigortacının başka bir sigorta sözleşmesinden doğan prim alacağı için takas definde bulunabilir.

Sözleşmede karar verildiği takdirde sigortacının aynı ödeme yapabileceğini belirtmiştir. Buna örnek olarak pencere camının sigortalanması halinde sigortacı aynı ödeme yapmak yerine camın yenisi ikame ederek tazminat borcundan kurtulabilir. Tazminat yerine kasko sigortalarında aracın tamir edileceği ve ya tam hasar halinde tazminat ödeyeceği de sigortacının tazminat ödeme borcunun yerine kararlaştırılabilir. Sigorta ettirene yöneltilen haksız tazminat taleplerini sigortacının dava yolu ile bertaraf etmesi gibi hukuki koruma sağlanması bir başka aynı edime örnek olarak verilebilir.

TTK 1427 maddesinde belirtilen sigortacı için borcun muaccel olması Türk Borçlar Kanunu 90 ve 117 maddelerinden ayrılarak süre yönünden başka düzenleme öngörmüştür. Buna göre TTK hükmü olmasa idi borcun muacceliyeti zararın meydana gelmesi ile oluşacağı düşünülebilecek iken bu hükme göre ihbar süresinden itibaren zarar sigortalarında 45 gün, can sigortalarında ise 15 gün sigortacı yönünden borcun muaccel olması beklenerek olup, oluşacak temerrüt faizi ise bu sürenin sonundan itibaren hesaplanacaktır. Bu süreler sigortacının rizikonun sözleşmede belirtilen şartlara uygun olup olmadığı, riziko sonucu oluşan hasar bedelinin ne kadar olduğunun belirlenmesi için sigortacı için belirlenmiş sürelerdir.

Sigortacı sigorta ettirene karşı ileri sürebileceği defî ve itirazları sigorta sözleşmesinden yararlanan üçüncü kişilere karşı da ileri sürebilir.³¹ Bunların en önemlileri arasında zamanaşımı defî de sayılabilir. Tazminat ödenmesini talep eden sigortalıya karşı da sigortacı tarafından talebin zamanaşımına uğradığı defî ileri sürülebilir.

Sigortacının tazminat veya meblağı ödeme borcunun muaccel olabilmesi için, rizikonun gerçekleşmesi, rizikonun gerçekleştiğinin ihbarı ya da sigortacının öğrenmiş olması, bilgi ve belgelerin sigortacıya verilmesi, sigortacının riziko ve bedel araştırmasının bitmesi ve ya kanundaki bahsettiğimiz sürelerin geçmesi şartlarının yerine getirilmesi gereklidir. Sigorta ettirene atfedilebilecek bir kusurdan dolayı sigortacı gerekli incelemeyi yapamamış ise kanuni süreler işlemez. Bilgi ve belgeler verilmemiş ise bu bilgi ve belgeler verilmesi istenmeden ödenme reddedilmişse borç muaccel olur. Sulh teklifi incelemenin bitirildiği olarak yorumlanamaz.

1.3.3 Sigorta Sözleşmelerinde Sigorta Ettirenin Borç ve Yükümlülüklerine Giriş

Sigorta ettirenin en önemli borcu, asli edim yükümü prim ödeme borcudur. Bunun dışında tali olarak değerlendirilebilecek ancak yerine getirilmemesi durumunda kanunun belli şartlarda bazı yaptırımlara tabi tuttuğu yükümlülükleri de vardır. Bunları sınıflandırmak gerekirse ilk olarak bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü ikinci olarak zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını korumu yükümlülüğü, üçüncü olarak zarar gören mal ve zararın gerçekleştiği yerde değişiklik yapmama yükümlülüğü ve son olarak tezimizin konusu olan beyan yükümlülüğü olarak kategorize edilebilir.

³¹ Eren, F. s. 1150

1.3.3.1 Sigorta ettirenin prim ödeme borcu

Sigortacının rizikoyu taşıma edimine karşılık gelen sigorta ettirenin peşin veya taksitlerle ödemeyi vaat ettiği ücrettir. Primin sözleşmede belli olması şart değildir, ancak belirlenebilir olması gerekir. Prim, rizikonun doğuracağı zararlar nedeniyle rizikonun sigortacıya devredilmesinin karşılığıdır.³² Sözleşmenin taraflarının sonradan yapacakları beyan veya olay ve durumlara göre hakimın objektif olarak belirlenebilir olması koşuluyla sözleşmede prim bedelinin gösterilmemiş olması sözleşmeyi geçersiz kılmaz.

Aksine sözleşme yoksa prim peşin ödenecektir. Prim alacaklısı sigorta şirketi ya da sözleşme yapma yetkisi verdiği acentesidir. Sigorta ettiren prim borçlusudur, sigortalının sigorta ettiren dışında üçüncü kişinin olması, üçüncü kişiyi borçlu hale getirmez. Sözleşmelerin nisbiliği ilkesi burada da geçerlidir.

Sözleşmede belirlenen primin ödenmesi esastır. Rizikonun hafiflemesi söz konusu olursa prim indirilir, fazladan prim ödemesi yapılmış ise geri verilir. Sigorta ettirenin yanılması ile rizikonun daha ağır olduğu bildirilmiş ise bunun anlaşılması ile yine aynı kural uygulanır.

Prim poliçe teslimi karşılığında ödenir. Taksitle ödeme kararlaştırılmış ise ilk taksit yine poliçe teslimi ile ödenmesi gerekir. Sigorta ettiren primi veya ilk taksiti daha sonra ödemiş ise sigortacının rizikoyu taşıma borcu ödemenin gerçekleşmesi ile başlayacaktır.

Taksitle ödeme kararlaştırılmış ise taksitlerin vadesinde ödenmemesinin sonuçları poliçeye yazılmalı, bu sonuçların ne olduğu sigorta ettirene yazılı olarak bildirilmesi gereklidir. Ayrıca poliçeye ve sigorta ettiren yapılan yazılı bildirime ödeme zamanı ve miktarı da yazılmalıdır. Riziko tüm taksitler ödenmeden gerçekleşir ise ödenmemiş olan taksitler rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte muaccel olur.

Prim borcunun para alacağı olması nedeniyle alacaklının yerleşim yerinin

³² Prim ödeme borcu için açıklamalar bkz. Arseven, H. (1991) Sigorta Hukuku, Ana Prensipler- Genel Hükümler. İstanbul

ödeme yeri olacağı düşünülse de Türk Ticaret Kanunu'ndaki açık düzenlemeye göre prim sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinde gösterdiği adreste ödenir. Maddenin devamında sözleşmede başka bir adres gösterilmiş ise dahi prim sözleşmenin başından beri başka bir adreste ödeniyorsa, artık o yerin ödeme yeri olarak kabul edileceği düzenlenmiştir.

Sözleşmede aksi belirlenmişse prim nakden ödenir. Taksitler ödemelerde ilk primin peşin ödenmesi şartı ile sonraki primler için kambyo senedi verilebilir.³³ Bu halde senedin tahsili ile ödeme gerçekleşmiş sayılır ki buna ifa uğruna edim denir. Aksi kararlaştırılarak ifa yerine edim olduğu da kabul edilebilir. Ancak Yargıtay, kambyo senedinin tahsilatın önce rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigortacının tahsilat yapılmadığını gerekçe göstererek sorumluluktan kurtulamayacağı görüşündedir.¹ Peşin ödeneceğine ilişkin anlaşmaya rağmen vadesi gelmemiş bono kabul edilmiş ise peşin ödemeye ilişkin şartın değiştiği kabul edilir.

İlk primin ödenmesi sonraki bir tarihe ertelenmiş ise sigortacının rizikoyu üstlenmesi sözleşmenin kurulması ile başlar, ancak ertelenen tarihte de prim ödenmemiş ise himaye kendiliğinden sona erecektir.

Prim ödeme borcunun muaccel olması ile sigortacının kanuni haklarını kullanabilecektir. Çoğu zaman sigortacının kendi sorumluluğu da henüz başlamadığı için sigortacı prim ödeme borcu muaccel olsa dahi hareket geçmez. Prim ödeme bir borç olduğu için dava edilebilir, borçlunun temerrüdü nedeniyle sözleşme feshedilebilir.

İlk primin dava edilmesi halinde sigorta ettiren sigortacının sorumluluğu başlamamış ise primin yarısını ödeyerek cayma hakkını kullanabilir. Sigortacı ilk taksit veya primin muaccel olması ile üç ay içerisinde dava veya takip yoluyla alacağını istememiş ise sözleşmeden caymış sayılır, bu süre dolmadan önce de sözleşmeden cayabilir.

³³ Krş. TTK M. 1430(1) ve (2). Ancak bu durumda ödeme, kambyo senedinin tahsil edilmesi halinde yapılmış sayılır. Sonraki primlerin ödenmesi konusunda taraflar arasında anlaşma yoksa, "... her bir taksitin ait olduğu sigorta devresinin ilk günü ödenmesi gerekir." Şenocak, K. : Hukuki Himaye Sigortası, Ankara 1993, s.158

¹ Yargıtay 11.HD, 09.02.2004 T, 2003/6390, K.2004/1003 sayılı Kararı

Sonraki taksitler ödenmemiş ise sigorta himayesi devam etmekle birlikte sigortacı fesih hakkını kullanabilir, fesih süresi sona erene kadar sigorta koruması devam edecektir. Sigortacı noter ve ya iadeli taahhütlü mektupla taksitin ödenmesini aksi halde sözleşmeyi feshedeceğini sigorta ettirene ihtar eder, süre içerisinde borç ödenmezse sözleşme feshedilmiş sayılır. Bir sigorta dönemi içerisinde iki kere ihtar gönderilmişse sigortacı sigorta dönemi sonunda hüküm doğurmak üzere sözleşmeyi feshedebilir.

1.3.3.2 Sigorta ettirenin bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü

Sigortacının rizikonun gerçekleştikten sonra sorumluluğunun doğmadığı, sorumluluk doğmuş ise bunun kapsam ve sınırını belirleyebilmesi için sözleşmenin belirlenen rizikoya ait bilgi ve belgelere sahip olması gereklidir. Bu nedenle sigortacı sigorta ile ilişkisi olan kişilerden bu bilgileri isteyebilmeli, gerekiyorsa rizikonun gerçekleştiği ya da sigorta konusu mal üzerinde bu bilgileri ulaşabilmesi için araştırma yapabilmelidir. İyi niyet ve güvene dayalı olarak da sigorta ettiren bunları yapabilmesi için sigortacıya izin vermelidir. Sigorta ettirenin bu yükümüne bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü denir.

Sigorta ettirenin bu yükümlülüğe aykırı davranışlarda bulunması durumunda sigorta ettirenin kusurunun ağırlığına göre sigortacı tazminatta indirim hakkına sahiptir. Bilgi ve belgeler makul süre içerisinde sigortacıya verilmelidir. Makul süre içinde verilmemesi de sigorta ettirenin kusuru içinde değerlendirilir.

1.3.3.3 Sigorta ettireninin zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü

Sigorta sözleşmesi sigorta ettirene riziko konusu eşya ya da mal değerine dilediği gibi davranma hakkı vermez. Bunun kabulü halinde sigorta ettirende zaten sigortası var denilerek rahat davranmasına sebebiyet verir ki, burada sigorta ettirenin başka bir yükümlülüğü devreye girer. Sigorta ettiren rizikosunu teminat altına aldırıldığı şeyin sanki sigortası yokmuş gibi davranmaya zorlayan bu yükümlülüğe zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü denir. Bu

yükümlülük ile ödenecek tazminat miktarının azaltılması ve sigortacının rücu hakkının korunması hedeflenmiştir.

Riziko gerçekleştiğinde zarar en aza indirilmeye çalışılmalıdır. Sigorta ettirende beklenen profesyonel bir davranış olmayıp dürüst, makul, orta zekalı birinden beklenen bir yaklaşımdır.³⁴ Gerektiğinde sigortacı talimat vermiş ise buna uymakla da yükümlüdür. Sigorta ettiren bu davranışı gerçekleştirirken kendisini veya üçüncü bir kişinin canını tehlikeye atmamalıdır. Örneğin fabrikada çıkan yangında eşyaları kurtarmak için kendi isteği veya sigortacının talimatı ile fabrika içini girip ya da işçilerine gönderip eşyaları çıkartmaya çalışılması beklenemez. Burada itfaiyeyi arama, yangını söndürecek tertibatın önceden hazırlanması, yangının geçebileceği bölgeler arasında önlem alınması gibi faaliyetler bu yükümlülüğün tanımına girecektir.

Sigorta ettirenin yaptığı faydasız masraflar da yukarıda açıklandığı üzere sigortacıdan talep edilebilir. Masraflar yüksek maliyetli olacaksa sigortacıdan avans istenebilir. Sigorta genel şartlarında da ayrıca belirtilen bu yükümlülükler koruyucu hükümler içerdiğinden TTK 1448 e aykırı olması durumunda uygulamaya konulamaz.³⁵ Bu yükümlülüğün yaptırımını da tıpkı bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğünde olduğu gibi tazminatta indirimle gidilmesidir. Kusurun bulunmaması halinde tazminatta indirim söz konusu olmaz.

1.3.3.4 Sigorta ettirenin mal ve zararın gerçekleştiği yerde değişiklik yapmama yükümlülüğü

Sigorta ettirilen mal sorumlu olup olunmadığının tespiti ve zararın miktarının tespit edilebilmesi için sigorta ettirene getirilmiş bir yükümlülüktür. Ancak sigortacının talimat ve zararın azaltılması maksatlı yapılan değişiklik bu yükümlülüğün ihlali manasına gelmez. Yapılan değişiklik hasarın sebebi ve zararın miktarının güçleştirir veya engellerse sigorta ettirenin kusuru oranında indirimle gidilir.

³⁴ Kurt, Leyla Müjde. Zarar Görenin Zararı Azaltma Külfeti. s. 775

³⁵ Kayıhan/Bağcı Sigorta Hukuku, s. 104

BÖLÜM II

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNDE SİGORTA ETTİRENİN BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

2.1 Beyan Yükümlülüğü

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler grubundadır. Burada ani edimli sözleşmeler, sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler ayrımı incelemek gerekir. Bir taraf edimini ifa ederken diğer tarafta aynı anda kendi edimini ifa ediyorsa burada ani edimli sözleşme söz konusudur. Alacaklının ifaya olan çıkarı zaman içinde ölçülemeyecek bir an içerisinde gerçekleşmesi söz konusudur.³⁶ Satım sözleşmeleri taraflar aksini kararlaştırmadılar ise kanunen ani edimli sözleşmelerdir. Bir tarafın para borcuna karşılık diğer tarafın satım konusu eşyayı vermesi gerekir. Bir taraf borcundan kaçındığında ödemezlik def'i ile karşı karşıya gelecektir. Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler ise sözleşmenin asli edimi sürekli olarak ifa ediliyorsa burada sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeden bahsedilir. Örneği kira sözleşmelerinde kiraya verenin borcu, kiraladığı eşyayı kiralayanın kullanımına sözleşme süresi boyunca sürekli katlanır. Yukarıda açıklandığı üzere sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler sınıfında olup, sigortacının riziko konusunu sözleşme süresi boyunca teminat altına alması sürekli edimdir. Bu sözleşme türünün sürekli borç ilişkisi

³⁶ Oğuzman, K./ Öz, T., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* s.11

doğurması bakımından da sigorta ettirenin sigortacıya sözleşme süresi boyunca türlü hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğe beyan yükümlülüğü denir.

Beyan yükümlülüğünün ne zaman doğacağı konusunu açıklamak gerekirse, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü, sözleşme yapılırken, sözleşmenin devamı süresinde ve rizikonun gerçekleşmesinden sonra olmak üzere üç ayrı dönem olarak sınıflandırılır. Her dönemin kendisine özgü kuralları ve müeyyideleri olmakla birlikte bir takım ortak noktaları bulunmaktadır.

Sigorta ettirenin beyanı aslında bir külfettir. Külfet daha önce de belirttiğimiz gibi bu yükümü yerine getirmeyen taraf için hak kaybına neden olan davranışlardır. Sigorta sözleşmelerinde sigortacı beyan “külfet”ini yerine getirmeyen sigorta ettirene talep veya dava edemeyecektir. Sigortacının herhangi bir tazminat hakkı da bulunmaz. Bu bakımdan beyanda bulunmak bir borç değildir.³⁷ Sigorta ettiren bu külfeti yerine getirmediği takdirde bazı hak kayıplarına uğrar. Yükümlülük kavramı ihlali durumunda borç doğuran, talep ve dava edilebilen geniş bir kavramdır. Kanun koyucu külfet yerine yükümlülük kavramını tercih ettiğinden tezimizde yükümlülük kavramı kullanılmaktadır.

Beyan yükümlülüğüne ilişkin şekil şartı öngörülmemiştir. Yükümlülük yazılı, sözlü, uzaktan gibi yöntemlerle yerine getirilebilir. Genel şartlarda şekil şartı öngörülebilirse de bu geçerlilik şartı olarak düzenlenemez zira kanunda öngörülme şekil şartı idari inisiyatif olarak düzenlenen genel şartlarda öngörülemez. Genel şartlar dışında da sigorta sözleşmesinde şekil şartı öngörülmesi mümkündür. Sözleşmede belirlenen şekil şartı sözleşmenin zayıf tarafı olan sigorta ettirenin aleyhine bir durum olarak nitelendirilemez. Sigorta sözleşmesi tarafların iradi serbetisine dayanır. Yazılı ve resmi şartı sigorta ettiren lehine ispat kolaylığının da sağlaması olarak lehine olarak bile yorumlanabilir.

Beyan yükümlülüğü 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun Sigorta Hukuku

³⁷ Beyan yükümlülüğünün yerine getirilmediğinden tazminat talep hakkını doğuracağını kabul etmek, bu yükümlülüğü borç haline getirir. Öztan, F. s.29-30

başlıklı altınca kitabının genel hükümler başlıklı ikinci kısmında tarafların borç ve yükümlülükleri başlığı altında 1435 ile 1443 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Mülga 6762 sayılı kanun döneminde kara ve deniz sigortaları için ayrı olarak düzenlenen beyan yükümlülüğü hükümleri yürürlükteki kanunda tüm sigorta türleri için hükümler getirmiştir. Bahsi geçen maddeler nisbi emredici nitelikte olup, sözleşmenin görece güçsüz tarafı olarak kabul edilen sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar aleyhine değiştirilemeyecek olup, değiştirildiği takdirde ise söz konusu maddelerde geçen kanun hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Nisbi emredici hükümlere aykırılık sözleşmenin tek başına geçersiz sayılmasına neden olmaz.

2.2 Beyan Yükümlülükleri

Genel başlıktan da anlaşılacağı üzere akla ilk gelen beyan yükümlüsü sigorta ettirendir.³⁸ Sigorta ettiren sözleşmenin tarafıdır. Bu nedenle sözleşmeden doğan hak ve borçlar çoğu zaman sigorta ettiren üzerinde doğar. Bunun sebebi, üçüncü kişi lehine sözleşme yapılması durumunda sigortalının sigorta ettiren dışında birinin olabilme ihtimalidir. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde açıklayacağımız üzere sigortalı da beyan yükümlüsü olan bir diğer kişidir. Bu durumda sözleşmeden doğan hakları sigortalı talep edebilecektir. Sigortalının sözleşmenin tarafı olan sigorta ettiren dışında biri olmasına rağmen beyan yükümlüsü hala sigorta ettiren olacaktır.

Adi ortaklık ya da miras ortaklığı gibi elbirliği mülkiyet bulunması halinde sigorta konusu olan şey üzerinde birden fazla sigorta ettirenin olması söz konusu olacaktır. Buna göre her ortak sigorta ettiren sıfatı ile beyan yükümlüsü olacaktır. Ortaklardan herhangi biri kanunun veya sözleşmenin ön gördüğü beyanı bulunması ile diğerlerinin yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Sigortacı diğer sigorta ettirenlerin beyan yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklı haklarını kullanacağını iddia edemez. Ancak sigorta ettirenlerden birinin bulunduğu eksik veya hatalı beyan nedeniyle diğer sigorta ettirenler beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılır. Diğerlerinin yanlış veya eksik beyan hakkında bilgilerinin olmadığı savunması dinlenmez. Bu durum elbirliği mülkiyetin kanunu bağladığı sonuçların sigorta hukukundaki beyan yükümlülüğüne yansımış halidir.

³⁸ TTK m. 1290 ve m.1363 hükümlerine paralel olarak bu sonuç çıkarılabilir.

En az on kişiden oluşan belirli kriterlere göre kimlerden oluştuğunun sigorta ettiren tarafından oluşan, gruptaki tüm kişiler lehine tek bir sigorta sözleşmesinin yapılmasına grup sigortası denir. Grup sigortasında gruptakiler sigortalıdır. Sigorta ettiren grup içinde ya da dışında olabilir. Grup sigortalarında beyan yükümlüsü hem sigorta ettiren hem de sigortalılardır. Sigortalıların her biri kendilerine özel bilinmesi gerekli bilgileri sigortalıya bildirmekle yükümlü iken, sigorta ettirenin yükümlülüğü grupla ilgili olan genel bilgilerdir.

Başkası hesabına sigorta türünde sigorta sözleşmesinin tarafı sigorta ettiren, sigorta korumasından yararlanan üçüncü kişi ise sigortalıdır. Bu sözleşme türünde sözleşmelerin nisbiliği ilkesi gereği, üçüncü kişi sigortalı borçlandırılmaz. Ancak talep hakkına sahip olan bu üçüncü kişi sigortalının bu hakka sahip olması için bazı yükümlülükleri yerine getirmesi şartına bağlanabilir. Bu durumda sigortalının beyan yükümlüsü olup olmadığı konusunu açıklamak gerekir. Sigortalının beyanla yükümlü olabilmesi, sigorta sözleşmesinden haberdar olması şartına bağlanmıştır. Bu yükümlülük sigorta aleyhine olarak nitelendirilemez zira yukarıda da açıklandığı üzere sözleşmenin tarafı olmayan tarafa borç yüklemek ile talep hakkını kavuşması için gerekli yükümlülük yüklemek ayrı şeylerdir. Sigortalının bilinmemesi halinde de sigortalının beyanla yükümlü olduğu kabul edilemez.³⁹

Sigortalının beyan yükümlülüğü, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Sigortacı için önemli olan bilgilerin beyan edilmesi esastır. Sigorta ettiren vakıf olduğu bu bilgileri beyan etmekten kaçınamaz, kaçındığı takdirde müeyyideler uygulanır. Sigortalı kişisel bazı bilgilere sigorta ettirenden daha çok sahip olacağı tartışmasızdır. Sigortalının beyanla yükümlüsü olabilmesi sigorta sözleşmesinden haberdar olması şartına bağlı olduğundan yükümlülüğün ihlali sonuçları da haberdar olan sigortalı üzerinde gerçekleşecektir. Birden fazla sigortalının olduğu başkasına lehine sözleşmelerde de beyan yükümlüsü sigorta sözleşmesinden haberdar olan

³⁹ Sigorta ettiren üçüncü kişinin menfaatini onun adını belirterek veya belirtmeyerek sigorta ettirebilir. Sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir. Aksine sözleşme yoksa sigortalı tazminat veya bedeli sigortacıdan isteyebilir, alamadığı takdirde dava edebilir.

sigortalılardır. Zaten haberdar olması şartı kanunda yer almasa idi bile kişinin haberdar olmadığı sözleşme nedeniyle yükümlülük altına girmesi düşünülemez.

Haberdar olma, sözleşmeye konulan sigorta ettirenin sigortalıya bildirmesi ya da herhangi bir şekilde olabilir. Sözleşmede sigorta ettirenin sigortalıya bildirmesi şartı öngörülmüş ve sigorta ettirenin kusuruyla sigortalıya bildirilmemiş ise, sigortalının beyan yükümlülüğünü yerine getirmemesi beyan yükümlülüğünün ihlali sayılacaktır. Kusuruyla haber etmediğinin ispat yükü burada sigortacıya aittir.

Can sigortalarında sigortalının özel adı lehtardır. Lehtarın durumu özellik arz eder. Çünkü lehtar kendisi ile ilgili durumu, sigorta ettirenle ne kadar yakın ilişkisi içinde olursa olsun kendisi daha iyi bilecektir. Hastalığının olup olmadığı, şüphelendiği bir durumu, hastalık geçirmiş olup olmadığı gibi hususlar sigortacı için önemli noktalar olup, sigorta ettirenden ziyade lehtardan bu bilgileri daha kolay elde edebilir. Haberdar olma koşulu ve beyan yükümlülüğüne ilişkin sigortalı için anlattıklarımız burada da geçerlidir. TTK 1412 de ismi sayılmasa dahi hayatı üzerine sigorta yapılan riziko şahsına da bu hükümler kıyasen uygulanmalıdır.⁴⁰

Riziko şahsı üçüncü kişinin hayatı üzerine yapılan sigorta sözleşmelerinde hayatına sonuç bağlanan kişidir. Can sigortalarında riziko gerçekleştiğinde tazminata hak kazanan kişi sigortalı değildir. Sigortalı rizikonun üzerinde gerçekleştiği kişi olup, can sigortalarında sigortalı riziko şahsı olarak isim alır.

Riziko şahsının beyan yükümlüsü olup olmadığı tartışmalı olmakla bir görüşe göre TTK 1412 ye göre beyanla yükümlü kişilerden sayılmadığından ve de herhangi bir hak talep edemeyecek olan sadece hayatta kalıp kalmadığının bir önemi olan riziko şahsının kusurundan dolayı sözleşmenin tarafına yaptırım uygulamanın mümkün olmaması nedeni ile beyan yükümlülüğünün bulunmadığı savunulmakla diğer görüşe ise her ne kadar TTK 1412 de riziko şahsından bahsedilmese de TTK 1490 da riziko şahsından sigortalı olarak bahsedilmesi hasebiyle ve de kendi durumu ile ilgili bilgiliyi en iyi kendisi bilebileceğinden riziko şahsının beyanla yükümlü olduğu savunulmaktadır.

⁴⁰ Aral Eldeleklioğlu, İ. (2012) 6102 Sayılı TTK Uyarınca Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Yapılmasında Beyan Yükümlülüğü

‘Aydın, s. 85; Ağsakal, s. 58; Ulaş, s. 89; Aksi yönde görüş için Bkz. Şeker Öğüz, s. 74. Yazara göre kanun koyucu “sigortalı” ve “riziko şahsı” arasında farklılık gözetmemiştir. “Riziko şahsı” da “sigortalı” kavramı içinde değerlendirilebilir. Bu nedenle “riziko şahsı” da beyanla yükümlüdür.

2.3 Sigorta Ettirenin Temsilcisi ve Beyan Yükümlülüğü

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 40. Maddesinden sözleşmelerde bir kişinin bir başkasına adı ve hesabına o kişi tarafından yetkili kılınmış ise akit yapabileceğini, bu sözleşmenin sonuçlarının da doğrudan doğruya temsil yetkisi vereni bağlayacağı anlaşılmaktadır. Sigorta sözleşmelerinde hem sigorta ettiren hem de sigortacı sigorta sözleşmesini akdetmesi için temsilci atayabilirler.⁴¹ Beyan yükümlülüğü açısından sigorta ettirenin temsil edilmesi konusunu incelemek gerekir.

TTK 1406/1 maddesi TBK 40/1 maddesinin özel bir görünümüdür. Sigorta ettiren sıfatının temsilciye geçmeyeceğini dikkat etmek gerekir. Sigorta sözleşmesinin temsilci aracılığı ile yapıldığı durumlarda temsilci sigorta ettiren ile birlikte beyan yükümlüsüdür. Sigortacının sigorta sözleşmesini akdetmesi için önemli olan bilgileri kendine verilmesini sözleşmenin diğer tarafından beklemektedir. Sözleşmenin diğer tarafı olan sigorta ettiren sözleşmenin kurulması aşamasında orada olmayıp, temsilcisi ile sözleşmeyi akdettiğinden sigorta ettirenin bu önemli bilgileri temsilcisine önceden aktarması gerekir. Aktarım olmamışsa sigorta ettiren beyan yükümlülüğünün ihlali neticelerine katlanacaktır. Ancak temsilcisi bu bilgileri vermiş ya da sigortacı herhangi bir suretle vakıf olmuşsa ihlalden bahsedilemez. Temsilci sözleşmenin tarafı olarak atanmasından farklı olarak beyan açıklaması içinde de atanabilir. Bu durumda da temsile ilişkin hüküm ve sonuçlar geçerlidir.

Temsille yapılan sözleşmelerde temsilcinin sigorta ettirene ait sigorta sözleşmesi ve beyan yükümlülüğü için gerekli tüm hususlara vakıf olduğu kabul edilmelidir. Diğer türlü sigorta ettirenin temsilci ile yapacağı sözleşmelerde sigortacının ayrı bir araştırmaya girişmesi, sigorta ettirenin temsilcinin kusurlu davrandığı gibi savunmalar sebebiyle kolaylık olarak getirilen temsil düzenlemesinin işlerin uzamasına neden olması nedeniyle kabul edilmesi mümkün olmazdı. Kısacası temsilcinin bilgisi sigorta ettirene isnat edilir. Örneğin temsilcinin yanlış bilgi vermesi, sigorta ettirenin yanlış bilgi vermesi olarak, temsilcinin eksik bilgi vermesi sigorta ettirenin eksik bilgi vermesi olarak yorumlanacağı Türk Borçlar Kanunu'nun

⁴¹ TTK 1406: Bir kişi diğer bir kişinin adına onu temsilen sigorta sözleşmesi yapabilir. Temsilci yetkisiz ise ilk sigorta döneminin primlerinden sorumlu olur.

temsile ilişkin hükümlerinin kıyasen uygulanmasının sonucudur.

Yetkisiz temsil konusu değerlendirildiğinde, sözleşmede sigorta ettiren olarak görünen fakat kurulan sözleşmeden o an için haberi olmayan kişiyi sigorta sözleşmesinde temsil edilmesi yetkisiz temsildir. Yetkisiz temsil halinde sigorta ettiren sözleşmeye icazet vermezse lakin yetkisiz temsilcinin sözleşmenin akdedilmesinde menfaati varsa, yetkisiz temsilci sözleşmeyi kendi adına yapmış sayılacağından beyan yükümlüsü sadece kendisidir. Sözleşmeye icazet verilmeyip üstelik yetkisiz temsilcinin de sigorta sözleşmesinde menfaati yoksa geçerli bir sözleşme ortada bulunmadığından beyan yükümlüsü de ortada yoktur. Sözleşmeye sonradan sigorta ettiren tarafından icazet verilirse, yetkisiz temsilci beyan yükümlüsü sayılacaktır. Sigorta ettiren sözleşmeye sonradan katıldığından özellikle sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne ilişkin yükümlülük sigorta ettirenin şahsında doğacağından söz edilemez. İcazetin verilmediği hallerde yetkisiz temsilci ilk sigorta döneminin primlerinden sorumludur. Ayrıca Türk Borçlar Kanunu'nu 47 maddesi uyarınca yetkisiz temsil nedeniyle uğranılan zararlar hükümleri, sözleşmenin geçersiz olması nedeniyle sigortacının uğradığı zararlara ilişkin uygulanır.

Sigortacı temsilcinin beyanlarını yeterli görmez ise sigorta ettirene de soru yöneltebilir, sigorta ettiren temsilcinin bu hususları cevaplayabileceğinden bahisle beyan vermekten kaçınamaz. Temsilci de sigortacının sormadığını, sigorta ettirenin söylemediğini gerekçe göstererek bildiği önemli hususu beyan etmekten kaçınamaz. Kanuni temsilde beyan yükümlüsü kanuni temsilcidir. Sigorta ettirenden beyan beklenemez, ancak bir şekilde sigorta ettirenin bildirdiği beyanı sigortacı bilmediği savunmasında bulunamaz. Ancak sigorta ettirenin yanlış ve eksik beyanları kanuni temsilciyi bağlamaz. Sigortacının tek muhatabı kanuni temsilcidir.

Broker, sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerin hak ve menfaatlerini koruyarak, bağımsız ve tarafsız davranarak sözleşme öncesi hazırlıkları, sözleşmenin uygulanmasını ve tazminatın tahsilini meslek edinen kişidir. Dilimize İngilizceden geçen bu kelimenin Türkçe karşılığı tellaldır.⁴² Broker sadece aracılık için görevlendirilmiş ise beyan yükümlülüğü yoktur. Sözleşme yapma yetkisi verilmiş ise

⁴² Uluslararası alanda kullanımının broker olması ve yaygınlığının hızla artması nedeniyle tellal(simsar) kelimesinin kullanımı sigorta sözleşmeleri bakımından terk edilmektedir.

beyan yükümlülüğünden sorumlu olacaktır. Ulak başkasından aldığı irade açıklamasını diğerine götüren, kendisinden bir şey katmadan ulaştıran kişidir. Yetki olmadığından sorumluluk da olamayacağından ulak beyan yükümlüsü değildir. Ulak hatalı ve eksik bilgi ulaştırması durumunda sigorta ettiren bu durumdan sorumlu olacaktır. Tüzel kişiler irade açıklamalarını yetkili organları aracılığı ile kullanır. Bu halde yetkili organın beyan yükümlülüğü ile ilgili hataları tüzel kişiliğinden şahsında doğacaktır. İç ilişkiye ilişkin kurallar sigortacıyı bağlamaz.

2.4 Beyanın Muhatabı

Beyan bir bilgi açıklamasıdır. Sigortacı bir tüzel kişiliktir. Çoğu zaman sigorta ettirenler sigorta sözleşmesinin karşı tarafının yetkili organlarını görmezler. Bu halde beyan bildiriminin kime yapılacağı konusunun tartışılması gerekir. Yine çoğu zaman sigorta ettirenler yetkilendirilmiş bir aracı ile sigorta sözleşmesini akdederler. Bildirimin yapılacağı kişi önemli olup, yanlış kişiye beyan durumunda beyan yükümlülüğü ihlal edilmiş olur ki burada hak kayıplarının gündeme gelmesi söz konusudur.

Her ne kadar günümüzde mümkün olmasa da beyanın muhatabı sigortacının kendisidir. AŞ ya da kooperatif olabilen sigortacı muhatap olmayı kendisini temsil eden yetkili organlar aracılığı ile sağlar.⁴³ Yönetim kurulu üyelerinden birine yapılacak bir bildirim beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesi sonucunu doğurur. İrade beyanını kabul etme yönetim kurulu üyesinin pasif temsil yetkisi içinde yer alır. Tüzel kişiliğin temsil yetkisi yönetim kurulu tarafından şirket çalışanı, genel kurul üyesi ya da üçüncü kişiye vermiş olabilir. Bu hallerde bu kişi ya da kişilere yapılacak bildirim geçerli kabul edilir.

Birden çok sigortacının sigorta ettirenin aynı rizikosuna karşı aynı süreler için sigorta etmesine müşterek sigorta denir. Müşterek sigortanın amacı menfaati yüksek olan rizikoyu tek başına sigortacıların taşımak istememeleri veya sigorta

⁴³ TTK m.553 “..yönetim kurulu üyelerinin kanundan ve esas sözleşmeden doğan yükümlülüklerini kusurlarıyla ihlal ettikleri takdirde, ...hem şirkete, hem pay sahiplerine hem de şirket alacaklılarına karşı verdikleri zarardan sorumludurlar.”

ettirenin tazminatı garanti altına alma istemesidir. Jeran adı verilen sigortacı diğer müşterek sigortacıları bir araya getirerek sözleşme önce hazırlıklar, sözleşmeyi hazırlama, prim tahsilatı gibi kolaylaştırıcı işlemler yapar. Müşterek sigortada beyanın muhatabı her bir sigortacıdır. Sigorta ettiren herhangi bir sigortacıya ya da çoğuna bildirimde bulunarak yükümlülükten kurtulamaz. Ancak Jeran'ın sigorta ettirenin tüm beyanlarını kabule yetkili olduğu tüm sigortacılar tarafından kararlaştırılmış ise sigorta ettirenin yalnızca bu sigortacıya (jeran'a) beyanda bulunması ile beyan yükümlülüğünü yerine getirmiş kabul edilir. Müşterek sigortada riziko aynı süreler için farklı sigortacılar sigortalatılıp sigortacıların bundan haberdar olmaması durumunda sigorta ettirenin diğer sigortaları da bildirme yükümlülüğü vardır.

Bir rizikonun tam değerinin iki kez sigorta ettirilmesine çifte sigorta denir. Bir menfaat birden fazla sigortacıda aynı tehlikeye karşı sigortalanmış olur.⁴⁴ Geçerliliği iki sigortacıdan birinin muvafakati şartına bağlıdır. Önceki sigortadan doğan hakların ikinci sigortacıya devri halinde bu şart aranmaz. Bu halde sigorta ettiren önceki haklardan feragat etmelidir. İlk sigortadan ödenmeyen tazminatlardan sonraki sigortacının sorumlu olacağı kararlaştırılmış olduğunda da çifte sigorta geçerlidir. Çifte sigortada diğer sigortanın varlığını beyan yükümlülüğü vardır. Sigorta ettiren diğer beyan yükümlülüklerini ise her iki sigortacıya da iletmekle yerine getirmiş sayılacaktır.

Sigorta ettirilen menfaatin tüm değeri sigorta ettirilmemiş ise geri kalan kısmı bir veya birden çok sigortacıya sigorta ettirmek mümkündür. Bu halde sigorta ettiren her bir sigortacıya karşı beyan yükümlüsüdür. Burada da müşterek sigorta ve çifte sigorta da olduğu gibi sigorta ettiren önceki sigorta sözleşmelerini diğer sigortacıya bildirme beyanının yükümlüsüdür.

Diğer sigorta sözleşmelerinin varlığını bir diğer sigortacı ya da sigortacılar bildirmek kanuni bir sorumluluk olup genel hükümlerden çıkarılması mümkün değildir. Kanun koyucunun burada koruduğu menfaat sigortacının diğer sigortacıları öğrenmesi ile alacağı önlem, isteyeceği prim, reasürans yaptırıcaksa bundan

⁴⁴ Şenocak, K. (2002) *Çifte Sigorta*. Turhan Yayınevi

vazgeçme gibi sonuçlarının olabileceğidir. Sigorta ettirenin buradaki beyan yükümlülüğü sigortanın konusuna ilişkin olmayıp, kanunun ona yüklediği objektif bir sorumluluktur. Çekişme durumunda ispat yükü sigorta ettirendedir. İhlali durumunda zarar meydana gelmiş ise sigortacının tazminat isteme hakkı vardır.

2.5 Aracılara Yapılan Beyan

Yukarıda açıkladığımız broker ile acente sözleşmelere aracılık eden kişilerdir. Bu kişiler dışında komisyoncu, simsar gibi tacir yardımcıları da bulunmakta ise de bu tacir yardımcılarının sigortacıyı doğrudan temsil yetkisinin bulunmaması, aynı şekilde brokerlerinde sigortacı temsilcisi sıfatının ancak sözleşme yetkisi verilmesi halinde beyan yükümlülüğünün muhatabı olabileceği, sigorta sözleşmelerinin kurulmasında uygulamadaki yaygınlık nedeniyle acentenin ayrıntılı inceleme konusu yapılacaktır.

Acente kanundaki tanımı ile herhangi bir işletmeye bağlı olmayan, belirli yerde ilgili işletmeyi ilgilendiren sözleşmelere aracılık etmeye veya bunları işletme sahibi tacir adına yapmayı meslek edinen kişi olarak tanımlanmıştır. Acentelik ülkemizde eskiden beri uygulanan bir kurum olmasına rağmen ilk defa 6762 sayılı kanunda düzenlenebilmiştir.⁴⁵ Sigorta acentesinin de bu tanımdan ayrı bir konumu yoktur. Bu halde sigorta acentesi, sigorta şirketi olan sigortacı ile sigorta ettirenin arasında yapılacak sigorta sözleşmesine aracılık edecek ya da tacir olan sigorta şirketinin nam ve hesabına sigorta ettiren ile sigorta sözleşmesi akdedecektir.

Daha önce açıkladığımız üzere uygulamada genellikle sigorta ettiren ile sözleşmeleri acenteler akdetmektedir. Bu yaygınlığı göre kanun koyucu acente konusunu sigortacılık kanununda da düzenlemiştir. TTK daki düzenlemeye paralel olarak benzer bir tanım burada da yapılmıştır. Sigortacılık Kanunu'nda acenteyi iki gruba ayırmış olup, sözleşme yapma yetkisi olan acente, sözleşme yapmaya yetkisi olmayan acente olarak gruplandırılmıştır.

Genel kanun olan Türk Ticaret Kanunu'nun 105 maddesinde acentenin

⁴⁵ İmregün, O. (2004) Ticaret Hukuku'nun Genel İlkeleri s.127

sözleşmelerde her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi beyanların müvekkili adına yapmaya ve bunlara kabule yetkili olduğu hüküm altına alınmıştır. Beyanların kabulü temsilin pasif yetkisini içerir. Madde metninden aracılık eden ya da sözleşme yapan acente ayrımı yapmadan her türlü ihbar ve ihtar gibi beyanların kabulünden söz edilmişse de beyan yükümlülüğü bu pasif yetki çerçevesinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği tartışma konusu olmuştur. İlgili kanunlarda sözleşme yapma yetkisi olan acente ile sözleşme yapma yetkisi olmayan (sadece aracılık etme) acenteye yapılacak beyan yükümlülüğüne ilişkin beyanların sonuç doğurup doğurmayacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. TTK uygulanmasında kural olarak acenteler aracılık yapma yetkisi vardır, tescil ve ilan ile sözleşme yapma yetkisine sahip olurlar.⁴⁶ Bazı yazarlar aracı acenteye yapılacak beyanların sonuçsuz sayılması gerektiğini savunurken, bazı yazarlara acentenin sözleşme yapmaya yetkisi olsa dahi acenteye verilen yetkinin sınırlarının dahi bu konuda önemli olduğu savunulmuştur. Acentenin sigorta ettirenin korunması amacıyla dürüst davranma yükümlülüğü çerçevesinde sigorta ettirenden aldığı bilgileri sigortacıya iletmesi gerekeceğinden ayrımı gitmenin bir sonucunun bulunmadığı da ifade edilmiştir.

Kanaatimizce sözleşme yapma yetkisi olan acentenin beyan yükümlülüğünü kabule de yetkili olacağı, sözleşmeleri yürütme ve sonuçlandırma yetkisi olan acentenin ayrıca beyanı kabule ilişkin de yetkisinin olması gereceği, sigorta ettirenin ayrıca araştırma yapma yükümünün getirmesi nedeniyle kabul edilemez. Buna göre hem sözleşme yapma yetkisi olan hem de beyan yükümlülüğüne ilişkin pasif temsil yetkisi olan acentenin beyan muhatabı olması konusunda tartışma bulunmazken, beyana ilişkin pasif yetkisinin bulunmayan acentenin de yukarıda açıklanan gerekçelerle beyanın muhatabı olması gerekir.

En tartışmalı konu aracılık yapan acentelerle ilgili beyan muhatabı olup olmayacağıdır. Türk Ticaret Kanunu'nda pasif temsile ilişkin ayırım yapılmaması, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında tüketici olan sigorta ettirenin korunması gerekli taraf olması ve sigortacı ile acente arasındaki iç ilişkiden kaynaklı bir durumun tüketici tarafından araştırılmasının beklenemeyeceği gibi nedenlerle acenteye yapılan beyan mutaberridir. Bunun yanında sigortacı ile karşı karşıya hiç gelmeyen sigorta ettireni sırf beyan

⁴⁶ Eriş, G. (2004) Madde açıklamalı En son içtihatlı Türk Ticaret Kanunu s.1271

yükümlülüğünün ikmali için sigortacıya ulaşma görevinin yüklenmesinin tali edim yükümlülüğü niteliğindeki beyan yükümlülüğünün sözleşmenin asli borçlarını da aşar nitelikte olması nedeniyle sözleşmenin dengesi bozacağı gibi nedenle göz önünde bulundurularak aracılık yetkisi olan acenteye yapılacak beyanların muteber kabul edilmesi gerekir.

Sözleşme yapma yetkisi bulunan acentenin yetkilerini aşması, sözleşme yapma yetkisi bulunamayan, aracılık eden acentenin sözleşme yapması durumunda yetkisiz temsile ilişkin hükümler uygulanır. Bu halde sigortacının icazet vermesi durumunda sözleşme baştan itibaren geçerli sayılacaktır. Buna paralel olarak yapılan beyanlarda sözleşmenin geçerli ya da geçersiz sayılmasına göre geçerlilik kazanacaktır. Sonradan geçerli sayılan sözleşmelerde ilk baştaki askıda geçersizlik durumu sebep gösterilerek beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinden kaçınılamaz.

2.6 Beyanın Şekli

Sigorta Sözleşmelerinde beyan yükümlülüğünü kanun herhangi bir şekil şartına bağlamamıştır. Sigortacı sigorta ettirene resmi ya da yazılı şekilde soru yönlendirmiş olsa bile sigorta ettiren herhangi bir şekil şartına bağlı kalmadan soruları cevaplandırabilir. İspat kolaylığı açısından yazılı yapılacak beyanlar sigorta ettiren lehine olacaktır. Normlar hiyerarşisine göre kanunun ön görmediği şekil şartını genel şartlar öngöremez. Sağlık Sigortası Genel Şartları, Yangın Sigortası Genel Şartları, Hayat Sigortası Genel Şartları gibi yapılacak ihbar ve tebliğlerin noter aracılığıyla veya taahhütlü mektupla yapılması suretiyle şekil şartı getirilmesi hukuka uygun değildir. Bununla ilgili anayasa mahkemesinin 17/07/2020 tarihli 2019/40 esas 2020/40 karar sayılı kararıyla 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun zorunlu mali mesuliyet sigortalarından doğan tazminatların genel şartlara göre belirlenmesine ilişkin hükümlerin iptal edildiği,⁴⁷ kanaatimizce yukarıda açıkladığımız genel şartlara ilişkin somut norm denetimine gidilmesi durumunda da iptale tabi olabilecektir.

⁴⁷ İptal kararı ile tazminatın belirlenmesine ilişkin Genel Şartlar'a yapılan atfın kaldırılması ile tazminatın belirlenmesine ilişkin kurallarda belirsizlik oluşmuştur. Bu belirsizlik yeni bir yasa çıkarılmadığı takdirde Yargıtay içtihatları ile doldurulacaktır.

Sözleşmede taraflar beyan yükümlülüğü için şekil şartı öngörmüş iseler TTK 1452/3 maddesi düzenlemesine göre kanunda yer alan hükümlerin aksinin kararlaştırılması halinin sonuçlarından sigorta ettiren aleyhine değişiklik yapılması durumunda geçersiz sayılacağı TTK 1446 yollaması ile anlaşılmakta olup, sigorta sözleşmesinde sözleşme önce beyan yükümlülüğü ya da riziko gerçekleştiğindeki beyan yükümlülüğüne ilişkin örneğin noter kanalı ile bildirim yükümlülüğünün sigorta ettirene yüklenmesi durumunda bu hükmün geçersiz sayılması kuşkusuzdur.

Burada sigorta ettirenin tacir olması durumunda TTK 18/3⁴⁸ te belirtilen ispat şartı kuralının uygulanıp uygulanmayacağı sorusu gündeme gelebilir. Sigortacı zaten tacir olduğundan (anonim şirket, kooperatif) sigorta ettirenin tacir olması durumunda TTK 18/3 ispat şartı aranmaz. Madde de belirtilen sözleşmeyi fesih, sözleşmeden dönme ve temerrüde ilişkin durumlar tahdidi olarak sayıldığından beyan yükümlülüğünü bu kurala tabi tutmak mümkün değildir.

2.7 Beyanın Zamanı Süresi ve Usulü

Beyan yükümlülüğü sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü, sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğü ve riziko gerçekleştiğindeki beyan yükümlülüğü olarak gruplara ayrıldığından beyanın zamanı, usulü ve süresi gibi ayrımlar her grupta ayrı olarak değerlendirilebilecek hususlar olup genel başlık altında incelemeyi güçleştirir.

Yukarıda beyan yükümlülüğüne ilişkin genel kurallara yer verilmiş olup, beyanın yapılması gerekli zamana göre ayrıma geçilecektir.

⁴⁸ TTK 18/3: Tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır.

BÖLÜM III

YAPILMASI GEREKEN ZAMANA GÖRE BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ VE İHLALİ

3.1 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğü

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü, sözleşmenin yapılması sırasında sigorta ettiren tarafından yerine getirilmesi gerekli, sigortacı açısından sigorta sözleşmesinin borç ve yükümlülüklerini belirlemeye yarayan en önemli yükümdür. Genel olarak bir sözleşmeyi akdedecek taraflar sözleşmeye etki edecek hususları birbirine bildirmelidirler.⁴⁹ Sigortacının üstlendiği rizikonun ne zaman, ne şekilde, nasıl gerçekleşeceği, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusu belirsizdir. Bu belirsizlik hali mutlak olmayıp sözleşme akdedilirken sigortacının belirlediği ihtimaller ile bir öngörüsünün oluşması mümkündür. Sigortacının yaptığı inceleme neticesinde sözleşme koşulları ve özellikle prim miktarının belirlenmesi aşamasına geçilecektir.

Sigortacının, sigortacılık faaliyeti dışında faaliyet gösteremeyeceği, sigortacının tacir olması ve bundan dolayı basiretli tacir gibi davranma görevi sigortacıya sigortacılık tekniğinin gerektirdiği birçok hususu bildiği varsayılması sonucunu doğurur. Ancak sigortacının edinebildiği bilgiler ile tek başına sigorta sözleşmesinin unsurlarını belirlemeye çalışması yaptığı sigortacılık faaliyetinin zorlaşmasına sebebiyet vereceği açıktır. Sigortacının tüm rizikolar yönünden sigorta konusunu teminat altına alması da düşünülemez. İşte sigortacının riziko konusunu

⁴⁹ Ayiter, Kudret. *Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken Mevcut İhbar Mükellefiyeti*.

belirleyebilmesi, riziko sınırlandırması yapabilmesi için sigorta ettirenden alması gerekli bilgilere ilişkin kanunun sigorta ettirene yüklediği bu yüküme sigorta ettirenin sigorta sözleşmesi öncesi beyan yükümlülüğü denir.

Sigortacı gerekli tüm araştırmaları yapmasına rağmen sigorta konusu ile ilgili özellikleri sigorta ettirenden daha iyi bilemeyecektir. Sözleşme akdedilirken sigortacı sigorta konusu malı kontrol etme imkanı bulamayabilir. Hatta çoğu kez riziko konusunu görme şansı dahi bulamaz.⁵⁰ Sigortacı üstlendiği rizikoya karşı uygun bir prim belirlemek zorundadır. Çünkü sigortacı meydana gelen zararı karşılayabilir olması gerekir. Sigortacı aynı rizikoya sahip olan riziko ettirenlerden toplayacağı primler ile bir fon oluşturacaktır. Rizikosunun düşük olduğu değerlendirilmesi yaptığı gruptan daha düşük prim, rizikonun ağır olduğunu düşündüğü gruptan daha yüksek prim alacaktır. Sigorta ettirenin yanlış ya da eksik verdiği bilgi ile gireceği grubun yanlış belirlenmesi ile sigortacının prim dengesini belirleyememesi durumu ortaya çıkar. Bu da sigortacılık faaliyeti yapan sigortacının tüm prim ödeyenlerin aynı şekilde hatalı davranması ile faaliyetlerini devam ettirecek ekonomik gücünün kaybolmasına neden olacaktır. bu husus sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne ait başka bir amacını da ortaya koyar.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü düzenlenmemiş olsaydı sigorta ettirenler daha düşük prim ödemek amacı ile bazı önemli hususları gizleme yoluna gidebilirlerdi. Sigorta ettirenin sahip olduğu bilgi avantajını kötüye kullanması müeyyideye bağlanmazsa sigorta sözleşmelerinde ödenecek primler tümünden yükselecektir. Sigortacı tüm sigorta ettirenlerin kendisine yanlış ve eksik bilgi vereceğini düşünerek her ihtimale karşı daha yüksek prim talep edecektir. Ancak beyan yükümlülüğünün getirilmesi ile sigortacı yanlış bilgi verilmesi durumunda kullanabileceği haklar ile zararını karşılayabilecek olduğundan primlerin optimize edilmesi ile tarafların menfaatine bir durum ortaya çıkacak, sigorta şirketlerinin arasındaki rekabet ile de düşük primler ile yüksek rizikolar sigortalanabilecektir.

⁵⁰ Bozer, A. *Sigorta Hukuku Genel Hükümler, Bazı Sigorta Türleri*

3.1.1 Beyanla Yükümlü Olunan Hususlar

Kanun sigorta ettirenin bildireceği hususları bildiği ya da bilmesi gerekli tüm hususlar olarak belirlemiştir. Bildirilmemesinin, eksik veya yanlış bildirilmesinin sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirir nitelikte bir bilgi ise bu hususların önemli sayılacağını ayrıntılamıştır. Prime etki edecek hususlar doğrudan doğruya rizikonun önemli nitelikleri ile ilgilidir.⁵¹ Ayrıca sigortacının sorduğu soruların aksi ortaya konulana dek önemli sayılacağı da hüküm altına alınmıştır. Önemli olan bir hususun sigorta ettiren tarafından bilinçli olarak öğrenilmekten kaçınması halinde önemli hususun sigorta ettiren tarafından bilindiği kabul edilir.

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün sınırlarının belirlenmemesi halinde ise bu sefer sigorta ettiren açısından ağırlaştırıcı bir durum ortaya çıkacaktır. Sigorta ettirenin bildirmediği bir bilginin ya da özel olarak kalması gerektiğini düşündüğü bir bilginin sigorta sözleşmesinin sıhhatini etkileyeceği düşüncesi sözleşmeyi akdetmek vazgeçmesine sebep olacaktır ki bu durum sözleşmenin iki tarafının da aleyhinedir. Sigorta ettirenin tüm teferruatları vermeye çalışması, akdedilecek sözleşme ile alakalı olmayan bilgileri vermeye çalışması, bunun ile ilgili araştırmalara girerek sözleşme akdedilme süresini de uzatacaktır ki bu da beyan yükümlülüğü sınırlandırmasının gerekliliğini ortaya koyar.

Sözleşmenin yapılmasına ya da daha ağır şartlarda yapılması sonucunu doğurmayan hususlar önemli kabul edilmez. Sigorta ettirenin bu tür hususları beyan etmesi gerekmez. Örneğin bir taşınmazı yangına karşı sigortalatan kişinin taşınmazın yanında bulunan bir petrol istasyonunun varlığını, rizikoyu ağırlaştıran bir sebep olduğundan dolayı bunu sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Bu önemli bir husus olarak kabul edilir ve primin daha yüksek alınmasını gerektirir. Taşınmazın yanında petrol istasyonu değil de bir oto yıkamacısı bulunması durumunda olağan şartlarda bu rizikoya ağırlaştıracak bir sebep değildir, primin yüksek alınmasını gerektirmez. Bu halde bu husus önemli kabul edilemez. Sigorta ettirenin bu hususu beyan etmesi gerekmez. Kanun maddesinde sözleşmenin değişik şartlarda yapılmasını gerektirir

⁵¹ Ayli, A. s.209

durum olarak nitelenmiş olup; bu kavramı ağırlaştırıcı şekilde yapılması olarak yorumlanması gerekir. Yoksa hafifletici nedenin bildirilmemesi nedeniyle sigortacının prim indiriminin talep edilmesi mümkün değildir. Zaten aykırı davranma durumu yaptırımları sigortacı lehine düzenlenmiştir. Hafifletici nedenin bildirilmemesi durumunda sigorta ettiren lehine bir düzenleme yoktur.

Sözleşmenin değişik şartlarda (daha ağır şartlarda)⁵² yapılması sadece primin yüksek alınmasından ibaret değildir. Bunun yanında tazminat miktarının azaltılması ya da sigorta ettirenden talep edilecek edimlerin ağırlaştırılması olarak düşünülebilir. Sigortacının gündelik hayat deneyimleriyle bilebileceği hususların beyan edilmemesi beyan yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmez. Akaryakıt istasyonunda yanıcı yakıcı maddelerin bulunduğu beyan edilmemesi, sigortacının bilebileceği hususlardan olduğundan ihlal niteliğinde değildir. Önemli olan hususun sigortacının kararına etkisi kesin nitelikte olması gerekmez, etkinin elverişli olması yeterlidir.

Bir riziko türüne göre önemli sayılabilecek bir husus diğer riziko türüne göre önemli sayılmayabilir. Evin elektrik tesisatının otuz yıllık olması yangın sigortası kapsamında önemli husus sayılabilecekken hırsızlık sigortasına göre önemli husus sayılmaz.

Önemli hususların belirlenmesi objektif kriter ya da sübjektif kritere göre yapılabilir. Sübjektiflik ya da objektifliğin öznesi sigortacıdır. Sübjektif kritere göre sigortacı aynı tür sigortayı önemli olduğu itirazında bulunduğu durumun beyan edilmesine rağmen, beyan edilmeyen sözleşmeyle aynı koşullar altında yapıyor ise burada iddia olunan önemli husus, önemli husus olarak kabul edilemez. Bu belirleme sübjektif kritere göre yapılmış olup, sigortacının durumu esas alınmıştır. Objektif kriter ise önemli olduğu iddia olunan hususun, sigortacıların geneline göre, ya da sigortacılık alanında uzman bilirkişilerin büyük çoğunluğuna göre önemli husus kabul ediliyorsa, sigortacı başka bir sözleşmede önemli husus bildirilmesine rağmen yine aynı koşullar altında sözleşmeyi akdediyorsa dahi objektif kritere göre önemli hususun beyan edilmediği savunmasında bulunabilir. Bunu bir örnekte açıklamak

⁵² 6102 sayılı kanunda 6762 sayılı kanundan farklı olarak daha ağır şartlarda tabiri yerine değişik şartlarda tabiri kullanılmıştır.

gerekirse, yapı denetim kanunun yürürlük tarihinden önce inşa edilen taşınmazın bu tarihten önce yapıldığını beyan etmeyen sigorta ettirenin bu hususu beyan etmemesinin önemli husus beyan yükümlülüğünün ihlali durumunu değerlendirirsek, eğer sigortacı başka sigorta sözleşmelerinde eski tarihte inşa edildiğinin beyanı yapılmasına rağmen bu beyanda bulunmayan sigorta ettirenle aynı şartlarda (aynı prim, aynı tazminat) sözleşme akdetmesi sübjektif kritere göre önemli husus kabul edilemezken, o sigorta dalında faaliyet gösteren sigortacılarının neredeyse tümünün yürürlük tarihi öncesinde yapılan inşaatlar nedeniyle fazladan prim talep etmesi hali objektif kritere göre önemli hususun ihlali sayılacaktır.

Zorunlu sigortalarda⁵³ objektif kriter ve sübjektif kriter ayırımına gerek yoktur. Sigorta ettirenin mutlaka sigorta sözleşmeyi akdedecek olması nedeniyle sigortacısını seçme hakkı var ise de genel şartlarda belirlenecek olan hususlardan kaçınması, yine genel şartlarda yaptırımı belirleneceğinden kriterler objektiftir. Sigortacının primi yükseltmesi ya da indirmesinin objektif kriterleri vardır. Sigortacı aynı şartlarda başvuran sigorta ettirenlere ayrı muamelelerde bulunması mümkün olmadığından zorunlu sigortalarda önemli hususun tespiti objektif kritere göre yapılır.

3.1.1.1 Sigortalının Şahsına İlişkin Hususlar

Sigortalının şahsına ilişkin hususlar daha çok can sigortalarında öneme sahiptir. Ölüme karşı hayatı sigortalanan kişinin sağlık durumu, geçirmiş olduğu hastalıklar, şüphe duyduğu hastalıklar gibi hususlar öneme sahip olacaktır. Sigortalananın daha önce geçirmiş olduğu ancak beyan yükümlülüğünün doğduğu ana kadar iyileşmiş bulunan hastalıkları sigortacıya beyan etmesine gerek yoktur. Belli bir süre boyunca hayatta kalmanın sigortalandığı durumlarda sigortacının yaşı önemli olup, yaşı sigortacı için yaş kadar önemli değildir, çünkü sigortacının buradaki menfaati riziko şahsının belirlenim süreden önce ölmesidir.

Hastalık sigortalarında da daha önce geçirilen hastalıklar önemli husus kabul edilip mutlaka sigortacıya bildirilmelidir. Teşhis konulmamış ancak belli bir süreden

⁵³ Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası, Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası, Zorunlu Deprem Sigortası bunlara örnektir.

beri süregelen hastalık semptomlarının da sigortacıya bildirilmesi gerekir. Hastalık sigortalarında sigorta ettirenin ekonomik durumu, sigortalının beslenme, barınma gibi önlemleri yeterince alması durumunu etkileyebileceğinden sigortacı için önemli sayılabilir. Ekonomik durum her sigorta türünde primi tahsil kabiliyeti için önem arz etse de eğer sigorta sözleşmesinin kurulmasını etkileyen bir unsur değilse bildirimin yapılmaması beyan yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilemez.

Sigortalı şüphe ettiği ya da duyum olarak aldığı bilgileri de sigortacıya bildirmeli, bunların doğruluğunun değerlendirilmesi sigortalıya bırakılmalıdır. Aksi takdirde sigortalı her türlü durumu şüpheli olarak görme ihtimali ortaya çıkacak, bu da sigortacı lehine edim dengesinin bozulmasına sebebiyet verecektir.

Sigortalının mesleği de duruma göre beyan yükümlülüğü kapsamında önemli unsur sayılabilir. Örneği can sigortalarında maden ocağında çalışan bir sigortalı ile doktor sigortalı arasında rizikonun gerçekleşme ihtimalleri farklılık arz eder. Burada bir kesinlikten bahsedilmemekle beraber varsayım olarak ele alındığını hatırlatmak gerekir. Aynı şekilde mesleğin sigorta konusu mala etkisi aşağıda açıklanacaktır.

3.1.1.2 Sigortalanan Mala İlişkin Hususlar

Can sigortalarında sigortalıya ilişkin hususlar önem arz ederken, mal sigortalarında da sigortalanan malın niteliği önem kazanır. Mala ilişkin hangi hususların önemli olduğu sigorta sözleşmesinin niteliğine göre değişir. Yangın sigortalarında taşınmaz bulunan yanıcı, yakıcı cisimler beyan yükümlülüğü açısından önemli husus kabul edilebilecekken, deprem sigortasında önemli husus kabul edilmeyebilir.⁵⁴ Bu yüzden malın özelliği, kullanım amacı gibi hususlar sigorta türü ile birlikte değerlendirilmelidir.

Malın değeri doğrudan sözleşmenin esasına etkili değildir. Beyan yükümlülüğünün doğduğu sırada malın değerinin yanlış bildirilmesi tazminat bedelinin değerlendirmesi için önemli olup, eksik bildirim yapılması durumunda

⁵⁴ Bir başka örnekte, hırsızlığa karşı sigortalanan çalınması muhtemel mallar değil aynı zamanda bulundukları ve muhafaza edildikleri yerin de sigortacıya bildirilmesi gerekir.

orantılılık ilkesine göre tazminatta indirim yapılabilir. Sözleşme önce beyan yükümlülüğüne ilişkin yaptırımlar söz konusu olamayacak olup, belki malın yüksek değerli olmasının sigortalının daha fazla özen göstereceği düşüncesi ile primde indirime gidilebilir.

Malın cinsi, dayanıklılığı, bulunduğu konum, muhafaza koşulları gibi unsurlar önemli hususlar olarak kabul edilir. Sigorta sözleşmesinin türü önem derecesini değiştirebilecek ya da ortadan kaldıracaktır.

Malın ne şekilde kullandığı da önemli husus olarak kabul edilir. Örneğin hobi amaçlı kullanılan bir marangozluk tezgahı ile ürün üretiminde kullanılan marangozluk tezgahı aynı risk kat sayısına sahip değildir. Malın arasıra kullanımı ile sürekli kullanım arasında da bu durum vardır. Bu açıdan malın kullanım şeklinin sigortacı açısından öneme haiz olduğundan rizikosu daha düşük kullanıldığı algısı yaratarak beyan yükümlülüğünden kaçınmak müeyyidelerin uygulanmasına sebep olabilir.

Sigorta edilen malın hangi meslekte kullanıldığı mal sigortalarında o derecede önemlidir. Örneğin aracını sigortalatmak isteyen birini değerlendirildiğimiz de belli bir süre mesaisine devam eden bir öğretmenin gece nöbetleri bulunan bir işçinin rizikosu aynı değildir. Kasko sigortalarından mesleği göre indirim uygulanması sebebi o mesleklere duyulan saygı ile ilgili olmayıp, rizikonun düşüklüğü ile ilgili olduğunu hatırlatmak gerekir.

3.1.2 Beyanın Yerine Getirilme Usulü

Buna ilişkin yöntemler doktrin tarafından sınıflandırmaya tabi tutulmuş olup; kendiliğinden beyan usulü (beyan usulü), liste usulü ve karma usul olmak üzere üçe ayrılmıştır. Genel kural olarak kanun ya da sözleşme ile belirlemenin yerine getirilebileceği söylene de, emredici kanun hükmü bulunması durumunda sözleşmede yapılan belirleme geçersiz olacaktır. Aşağıda usullerin tanımları, kanunun hangisini tercih ettiği gibi hususlar ele alınacaktır.

3.1.2.1 Beyan (Kendiliğinden Beyan) Usulü⁵⁵

Bu usulde sigortacının herhangi bir müdahalesi olmadan sigorta ettirenin veya sigortalının riziko ile ilgili tüm bildiklerini ve rizikoya etki edebilecek tüm hususları beyan eder. Sigorta ettirene soru yöneltilmesine ihtiyaç duyulmaz, ya da sigortacının sormadığı soru da kendiliğinden cevaplandırılır. Beyan usulünde sigorta ettiren aktiftir, sigortacının önemli husus olarak değerlendirebileceği tüm durumları beyan eder, sigortacı buradan kendisi değerlendirme yapar.

Önemli hususun bildirilmediğini sigortacı ispat ederek ilgili müeyyidelerin uygulanmasını sağlayabilir. Bu yöntemde sigorta ettirenin dezavantajı beyan ettiği bilginin yeterli olup olmadığı, sözleşmeye etkisinin bulunup bulunmadığı, sigortacı açısından verilen verilerin yeterli olup olmadığının tespiti çoğu zaman güçtür. Hakkı kötüye kullanmaktan ziyade iyiniyetli sigorta ettiren de bu durumdan zarar görebilir. İyi niyetli olarak yapılmayan bildirimler nedeniyle müeyyide ile karşı karşıya kalabilir. Beklediği menfaatten yararlanamamasına neden olabilir. Yöntem basit olmasının avantajını, sigorta ettirenin kalacağı hak kaybı dezavantajı karşılıkla tek başına uygulanmasından zamanla vazgeçilmiştir.

3.1.2.2 Liste Usulü

Yöntem sigortacının aktif davranması esasına dayanır. Sigortacı tacir olduğundan basiretli tacir gibi davranma ve sigortacılık faaliyeti dışında başka işletme türleri ile uğraşma yasağı nedeniyle bu konuda tecrübe ve uzmanlığının üst düzeyde olduğu var sayılır. Sigortacının bir liste haline getirdiği soruları sigorta ettirene yöneltir ve soruların cevaplanması istenir. Sigortacı soruları risk dengesi konusunda gerekli hassasiyeti göstereceğinden sigorta ettirenin doğru ve yanıltıcı olmayan bilgi vermesi ile riziko dengesinin kurulacağı düşünülür. Sigorta ettiren doğru ve eksiksiz cevaplama ile beyan yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılır.

Beyan yükümlülüğünün ihlal edilip edilmediğinin ispatı bu usulde kolaydır. Sigortacının beyan usulündeki gibi kendisi zaman ve emek kaybına uğramasına

⁵⁵ Ağsakal, Öztan, Şeker Öğüz, tarafından beyan, bazı yazarlar tarafından kendiliğinden beyan olarak isimlendirilen usul.

neden olan araştırmalara girmesine gerek kalmaz. Sigortacının sorduğu sorular aksi ispatlanana kadar önemli husus sayılacağına sigorta ettiren soruları cevaplamaktan kaçınmaz.

Cevapsız bırakılan sorulara rağmen sözleşme akdedilmişse artık sonradan beyan yükümlülüğünün ihlal edildiği gerekçesi ile itiraz etmek dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edecektir. Boş bırakılan sorular sigortacı için önemsiz olduğu varsayılır. Boş bırakılmasının sebebi sorunun anlaşılır olmaması ya da evet hayır şeklinde hazırlanan soruların cevabının bu iki şıktan biri olmaması olabilir. Bu yüzden boş bırakılmaya rağmen sözleşme akdedilmişse beyan yükümlülüğüne ilişkin kurallar sigorta ettiren lehine yorumlanır.

Listede sorulan tüm sorular sigortacı için önemli husus kabul edilir ki sigorta ettiren tarafından cevaplandırılmalıdır. Sigorta ettirenin şahsına yönelik bilgiler içinde sigorta ettiren kişilik haklarının ihlalini gerekçe göstererek beyandan kaçınması sigortacı için sözleşme yapmaktan kaçınmasına sebebiyet veriyorsa bu hususların rizikoyla doğrudan bağlantısı varsa kabul edilemez.

Liste usulünün beyan usulüne göre bir takım avantajları var ise de her iki usulde tek başına yeterli görmeyen görüş karma usulün ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.⁵⁶

3.1.2.3 Karma Usul

İki usulün yararlı yanlarını alarak beyan yükümlülüğünün ifası için tercih edilen yöntem karma usul denir. Sigortacı liste halinde sorular sorması, sigorta ettirenin de bildiklerini beyan etmesi şeklinde olabileceği gibi sigortacının sorduğu listenin dışında sigorta ettirene ayrıca sorular sorması şeklinde olabilir.

Bu yöntemde tek tarafın avantajlı konumda olduğu varsayılmaz. Avantajlar ve riskler sigorta ettiren ve sigortacı arasında bölüşülmüştür. Karma usulün iki çeşit görünümü vardır. Beyan usulünün esas alındığı karma usul, liste usulünün esas

⁵⁶ Liste usulü beyan usulü gibi her türlü riske karşı uygulanabilir değildir. Zira sigortacı bu usulde değişik her rizikoya karşı ayrı bir soru listesi hazırlamak zorunda kalabilir.

alındığı karma usul olarak ikiye ayrılır.

3.1.2.3.1 Beyan usulünün esas alındığı karma usul

Beyan usulünde anlattıklarımızın esas alındığı ancak liste usulü ile desteklendiği sistemdir. Buradaki ayırım alınan beyanlar ile yetinilmeyip sigortacının kendisinin de soruları (listeyi) sigorta ettirene yönlendirmesi eklenmiştir. Burada sigorta ettiren soruları cevaplamakla yükümlüdür. Sadece beyan usulünün esas alındığı sistemde sigortacı soru sormaz. Beyan usulünün esas alındığı karma usulde ispat yükü sigortacı üzerinde bırakılmalıdır, aksi takdirde sözleşmenin zayıf konumunda bulunan sigorta ettirenin zor durumda kalacağı düşünülür. İspat sigorta ettirenin önemli hususu sigorta yapılırken bildiği ve hususun sigortacı için önemli olduğunun sigortacı tarafından ispatı gerekir.

Türk Ticaret Kanunu 1435 ve 1436⁵⁷ maddelerinden beyan usulünün esas alındığı karma usulün kanun tarafından benimsendiği anlaşılmaktadır. Sigorta ettirenin bildiği ya da bilmesi gerektiği tüm önemli hususların sigortacıya bildirmesi gerektiği düzenlenmiş, ayrıca sigortacının yanıtlaması için sigorta ettirene soru listesi verebileceği belirtilmiştir. Liste dışında kalan herhangi bir soru kötüniyetle saklandığının ispatı durumu haricinde sigorta ettiren tarafından cevaplanmak zorunda olmayıp, sigorta ettirene sorumluluk da getirilemez. Liste dışında soru sorulursa sigorta ettiren bunu da cevaplamalıdır.

3.1.2.3.2 Liste usulünün esas alındığı karma usul

Liste usulünün esas alındığı ancak beyan usulü ile bu usulün desteklendiği durumlarda karma usulün bu türü ortaya çıkmaktadır. Buradaki farklılık esas olarak soru listesi sigorta ettirene yönlendirilmiş olsa bile sigorta ettiren önemli husus sayılabilecek bir durumu sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sadece liste usulünün uygulandığı usulde böyle bir zorunluluk yoktur. Liste usulü esas alınan karma usul, beyan usulünün esas alındığı karma usule göre sigorta ettirenin koruması daha geniş sayılabilir. Sigortacının sormayı düşünemediği alan daha az sınırlı kabul edilecek,

⁵⁷ Bu madde 6762 sayılı kanundaki düzenleme neticesinde ortaya çıkan tartışmalara son verici niteliktedir.

sigorta ettirenin kötü niyetle sakladığı bir durumun ispatı güçleşecektir.

3.1.2.3.3 Türk Ticaret Kanunu'na göre usul

TTK 1436 maddesi gerekçesinde kanun sistematığının aksine liste usulü esas alınan karma sistemin benimsendiği belirtilmiştir. Bu çelişki sigortacının soru listesi hazırlamak zorunda olup olmadığının tespiti ile giderilebilecektir. Bu doğrultuda liste usulünün sigorta ettirene soru listesi verilmesi durumunda uygulanacağı, beyan usulünü düzenleyen 1435 maddesinin daha önce düzenlendiği gibi dikkate alınması gerekir. Her ne kadar 1436 maddesinde liste usulünün esas alındığı karma sistemin benimsendiği belirtilmiş ise de gerekçelerin kanunların yorumlanmasında tali olarak kullanılan yönetme olması nedenleriyle, kanunun beyan usulünü esas alan karma sistemi benimsediği konusunda tereddüt yoktur.

Bununla ilgili bir Yargıtay kararında⁵⁸ “.... Gerek TTK' nın 1290. maddesi ve gerekse Hayat Sigortası Genel Şartlarının C-2.2. maddesi düzenlemesine göre sigorta şirketinin sorusu üzerine veya her hangi bir soru sorulmadan (dolayısı ile buna ilişkin bir form doldurulmadan) sigortalı, sözleşmesinin yapılması sırasında kendisinin bildiği ve sigortacının sözleşmeyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını gerektirecek bütün halleri sigortacıya bildirmekle yükümlü olup, formun doldurulmamış olması sigortalının sağlığına ilişkin konularda sigortacıya bildirimde bulunma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Bu itibarla mahkemenin sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında sigortalı tarafından form doldurulmadığı, dolayısı ile sigortalının sağlığına ilişkin bir beyanda bulunmadığı, bu nedenle doğru beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmediği gerekçesi yerinde değildir.” denilerek sigortacının verdiği soru listesinin boş bırakılması neticesinde sigortalının halen önemli hususları beyanla yükümlü olduğu sonucuna ulaşmak mümkün olup, soru listesinin boş bırakılmasına rağmen sözleşmenin akdedilmesine sigortacının soruların tümünden önemsiz husus kabul ettiği savunmasında bulunulamaz.

3.1.2.3.4 Beyanın yerine getirileceği zaman ve süre

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün sigorta ettiren tarafından yerine getirilme zamanı sözleşmenin yapılma sırasındır. Aslında bu belirleme belli bir anı

⁵⁸ Yargıtay 11. HD 2011/4708 E. 2013/5886 K. Sayılı ilamı

değil, süreci anlatmaktadır. Beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinden sözleşmenin kurulma anına kadar sigortacının değerlendirme süreci düşünüldüğünde kanununun ön gördüğü sözleşmenin yapılması sırası kavramı beyanın yapılabileceği son sınırı ifade eder. Türk Borçlar Kanunu'na göre sözleşmenin kurulması tarafların iradelerinin uyuştugu an olup, sigorta ettirenin önerisi, sigortacının kabulü arasında geçen sürecin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün yerine getirileceği zamandır. Sözleşmenin kurulmasından sonra yapılacak beyanlar sözleşmenin devamı sırasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin olacaktır ki bu konu ileride irdelenecektir.

Sigorta ettirenin sözleşmenin kurulması için yaptığı öneriden sonra yapacağı beyandan sonra sigortacının kabulü arasında geçen sürede meydana gelen değişiklikler sigorta öncesi beyan yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağı düzenlendiğinden en geç kabul anına kadar değişiklik sigortacıya bildirilmelidir.⁵⁹ Değişikliğin bildirilmemesi beyan yükümlülüğünün ihlali sonucunu doğuracaktır.

Bir diğer önemli husus sözleşmenin yenilenmesi konusunda karşımıza çıkar. Sigorta sözleşmesinin akdedilmesi sırasında beyan yükümlülüğünün usulüne uygun yerine getirilmesi durumunda sözleşme dönemi sonunda herhangi bir taraf iradesine gerek olmadan sözleşmenin yenileneceği kararlaştırılmış ise usulüne uygun yapılan beyan yükümlülüğünün tekrarlanmasına gerek yoktur. Bir önceki dönemde eksik ve yanlış bir beyanın bulunduğunu sigortacı biliyorsa ve buna rağmen sözleşmenin devamı konusunda itirazı bulunmayan sigortacı yeni dönemde doğru bilginin verilmediği iddiası ile ilgili müeyyidelerin uygulanması yoluna gidemez. Sigorta sözleşmesi yeni dönemde sözleşmenin yenilenmesi sigortacının onayına bağlı ise meydana gelen önemli hususlar sigortacıya bildirilmelidir. Aksi halde yükümlülük ihlal edilmiş olur. Sigortacının onayına bağlı olmayan, otomatik yenilenen sözleşmelerde meydana gelen değişiklik sözleşme sırasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin hükümler uygulanacaktır.⁶⁰

⁵⁹ Sigorta ettirenin yapılan beyan değiştirilmeli veya geri alınmalıdır.

⁶⁰ Beyan yükümlülüğünün zaman bakımından uygulanmasına ilişkin anlattığımız hususlar daha çok sigorta ettirenin icapta bulunması durumu ile ilgilidir. Sigortacının icapçı olması halinde sigorta ettiren kabul beyanına kadar beyan yükümlülüğünü yerine getirmelidir.

Kanun sözleşmenin kurulması sırası olarak belirlediği sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü zamanını belirlenmiş iken ne kadar sürede bu beyanın yapılacağı açıkça ifade edilmemiş ise de bu süre en erken önerinin sigortacıya iletilmesi anı ile başlar. Beyan usulü uygulandığı durumlarda sigortacının kabul beyanına kadar geçen sürede yükümlülük yerine getirilebilir. Liste usulü uygulanıyorsa yükümlülüğün soruların cevaplandırılması anına kadar süreç tamamlanır. Sigortacının kabul beyanına kadar gerçekleşecek değişiklikler sigortacıya derhal bildirilir. Derhal bildirilmemesi durumunda eksik ve hatalı bilgiye ilişkin müeyyideler uygulanacak olup, derhal bildirme hususunda sigorta ettirenin kusuru bulunmuyorsa meydana gelen değişiklik beyanı sigorta sözleşmesinin devamı sırasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin uygulanması sonucunu doğurur.

3.2 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi⁶¹ doğuran sözleşmeler grubundadır. Burada Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlali çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Beyanla yükümlü olanların beyanda kaçınması, doğru zamanda beyanda bulunmama, usulsüz beyan, muhatabın yanlış seçilmesi, süresinin kaçırılması, içeriğinin yanlış veya eksik olması gibi görünüşleri vardır. Kanunun 1439, 1440 ve 1441 maddelerinde yükümlülüğünün ihlali düzenlenmiştir. Bu hükümler emredici niteliktedir. Kanuna aykırı hükümler bulunması ya da hiç hüküm bulunmaması halinde sözleşme tümünden geçersiz sayılmaz, kanundaki hükümler sözleşmede varmışçasına sonuç doğurur.

Beyan yükümlülüğünün ihlali sonuçları Türk Medeni Kanunu madde 2 de düzenlenen dürüstlük kuralının özel bir görünümüdür. Borçların yerine getirilirken dürüst davranma yükümü sigorta sözleşmesinden önce önemli hususları beyan yükümüne paraleldir. Dürüstlük kuralının bir yansıması olan sözleşmenin taraflar arasında güven duygusunun oluşturulması da bu kapsamdadır.

Beyan edilmeyen hususu bilmesine rağmen sözleşmeyi akdeden sigortacı sözleşme kurulduktan sonra artık beyan yükümlülüğü

⁶¹ Buradaki süreklilik ediminin ifasının ara vermeden kesintisiz gerçekleşmesi değil, davranışın fiili ve hukuki yönden bütünlük oluşturacak şekilde uzun bir zaman diliminde yerine getirilmesidir.

.itirazında bulunamaz. Bu durum dürüstlük kuralının sigortacı açısından görünümüdür. Dürüstlük kuralı hakların kullanımı için de tıpkı borçların yerine getirilmesinde olduğu gibi tarafların yükümüdür.

İhlalin sonuçları kanunda özel olarak düzenlenmese idi sözleşme öncesi sorumluluk hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaktır. Bu sorumluluk türünde taraflardan biri sözleşme akdedilmeden önceki kusurlu davranışları ile karşı tarafı sözleşmenin kurulamaması ya da cayma hakkının kullanılmasıyla bir zarara uğratmışsa tazminat yükümlülüğü ortaya çıkacaktır. Ancak sigorta sözleşmelerinde sözleşme öncesi yükümlülüklerden olan beyan yükümlülüğüne ilişkin kusurlu davranışları ile sigortacıyı zarara uğratmasının müeyyideleri kanunda ayrıntılı düzenlenmiştir. Burada aşkın bir zarar söz konusu ise ne olacağı sorusu gündeme gelebilir. Kanunda aşkın zarara ilişkin bir düzenleme bulunmamakla birlikte sigorta ettirenin eksik veya yanlış bilgi nedeniyle sözleşmenin kurulmamasına ya da daha sonra sigortacının cayma hakkını kullanmasıyla sigortacı kanunda belirtilen müeyyidelerin uygulanması ile dahi zararını tazmin edemiyorsa yani aşkın bir zarar söz konusu ise kanaatimizce Türk Medeni Kanunu 2. Maddesi dürüstlük kuralı uygulama alanı bulmalı ve aşkın zarar tazmin edilmelidir.

Sözleşmenin yapılması esnasındaki beyan yükümlülüğünün ihlaline ilişkin yaptırım TTK 1439 maddesinde sigortacının ihlalini rizikonun gerçekleşmesinden önce ve riziko gerçekleştikten sonra öğrenmesi olmak üzere iki farklı duruma göre düzenlenmiş olup, bu durumların sonuçları farklı düzenlenmiştir.

3.2.1 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Riziko Gerçekleşmeden Önce Öğrenilmesinin Sonuçları

Beyan yükümlülüğünün ihlalinin⁶² sigortacı tarafından, yapılan araştırma ya da herhangi bir şekilde öğrenilmesi ve rizikonun henüz gerçekleşmemiş olması halinde kanun sigortacıya iki seçimlik hak tanımıştır. Bunlardan birincisi sözleşmeden cayma ikinci olarak da prim farkı talep etme şeklindedir.

⁶² İhlal üç şekilde gerçekleşebilir; hiç beyan etmeme, yanlış beyan etme veya eksik beyan etme.

3.2.1.1 Sigortacının Cayma Hakkı

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdendir. Kanun cayma hakkının geçmişe etkili olarak sözleşmeyi sona erdireceğini düzenlemiştir. Bazı yazarlara göre caymanın hukuki niteliğinin fesih olacağı, sözleşmenin ileriye etkili olarak ortadan kalkması gerektiği savunulmuştur. Çünkü geçmişe etkililik primlerin iadesini de gerektirecektir. Ancak kanunun düzenlemesinde cayma hakkının kullanılmasına kadar sigorta himayesi sağlanmakta, sigortacının bu ediminin sigorta ettiren tarafından iadesi mümkün olmamaktadır. Primin iade edilmemesi sigorta ettirenin kasten yerine getirmemesi hali için öngörülmüştür. Bu da yükümlülüğe aykırı davranan sigorta ettirenin davranışına sigortacının katlanması gibi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır.

Cayma hakkına ilişkin bir Yargıtay ilamında⁶³ “...O halde İtiraz Hakem Heyetince, somut olaya ilişkin olarak; dava dışı sigortalının davacıların vekili sıfatıyla İstanbul 3.Asliye Ticaret Mahkemesinde açmış olduğu davada 23.10.2010 tarihinde zamanaşımı def'i ile karşılaşması üzerine bundan çok kısa bir süre sonra ilk kez 01.12.2010 tarihinde ve sonuncusunda ise 08.01.2015 tarihinde yaptırdığı Mesleki Sorumluluk Sigortası poliçesinin tanzimi sırasında, yürütmekte olduğu bir dava sırasında zamanaşımı def'i ile karşılaştığını sigortacıya bildirmemiş olmasının, TTK 1439. maddesi kapsamında, sözleşmenin yapılmaması veya değişik şartlarda yapılması sonucunu doğuracak ölçüde önemli bir olay olup olmadığı ve bu hususun önemli kabul edilmesi halinde davalı sigorta şirketinin cayma hakkını kullanıp kullanmadığı ve kullanma hakkının hangi tarihte doğduğu, cayma hakkının düşüp düşmediği hususları da incelenerek ve SGŞ ile Özel Şartlar birlikte değerlendirilerek bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ve değerlendirmeye dayalı olarak karar verilmesi doğru görülmemiş...” denilerek beyan yükümlülüğüne ilişkin önemli husus olup olmadığının değerlendirmesi ilk derece mahkemesinden istenmiş, cayma hakkının kullanıp kullanmayacağı yeni oluşan duruma göre sigortacıdan sorulmasına karar verilmesi hükmolunmuştur

Cayma hakkının kullanılması ile bahsettiğimiz ayrıksı durum haricin sigortacı primleri sigorta ettirene iade edecektir. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasıtlı olarak yerine getirmemesi söz konusu değil ise cayma hakkı kullanılana kadar sigorta ettiren hem sigorta himayesinden yararlanacak hem de bu

⁶³ Yargıtay 11. HD tarafından hükmolunan 2020/1388 E. ve 2020/1388 K. Sayılı ilamı

durumu sigortacının fark edip cayma hakkının kullanması ile primlerini iade alacaktır. Bu düzenleme hakkaniyete uygun olmaması nedeniyle yerinde bir düzenleme değildir. Burada kasta değil belki kusur ve ağır ihmal şeklinde bir düzenleme yapılması gerekli olduğu kanaatindeyiz.

Cayma tek taraflı karşı tarafa iletilmesi gereken bir beyanla kullanılabilir. Kanun bu beyanı bir şekle bağlamamıştır. Ancak sigortacının çekişme durumunda ispat için yazılı beyanda bulunması kendi lehine olacaktır. Burada sigorta ettirenin tacir olma durumu ayrılır. Sigortacı zaten tacir olduğundan, tacir arasından sözleşmeden dönmeye ilişkin ihtar ve ihbarların yapılacağı şekil TTK 18/3 maddesinde düzenlenmiş olup, cayma beyanın noter ihbarnamesi, taahhütlü mektup, telgraf veya güvenli elektronik imza yöntemlerinden biriyle yapılmalıdır. Bu ispat şartı olup, başka şekilde cayma beyanının yapıldığını sigortacı ispat edemeyecektir. Bu halde cayma hakkı kullanılmamış sayılır.

Sigortacı ihlali öğrendikten 15 gün içerisinde caymayı sigorta ettirene beyan etmelidir. Bu süre beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinin öğrenildiği tarihin ertesi günü başlar. 15 günlük⁶⁴ süre hak düşürücü süredir. Süre geçtikten sonra yapılan beyanlar muteber değildir. Sigortacının cayma hakkını kullanmadığı kabul edilir. Yazılı ya da resmi şekilde gönderilen cayma beyanın 15 gün içerisinde varması gerekmez. Gönderme anı eğer 15. Gün gerçekleşse dahi cayma hakkı kullanılmış sayılır.

Cayma beyanını sigortacının yetkili organı, temsilcisi veya sözleşme yapma yetkisi bulunan acente vasıtasıyla kullanabilir. Cayma beyanının muhatabı sigorta ettiren, kanunu veya irade temsilcidir. Başkası lehine sigortada beyan sigortalı ya da lehtara değil, sigorta ettirene yöneltilmesi gerekir.

Cayma hakkının kullanılması, sigortacının cayma hakkını kullanmaktan vazgeçmesi, caymaya sebebiyet veren durumun sigortacı tarafından gerçekleşmesi, daha öncede belirttiğimiz sigortacının soru listesinde cevaplanmayan sorular bulunması rağmen sözleşmeyi akdetmesi durumlarında kullanılamaz.

⁶⁴ Bu süre Türk Borçlar Kanunu'nun 92. maddesine göre hesaplanır.

İhlal edilen beyan yükümlülüğünün sigortacı açısından başta önemli olmakla sigorta sözleşmesinin devamı sırasında önemini yitirebilir. Sigortacı sözleşmenin devamı sigortacı için daha cazipse sözleşmenin devamına karar verir ve cayma hakkının kullanmaktan vazgeçebilir. Cayma hakkından vazgeçme zımni ya da açık bir irade beyanıyla olabilir. Cayma hakkından feragat ihlalin öğrenilmesinden sonraki 15 gün içinde gerçekleşir. Cayma hakkından önceden feragat mümkündür. Zımni vazgeçme sigortacının ihlali bilmesine rağmen primi tahsile devam etmesi, gerçekleşen rizikolarla ilgili ödeme yapması gibi davranışlarla kendini gösterir.

Cayma hakkının kullanılamayacağı diğer durum sigortacının beyan yükümlülüğünü ihlale neden olan davranışı sergilemesidir. Daha önce de açıkladığı üzere sigortacı sigortacılık tekniğini iyi bildiğinin kabulü, sigorta sözleşmelerinde uzman olduğu gibi hususlar göz önünde tutularak sigorta ettirene soracağı soruları da özenle seçmesi beklenir. Bunun için gerekli araştırmayı ihmal etmesi sigortacının kusuru kabul edilir. Diğer yandan aydınlatma yükümlülüğünün ihlali ile sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün ihlali doğmuş ise bu da sigortacı için ayrı bir kusur halidir. Bunlar sınırlı olmayıp, yaptığı ya da yapmadığı davranışlar ile de sigorta ettirenin hareketlerine etki etmiş olabilir. Bu gibi durumlarda beyan yükümlülüğünün ihlaline sigortacı sebebiyet verdiğinden kendi kusuruna dayanarak cayma hakkını kullanması kabul edilemez.

Cevapsız bırakılan soruya rağmen sigortacının sigorta sözleşmesini akdetmesinden sonra daha sonra bu durumu ileriye sürerek cayma hakkını kullanamaz.⁶⁵ Burada sigortacının sözleşmeyi kurarken avantajlı olarak gördükten sonra, eğer ileride kendisi aleyhine bir durum ortaya çıkması durumunda sorunun eksik bırakıldığından bahisle sözleşmeden cayma hakkının kullanabileceğinin düşünülmesi sözleşme dengesini sigorta ettiren aleyhine bozacaktır. Sözleşmeyi akdederken sigorta ettirenin cevapsız soru bırakması nedeniyle beyan yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda sigortacının her zaman cayma hakkını kullanabileceği gibi taahhütleri sigorta ettireni bağlamaz.

⁶⁵ Öztan, F. , s.76-77

Cayma hakkının 15 günlük süre içinde kullanılmaması ve ya sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinin sözleşme yapılmadan öncede sigortacı tarafından bilinmesi durumunda da cayma hakkı kullanılamaz.

Hayat sigortalarında sigortalının yaşının yanlış bildirilmesi nedeniyle cayma hakkının kullanılamayacağı düzenlenmiştir.⁶⁶ Burada gerçek yaşa göre orantılama yapılacak olup, prim eksik alınmış ise eksik primin tamamlanması sigortacı tarafından talep edilebilecektir. Eğer tazminat ödemesi yapılmış ise fazladan ödenen tazminatın geri ödenmesini sigortacı talep edebilir. Bu durumun tersinde eğer sigorta ettiren fazladan prim ödemesi yapmış ise fazla kısmın iadesini, eğer eksik tazminat almış ise eksik tazminatın ödenmesini talep edebilir. Ancak yanlış beyan edilen yaş sigortalının hayat sigortası yapacağı yaş sınırlarını geçiyorsa sözleşmeden cayabilir. Örneğin 70 yaş üzerine sigortalamayan sigortalının gerçek yaşın 72 olduğunu öğrenmesi ile sözleşmeden cayabilir. Cayma ilişkin tüm kurallar burada da aynen geçerlidir.

Hayat sigortalarındaki ikinci ayrık durum ise sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün ihlalinde kasti yoksa sözleşmenin yapılmasından itibaren 5 yıl geçmesi ile sigortalının cayma hakkı düşer. Bu süre hak düşürücü süredir. Sigortacı burada ancak prim farkı isteme hakkını haizdir. Sigortalının ihlale ilişkin dava açma hakkı devam eder.

Cayma hakkının kullanılamayacağına ilişkin açıkladığımız hükümler emredici hükümler olup, sigorta ettiren aleyhine değiştirilemez.

3.2.1.2 Sigortalının Prim Farkı İsteme Hakkı

Sözleşmeler taraflarının iradelerinin uyuşması ile kurulur. İradelerin uygun ve sahih olması ile kurulan sözleşmelerin edimlerinin ifası tarafları tatmin eder. Öyleyse sözleşmelerin ayakta kalmasının esas olması gerekir. Bunu gören kanun koyucu beyan yükümlülüğünün ihlali neticesinde cayma hakkının yerine sigortacıya bir seçimlik hak daha tanımıştır. Bu hak riziko gerçekleşmemiş ise kullanılır ki buna

⁶⁶ TTK 1497. madde

prim farkı talep etme hakkı denir. Sigortacı eğer sözleşmenin devam etmesi kanaatinde ise cayma hakkı yerine seçimlik diğer hakkı olan prim farkını sigorta ettirenden talep edebilecektir.

Prim farkı isteme hakkının hukuki niteliği sigortacıya teklifte bulunma yönünde sağlanan bir haktır. Sonuçları bakımından yenilik doğurucu hak olarak tanımlanamaz. Dava edilebilir bir hak değildir.

Burada ihlal edilen husus eksik ya da hiç bildirilen ya da hiç bildirilmeyen hususun daha ağır şartlarda yapılmasının gerektirir olması gerekir. Gerçekten de sigortacı rizikonun daha ağır olduğunu bilmiş olsa idi daha yüksek prim isteyecekken bundan mahrum kalmış olacaktı. Prim farkı talep etmek sigorta ettirenin cezalandıran değil sözleşme dengesini sağlayan bir haktır.

Sigortacının prim farkını istemesi tıpkı cayma hakkında olduğu gibi bir beyanla sigorta ettirene ulaşması şeklinde olacaktır. Kanunkoyucu burada da 15 günlük süreyi belirlemiştir. Beyanla ilgili cayma hakkı hakkında belirttiğimiz hususlar burada da geçerlidir.

Cayma hakkından farklı olarak prim farkı isteme beyanının kendisine ulaşan sigorta ettirenin ulaşma anından itibaren 10 gün içerisinde bunu kabul ettiğini sigortacıya bildirmesi gerekir. 10 gün içerisinde kabul beyanının sigortacıya iletilmemesi halinde sözleşmeden kendiliğinden cayılmış sayılır. Cayılmış sayılacağına ve sözleşmenin geçmişe etkili olarak ortadan kalkacağına dair ihtarlar sigortacı tarafından yapılmalıdır. Sigorta ettiren tarafından prim farkının ödenmesinin kabul edilmesi halinde sözleşme düzeltilmiş hali ile devam etmiş sayılır.

Prim farkı sadece ileriye dönük primleri değil geçmişte ödenmesi gerekli primleri de kapsar. Çünkü prim farkı isteme hakkı sözleşmenin dengelenmesinin istenmesinden dolayı vardır. Sigortacı sözleşmenin en başından beri rizikoyu taşıma borcunu yerine getiriyorken, buna karşılık gelen sigorta ettirenin prim ödeme borcunun eksik ödenmesi edimler dengesini bozar. Rizikoyu taşıma borcu riziko

gerçekleştikten sonra tazminat ödeme borcuna dönüşür.⁶⁷

Sigorta ettirenin sigortacının fark prim talebini yüksek bulması ve sigortacıya kendi teklifini iletmesi mümkündür. Ancak bu teklif belirtilen 10 günlük süre içerisinde sigortacıya ulaşmalıdır. 10 günlük süreden sonra sigortacıya ulaşması ve sigortacının bu teklifi kabul etmesi karşısında sözleşme tadil edilmiş şekliyle devam eder.

3.2.2 Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Riziko Gerçekleştikten Sonra Öğrenilmesinin Sonuçları

Beyan TTK 1439 madde düzenlenmesine göre sigortacının sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenmesi durumunda sigorta ettirenin kusur durumu⁶⁸na göre tazminat indirim yapma hakkı ile tazminat veya bedel ödeme borcundan tamamen kurtulma gibi iki hak tanımıştır. Riziko gerçekleşmeden önceki beyan yükümlülüğünün öğrenilmesi sonucu tanına seçimlik hakların kullanılabilmesi için kusurun öncemi yoktur. Rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi durumundan farklı olarak bu iki haktan hangisinin kullanılabileceği sigorta ettirenin kusur durumuna bağlanmıştır. Kusurun durumu her sözleşme ve vakaya göre ayrı olarak belirlenecektir. Buradaki tazminat terimi zarar sigortalarındaki gerçek zararı ifade eden bir kavram olup, bedel kavramı ise meblağ sigortalarındaki sözleşme anında ödenecek miktarı belli bir parayı ifade eder.

3.2.2.1 Sigortacının Tazminatta veya Bedelde İndirim Yapma Hakkı

Bu hakkın kullanımı sadece riziko gerçekleştikten sonra beyan yükümlülüğünün ihlalinin öğrenilmesi durumunda kullanılabilir. Burada ihlal tazminat veya bedelin miktarına ve yahut rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte olması şarttır. Sigorta ettirenin yaptırma bağlanan davranışı ihmaldir. İhmalin derecesine göre sigortacı indirim cihetine gidecektir.

Sigorta ettirenin davranışının ihmal boyutunda olup olmadığı, ihmalin

⁶⁷ Ayhan, R./Çağlar, H./Özdamar M. *Sigorta Hukuku* s.198

rizikonun gerçekleşmesi veya tazminat/bedel arasında da illiyet bağının olup olmadığına bakılır. Bu bağın var olması halinde ihmalin (kusurun) derecesine göre tazminat veya bedelde indirim uygulanacaktır. Burada iki illiyet bağından en az birinin olması yeterlidir.

İhmalin riziko ile illiyet bağını bir örnekle açıklamak gerekirse tansiyon hastası olan sigorta ettirenin bu hastalığını ihmali ile sigortacıya bildirmediği bir durumda, sigorta ettirenin şeker hastalığı nedeniyle vefatı sonucu ölümün tansiyon rahatsızlığı neticesinde gerçekleşmediği tespit edildiğinde burada sigortacıya tanınan haklar kullanılamaz. İhmalin tazminat/bedel ile illiyet bağını bir örnekle açıkladığımızda yangına karşı sigortalanan bir taşınmazda patlayıcı maddenin bulunduğu sigortacıya ihmali davranış ile bildirilmemesi ve patlayıcı maddenin patlaması ile hasarın artması söz konusu ise burada ödenecek tazminat/bedel artacağından illiyet bağı söz konusudur ve sigortacı kendisine tanınan hakları kullanabilir.

Tazminat indirimi sigortacının beyan yükümlülüğü ihlal edilmesi idi o duruma göre alacağı prim oranında yapılacaktır. İlliyet bağının tespiti ise uzman bilirkişiler tarafından tespit ettirilmelidir. İlliyet bağının tespit edilememesi halinde sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlaline rağmen tam tazminat/bedel ödeyecektir. Bu durum doktrinde eleştirilmektedir. Sigorta ettirenin eksik edim yükümlülüğüne rağmen sigortacının sözleşmenin başından itibaren tam himaye sağlaması edimler arasında dengesizlik yarattığı savunulmaktadır.

3.2.2.2 Sigortacının Tazminat veya Bedel Ödeme Borcundan Kurtulma Hakkı

Tazminat veya bedelde indirim yapma hakkından farkı sigorta ettirenin ihlalin kast sonucu ortaya çıkmasıdır. Başka bir deyişle sigorta ettiren kasten bilgiyi eksik veya yanlış vermiş olmalıdır. İspat yükü⁶⁹ sigortacıya aittir. Rizikonun gerçekleşmesi ile kast arasındaki illiyet bağına burada da bakılacaktır.

⁶⁹ HMK m.190 : İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir.

Buradaki ayrıksı iki durum vardır. İhlal ile tazminat ve bedel arasındaki illiyet bağı konusu burada aranmaz. İlliyet bağının ihlal ile riziko arasında olması gerektiği şart olarak ön görülmüştür. İkinci ayrıksı durum ise illiyet bağının olmaması halinde tazminat veya bedelde indirimle gidileceği kuralıdır.

Sigorta ettirenin sigorta primini eksik ödemek için gizlediği böbrek hastalığı devam ederken spor sırasında kolunu kırması durumunda ihlal ile riziko arasında illiyet bağı⁷⁰nın bulunmaması nedeniyle tazminat veya bedelin ödenen prim ve ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre indirim yoluna gidilecektir.

İhlali sigortacının da bilmesine rağmen sözleşme akdedilmişse sigortacının tazminatı ödemekten kurtulması yerine tazminatta indirim yapılması yoluna gidilir.

3.3 Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğü

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü sözleşmenin kurulması sırasındaki beyan yükümlülüğü ile sınırlı değildir. Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerden olduğundan rizikonun sözleşme sürecinde hafiflemesi, ağırlaşması da tümüyle ortadan kalkması mümkündür. Borç ilişkisinde asli borçlardan en az biri sürekli edimi gerektiriyorsa ile sürekli borç ilişkisinden bahsedilir.⁷¹ Kanun koyucu sözleşme dengesine etki eden bu hususların sigorta ettirenin sigortacıya beyanı konusunda yüküm getirmiş olup, sigorta ettirenin veya sigortalının bu yükümüne sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğü denir.

Meydana gelen her türlü değişiklik değil hangi değişikliklerin sigortacıya bildirilmesi gerektiği kanunda düzenlenmiştir. TTK 1444 maddesinde sigorta ettirenin sözleşmenin kurulmasından sonra sigortacının izni olmadan rizikoyu ve mevcut durumu ağırlaştıracak tazminat tutarının artmasını etkileyecek davranış ve işlemlerin sigorta ettiren tarafından uygulanması yasaklanmıştır. Bu yasağa rağmen sigorta ettiren veya onun bilgisi ya da talimatıyla rizikonun gerçekleşme ihtimalini artıracak ve yahut rizikonun ağırlaşmasına neden olacak davranışlarda bulunması

⁷⁰ Hukuki sonuç ile sonucu ortaya çıkaran olguların arasındaki bağ.

⁷¹ Oğuzman, K. / Öz, T. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* s. 12

halinde durum sigortacıya bildirilmelidir. Bunun dışında sözleşme yapılırken riziko ağırlaşması olarak kabul edilen bir hususun da gerçekleşmesi halinde sigorta ettiren tarafından bu husus da sigortacıya bildirilmesi gerekir. Bunlar rizikoyu ağırlaştıran hususlar olarak kabul edilip, sözleşme süresindeki değişiklikler kapsamındadır.

Ağırlaştırıcı hususların meydana gelmesi ve sigorta ettiren tarafından bildirilmesi ile sigortacı bozulan prim ve riziko dengesinin sağlanabilmesi için yeniden değerlendirme imkanı sunulur. Kanun ağırlaştırıcı hususların bildirilmesi emretmiş ancak hafifletici hususlar hakkında zorunluluk ortaya koymamıştır. Bunun nedeni beyan yükümlülüğü başlığı altında sigorta ettirene ait bir yüküm getirilmiş ve yükümün yerine getirilmemesi bir takım müeyyidelere bağlanmış olmasıdır. Hafifletici nedenler de pek ala sigortacıya bildirilebilir, ancak ihlali sonuç doğurmaz. Kanun rizikonun hafiflemesi halinde primin indirilmesi için sigortacıya başvurulabileceğini düzenlemiştir. Rizikonun hafiflemesi benzeri bir durumda menfaatin değerinin artması durumunda da karşımıza çıkar. Bu halde ödenecek tazminat değeri artabileceğinden durumun sigortacıya bildirilmemesi sigorta ettirenin bir kısım eksik tazminat mahrumiyetine yol açar, bu halde sigorta ettirenin bu durumu sigortacıya bildirme yükümlülüğü yoktur.

Sigorta ettirenin bildirmediği bir husus primin artmasına sebebiyet verecek bir husus değilse beyan yükümlülüğü ihlal etmiş sayılmaz. Bu durum daha çok sözleşmede rizikonun ağırlaşacağının⁷² hesap edilip primin yüksek belirlendiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin yangın sigortası yaptırılacak bir taşınmazın yakınına akaryakıt istasyonunun kurulacağına dair bir beklenti olması ve buna göre akaryakıt istasyonu kurulmadan sigortacının istasyon varmışçasına ağır riziko varsayımı ile yüksek prim istemesi ve sigorta ettirenin bu kabul edip sözleşmenin kurulmasından sonra, sözleşme devam ederken 7. Ayda istasyonun kurulması ile sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü doğmayacaktır. Sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlal edildiği savunmasına dayanarak ihlale bağlanan sonuçların gerçekleşmesini isteyemez.

Meydana gelen değişiklikler belirlenen riziko ile ilgili olması gerekmez.

⁷² Rizikonun ağırlaşması rizikonun sigortacı için istemeyeceği şekilde değişmesidir.

Sözleşmede teminat dışında bırakılan hususlarla ilgili riziko ağırlaşmasının sigortacıya bildirilmesi gerekmez. Araç sigorta sözleşmesinde mekanik aksamalarda meydana gelecek zararların teminat dışında olduğu kararlaştırılmış ise araca takılacak eski model bir akünün mekanik aksamı tehlikeye sokacağı düşünülse de rizikosu ağırlaşacak husus teminat kapsamında bulunmadığından bildirilmesi gerekmez.

Riziko prim dengesinin bozulup bozulmadığı, meydana gelen değişikliğin ağırlaştırıcı nitelikte olup olmadığı konusundaki değerlendirmeye bu konuda uzman ve teknik bilgiye sahip sigortacının yapması gerekir. Sigorta ettirenden bu durumu değerlendirmesi beklenemez. Bu halde sigorta ettirenin en küçük bir şüphede değişikliği sigortacıya bildirmelidir ki daha sonra değişikliğin rizikoyu ağırlaştırdığının anlaşılması halinde müeyyide ile karşı karşıya gelmekten kurtulsun. Kendi yaptığı değerlendirme ile değişikliğin rizikoyu ağırlaştırmayacağı kanaatine vardığından dolayı bildirmediği savunması sigorta ettireni kurtaramayacak olup, çekişme halinde bu değerlendirmeyi bilirkişiler⁷³ yapacaktır. Aynı durum rizikonun ağırlaştığı kanaatinde olmasına rağmen primi etkilemeyeceği varsayımında da geçerlidir. Sigorta ettiren bu değerlendirmeyi de sübjektif olarak yapamaz. Beyan yükümlülüğü ihlal edildiğinden bu konudaki savunmaya da itibar edilemez.

Sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğü sigortacının daha ileri bir tarihte sorumluluğunun başlayacağına dair hüküm bulunsa dahi sigorta ettireninin yükümlülüğü sigorta sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren başlayacaktır. Sigorta sözleşmesi akdedildikten sonra beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi durumunda sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü ihlali müeyyideleri değil sözleşme sırasındaki beyan yükümlülüğü ihlali müeyyideleri uygulanabilir.

Rizikonun ağırlaşması ile rizikonun tamamen değişmesi ayrı kavramlardır. Rizikonun değişmesi değişen rizikonun ortadan kalması ve yerine yeni bir rizikonun gelmesi olarak kabul edilir. Bu durumda sözleşme süresinde beyan yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağı tartışılmalıdır. İşyeri sigortalardan örnek verecek olursak bir avukatlık ofisinin meydana gelecek zararlara karşı sigortalanıp daha sonra o işyerinin fırına çevrilmesi durumunda meydana gelen

⁷³ Bilirkişi: çözülmesi özel ve bilimsel bilgi gerektiren konularda düşüncesine başvurulacak kimse.

durumun rizikoyu ağırlaştırıp ağırlaştırmadığını incelemeye gerek yoktur. Zira meydana gelen değişiklik ile riziko tamamen değişmiş olup, rizikonun ortadan kalkması nedeniyle sözleşmede sona ermiş olacaktır. rizikonun ağırlaşmasında rizikoyu oluşturan esaslı unsurların bir kısmında değişiklik meydana gelirken, rizikonun değişmesinde tehlike ağırlaşması olsa da önceki rizikonun devam ettiği varsayılmaz. Böyle durumlarda sözleşmenin taraflarının iradelerinin uyuşması halinde yeni bir sigorta sözleşmesi akdedebilir, önceki sözleşme ile aynı şartlarda yeni bir sözleşme meydana getirebilirler. Ancak meydana getirilecek yeni sözleşmede eski sözleşme süresindeki örneğin beyan yükümlülüğüne ilişkin ihlaller ileri sürülemez.

Sigorta ettirenin diğer yükümlülüklerinden olan rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğü ile bu konumuz paraleldir. Sigorta ettirenin öncelikli görevi rizikoyu ağırlaştırmamak ve ağırlaşmasına engel olabiliyorsa buna ilişkin önlemleri almaktır. Bu yükümlülüğe rağmen riziko ağırlaşmış ise rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğünün devamı kapsamında sigorta sözleşmesi süresindeki beyan yükümlülüğünü rizikonun ağırlaşması karşısında yerine getirmelidir. Aksi halde kanun sigorta ettiren aleyhine bir takım müeyyideler uygulanacağını düzenlemiştir.

3.3.1 Rizikonun Ağırlaşması ve Unsurları

Rizikonun ağırlaşması türleri tahdidi (sınırlı) olarak sayılamaz. Her sigorta türüne göre rizikonun ağırlaşması ayrı olarak değerlendirilir. Belli bir süre hayatta kalmaya bağlanan hayat sigortalarında sigortalının evini savaş bölgesine taşıması rizikonun ağırlaşması olarak değerlendirilemeyecekken, ölüme karşı hayat sigortalarında bu durum rizikonun ağırlaşması olarak kabul edilir. Birinci durumda sigortalının belirlenen süreden daha erken vefat etmesi sigortacının menfaatine iken, ikinci durumda yaşam süresinin kısalması yönünde etki edebilecek davranış rizikonun ağırlaşması olarak kabul edilir. Verdiğimiz örnekte sigortalının daha ağır bir mesleğe geçişi örneğin masa başı memur iken askeriye de subay olması ilk durumda riziko ağırlaşması olarak kabul edilemeyecek iken ölüme karşı hayat sigortasında rizikonun ağırlaşmasıdır.

Her ne kadar riziko ağırlaşmasının tanımı tam olarak yapılamasa da bazı unsurların meydana gelmesi riziko ağırlaşmasının gerçekleştiği ve sözleşmenin devamı sırasındaki beyan yükümlülüğüne vücut verdiği kabul edilebilir. Değişikliğin sigortacının izni olmadan gerçekleşmesi, meydana gelen değişikliğin esaslı olması, değişikliğin sözleşmenin akdinden sonra ortaya çıkması, önceden beklenmeyen bir değişiklik olması ve değişikliğin geri dönülemez olarak süreklilik arz etmesi gibi hususlar riziko ağırlaşması unsurlarıdır.

Sigortacıdan izin alınarak yapılan veya sigortacının sonradan icazeti bulunan değişiklikler riziko ağırlaşması olarak kabul edilemez. Burada görünürde riziko ağırlaşması varsa bile sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğü için gerekli riziko ağırlaşması gerçekleşmez. Sigorta ettirenin sigortacının bilmediği bir konuyu bildirmesi gerekli olduğundan, haberdar olan sigortacıya yeniden bildirimde bulunulması gerektiği söz konusu değildir.

Meydana gelen değişikliğin esaslı değişiklik olarak kabul edilebilmesi için söz konusu değişikliğin sigortacının sözleşme öncesinde değişen hususu bilmesi durumunda sözleşme ya hiç ya da daha ağır şartlarda (örneğin daha yüksek primlerle) sözleşmeyi akdedecek olması gerekir. Esaslı olmayan değişiklik bu kapsamda riziko ağırlaşması olarak kabul edilemez. 8 adet özel güvenlik ile korunan bir mücevheratın güvenlik sayısının 7'ye indirilmesi esaslı değişiklik sayılamayacak iken 3'e indirilmesi esaslı değişiklik sayılır. Değişikliğin bildirilmemesi beyan yükümlülüğünün ihlali sonucunu doğurur.

Sürekli olmayan değişiklikler riziko ağırlaşması olarak değerlendirilemez. Süreklilik kesintisiz ya da kalıcı olmayı gerektirmez ancak az da olsa sürekliliğin devam etmesi gerekir. Yukarıdaki örnekten devam edecek olursak güvenlik görevlilerinden birinin 1-2 saatliğine izin alıp riziko konusunu korumamak üzere terk etmesi, diğer 7 güvenlik görevlisinin varlığının devam etmesi karşısında önemsiz bir durum olarak farz edilecek, bu durumun riziko ağırlaşması olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Bunun sonucu olarak ağırlaşmayan rizikonun sigortacıya bildirilmesi de gerekmez.

Sigorta sözleşmesinin devamındaki beyan yükümlülüğünden bahsedebilmek için bu yükümlülüğün başlangıç ve bitiş noktalarını bilmek gerekir. Yükümlülüğün başlangıcı sözleşmenin kurulması⁷⁵ ile başlar. Riziko teminatının daha sonra başlayacağı kabul edilmiş olsa bile, rizikonun ağırlaşması ve beyan yükümlülüğü sözleşmenin kurulması ile başlayacaktır. İcap ile kabul arasında meydana gelen riziko ağırlaşması sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne ilişkin hükümler uygulanır. Sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğüne ilişkin riziko ağırlaşmasının riziko gerçekleşmeden ya da sigorta süresi sona ermeden önce gerçekleşmesi gerekir. Bu sınırlardan sonra meydana gelen değişiklikler bu kısmın konusu değildir.

Önceden tahmin edilebilir değişiklikler riziko ağırlaşması olarak kabul edilmez. Eski model bir aracın kasko sigortasının yapılmasından sonra aracın yaşına bağlı olarak motor gücünün gittikçe azalacağı göz önünde bulundurulduğunda, gücü azalan motor nedeniyle kazaya karışma ihtimali çoğalacağı düşünülse bile öngörülebilir bu değişikliğin riziko ağırlaşması olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Zira bu riskleri tahmin edebilen sigortacı daha yüksek prim isteyebilecektir. İstenilecek prim korunan menfaate göre daha yüksek olabileceği için günümüzde eski araçlara kasko⁷⁶ yapmaktan kaçınılması bu esas ile ilgili olduğu söylenilebilir.

3.3.2 Rizikonun Hafiflemesi

Sigorta ettirenin beyan Sözleşme süresinde rizikonun ağırlaşmasının mümkün olduğu gibi hafiflemesi mümkündür. Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşme olması sebebiyle rizikonun hafiflemesi durumunda prim riziko dengesi bozulabileceğinden sigorta ettirene bir takım haklar ihsas edilmiştir.

Riziko hafiflemesi sözleşme öncesi belirlenen rizikonun gerçekleşme ihtimalinin azalması ya da ödenecek tazminata esas olan zararların azalması ihtimali olarak tanımlanabilir. Rizikonun hafiflemesi sigorta ettirenin, sigortalının ya da üçüncü kişinin fiilleriyle ortaya çıkmış olabilir ya da sözleşmenin kurulması aşamasında sigorta ettirenin yanılması nedeniyle daha ağır bir riziko sigortacıya

⁷⁵ Sözleşmenin kurulması için tarafların sözleşmenin bütün unsurlarını anlaştıkları olmaları gereklidir.

⁷⁶ Kasko sözcüğü Türkçeye İtalyanca “casco” (kaza) sözcüğünden geçmiştir.

bildirilmiş olabilir. Ortaya çıkan yeni durum olan riziko hafiflemesinin sigortacıya bildirim yükümlülüğü yoktur.

Rizikonun hafiflemesi durumunda sigorta ettiren sigortacıya başvurarak primin indirilmesini talep hakkı mevcuttur. Ancak sigortacının bildirimi alması ile primin indirilmesi konusunda takdir hakkı yoktur. Koşul ve durumları sigortacı aleyhine bir uygunsuzluk meydana getirmiş ise sigortacı primde indirim gidecek varsa fazladan ödenen primleri iade edecektir. Bildirim olmaksızın sigortacı rizikonun hafiflediğinden haberdar olmuş ise sigorta ettirenin bildirimini beklemeden prim indirim ya da iadesini gerçekleştirmelidir.

Rizikonun hafiflediğinin bildirimi şekil şartına tabi değildir. Sigorta ettiren sigortacıya ulaşacak herhangi bir şekilde irade beyanını ortaya koyarak bildirim yapılmış sayılır. Rizikonun ağırlaşması ve hafiflemesi ayrı durumların bir araya gelmesi ile dengelenmiş olabilir. Ancak sigorta ettiren rizikonun ağırlaşmasının bildirimini bu durumu gerekçe göstererek ihmal edemez. İhlale bağlanan sonuçlar aynen uygulanır.

3.3.3 Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün Zamanı ve Süresi

3.3.3.1 Subjektif Riziko Ağırlaşmasında

Rizikonun sigortacının isteği dışında sigorta ettirenin kendi istemi ile ağırlaştırılmasıdır. Kazaya karşı sigortalanan bir aracın sözleşme süresi içinde yakıt türünün LPG ye çevrilmesi durumunda bu durum söz konusu olacaktır. Bu fiil ve davranışlar sigorta ettirenin bizzat kendisi yapabileceği gibi üçüncü kişiye yaptırma, üçüncü kişinin fiil ve davranışa ses çıkarmama ya da kendisinin ihmali olarak gerçekleşebilir.

Subjektif riziko ağırlaşmasına sebebiyet veren sigorta ettiren kanun hükmü gereği bu durumu derhal sigortacıya bildirmelidir. Subjektif riziko ağırlaşmasının sigorta süresi içindeki beyan yükümlülüğüne ilişkin bu hükmü, beyanın hangi

zamanda ve hangi sürede olacağını düzenlediğinden oldukça önemlidir. Depreme karşı sigortalanan evin kolonlarından birinin dekoratif amaçla kaldırılması durumunda sigorta ettiren bu durumu derhal sigortacıya bildirmelidir. Geciktirilmesi halinde beyan yükümlülüğüne aykırı davranmış kabul edilecek ve müeyyideler ile karşı karşıya gelebilecektir.

Buna ilişkin bir Yargıtay kararında⁷⁸ “... Dosya kapsamındaki delillerden, davacı ile davalı arasında 26.02.2014 tarihinde sigorta sözleşmesi yapıldığı, 10.04.2014 tarihli Ortaklar Kurulu Kararı ile dava dışı şirketin Türkiye pazarından çekilme kararı aldığı, 08.08.2014 tarihinde davacının iş akdinin sonlandırıldığı ve 12.08.2014 tarihinde davacının davalıya başvuruda bulunduğu, bu başvurunun 18.08.2014 tarihinde davalı tarafından reddedildiği anlaşılmaktadır. Davacının dava dışı şirkette satınalma grup müdürü pozisyonunda görev yapmakta olduğu da nazara alındığında, dava dışı şirket tarafından alınan Türkiye pazarından çekilmeye ilişkin ortaklar kurulu kararından iş akdinin son bulduğu 08.08.2014 tarihine kadar haberdar olmadığı düşünülemez.

Bu itibarla, mahkemece davacının sigorta sözleşmesi süresi içinde beyan yükümlülüğünü ihlal ettiği kabul edilerek, TTK'nın 1445/(5). maddesi kapsamında bir değerlendirme yapılması gerekirken, bu yönde bir inceleme yapılmaksızın davanın kabulü doğru olmamış ...” denilerek somut olaydaki hal ve şartlara göre haberdar olma durumunun değerlendirilmesi gerektiğine dair değerlendirme yapılmıştır.

33.3.2 Objektif Riziko Ağırlaşmasında

Rizikonun Sigorta ettirenin ya da herhangi bir kişinin etkisi olmadan rizikonun ağırlaşmasıdır. Yangına karşı sigortalanan evin yakınlarına üçüncü kişinin akaryakıt istasyonunun kurulmasında bu durum vardır. Bu halde de sigorta ettirenin sigortacıya beyan yükümlülüğü vardır. Sübjektif riziko ağırlaşmasında sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını derhal sigortacıya bildirme yükümlülüğü var ise de objektif riziko ağırlaşmasında sigorta ettiren rizikonun ağırlaştığını öğrenmesinden on gün içinde sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sübjektif riziko ağırlaşmasından farklı olarak burada on günlük daha uzun bir süre öngörülmesinin sebebi, zaten rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğü bulunan sigorta ettirenin bir de kendi eliyle bunu ihlal etmesi ve ihlal ettiği halde derhal den daha uzun bir süre öngörülmesi durumunda sigorta ettireni ödüllendirme manasına gelebileceği ve bu durumun haksızlık oluşturacağı düşüncesidir.

⁷⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 2019/832 e. ve 2019/832 k. Sayılı ilamı.

Ölüme bağlı hayat sigortalarında ayrıksı bir durum vardır. Sigorta süresi dahilinde sigortalının ölümcül bir hastalığa yakalanması, sigortalının kendi fiil ve davranışları ile bu durumu meydana getirmemesi nedeniyle meydana gelen bu durum objektif riziko ağırlaşması olarak kabul edilir. Ancak kanunda bu duruma istisna getirilerek sigortacının beyan yükümlülüğü ihlaline ilişkin haklarını kullanamayacağı düzenlenmiştir. Bu durumda her ne kadar objektif riziko ağırlaşması var ise de sigorta ettirenin bu durumu beyan etmesi gerekmez ve beyan edilmeyen husus nedeniyle hak kaybına uğramayacaktır.

Hem sübjektif riziko ağırlaşmasında hem de objektif riziko ağırlaşmasında sigorta ettireninin beyan mükellefiyetini ihlal etmesi durumunda sigorta ettiren bir takım sonuçlar ile karşılaşacak olup, ihlalin sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenmesi ve ihlalin sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi durumunda farklı sonuçlar ortaya çıkacağı kanun koyucu tarafından düzenlenmiştir.⁷⁹

3.4 Riziko Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Riziko Gerçekleşmeden Önce Öğrenilmesinin Sonuçları

Sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlalini riziko gerçekleşmesinden önce öğrenirse sözleşmeyi feshetme hakkı vardır. Ancak değişikliğin meydana geldiği dönem prim borcu sigorta ettiren için muaccel olur ve ödemekle yükümlüdür. Sigortacının sözleşmeyi fesih hakkını kullanabilmesi için beyan yükümlülüğünü kasten ihlal etmesi gerekir. Haksız fiillerdeki hukuka uygunluk nedenlerinin sigorta sözleşmelerindeki sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmasına uygulanmış hali olarak insani bir görevin ifası ya da bir tehlikeden kaçınma nedeniyle gerçekleşmiş olması halinde davranış kasti olsa bile somut olayın durumuna göre beyan yükümlülüğünün ihlalinin bahsedilemeyecektir. Hayat sigortalarındaki sigortalının sağlık durumunda meydana gelen değişiklikler nedeniyle riziko ağırlaştırmış ise prim farkı ya da sözleşmeyi feshedilemeyeceğine dair durum kanunda ayrıca düzenlenmiştir.

⁷⁹ Fesih, prim farkı isteme gibi sonuçlar sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlali sonuçları ile karıştırılabileceğinden okuyucunun dikkatli olması gerekir.

Bahsi geçen riziko ağırlaşması sigorta ettiren, sigorta ettirenin temsilcisi, sigorta ettirenin icazet ya da talimatıyla üçüncü kişi, sigortalı ve yahut lehtar tarafından gerçekleştirilebilir. Uygulanacak hüküm aynıdır.

Sigortacı riziko ağırlaşmasını öğrendikten itibaren 1 ay içerisinde sözleşmeyi feshedebilir veya prim farkı isteyebilir. Prim farkı talebinin tebliğinden itibaren 10 gün içerisinde sigorta ettiren kabul beyanını sigortacıya bildirmez ise sözleşme feshedilmiş sayılacaktır. Eğer prim farkı isteme ya da sözleşmeyi feshe yönelik haklar süresinde kullanılmaz ise düşer. Bu durumda sigortacının ağırlaşmış yeni durumu öğrendiği ve riziko veya tazminata etkisinin bulunmadığını kabul etmiş sayılarak sözleşme devam edecektir. Meydana gelen riziko ağırlaşması riziko gerçekleşmeden önce eski haline dönerse fesih hakkı kullanılamaz. Ancak değişikliğin sürdüğü süre boyunca prim farkı talep edebilir.

TTK 1445/7 maddesinde sigortacıya tanınan fesih bildirim veya fesih hüküm süresi içinde rizikonun ağırlaşması ile ilgili olarak riziko gerçekleşmesi ise, sigorta tazminatının ödenen prim ile ödenmesi gerekli prim arasındaki oranın dikkate alınarak hesaplanacağı hüküm altına alınmıştır. Bununla bağlantılı olarak prim farkı istenmiş ve sigorta ettirene tanınan 10 günlük süre içerisinde riziko ağırlaşması ile bağlantılı olarak riziko gerçekleşmiş ise yine bahsi geçen oranlamaya göre tazminat veya bedelde indirimde gidilecektir.

3.5 Riziko Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Riziko

Gerçekleştikten Sonra Öğrenilmesinin Sonuçları

Sigortacı beyan ihlalin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi, sigorta ettirenin rizikoya kasten veya ihmal suretiyle gerçekleştirip gerçekleşmediğine göre farklı sonuçlar doğuracağından iki başlık altında incelemek gerekir.

3.5.1 Sigorta Ettirenin Rizikoyu İhmali İle Ağırlaştırması

Sigorta ettirenin ihmali ile riziko ağırlaşması gerçekleşmiş ve bu durum

sigortacı tarafından riziko gerçekleştikten sonra öğrenilmiş ise ihmalin tazminat veya bedele etki etmiş ya da rizikonun gerçekleşmesine etki ettiği anlaşılmışsa sigortacı ihmali ağırlığına göre tazminatta indirim, meblağ sigortalarında⁸¹ bedelde indirim yapabilir. Sigorta ettirenin ihmali rizikoyu ağırlaştırmasına rağmen gerçekleşen rizikonun sigorta ettireninin ihmali ile bir bağı yoksa sigortacının bedelde indirim hakkı olmaz. Sigorta ettiren yangına karşı sigortaladığı taşınmaza yanıcı madde depo etmiş olsun, komşu taşınmazda çıkan yangın nedeniyle sigorta ettirenin taşınmazı yangın sebebiyle zarar görmüş ise, sigorta ettirenin ağırlaştırdığı sigorta ile rizikonun gerçekleşmesine bir etkisi olmadığından sigortacı tazminatta indirim talep edemez. Ancak eve depo edilen yanıcı madde nedeniyle meydana gelen zararın artmasına sebebiyet verilmiş ve sigortacının ödeyeceği tazminatın artışına sebep olunmuş ise sigortacının tazminat indirim hakkı ortaya çıkacaktır.

İhmalin derecesi somut olaya göre belirlenir. Kapalı otoparkta ve alarm sistemi ile hırsızlığa karşı sigortalanan araç sahibinin nasıl olsa alarm var denilerek düşüncesizlikle aracı yol kenarına park etmesi şeklinde ihmal duruma göre hafif ihmal olarak değerlendirilebilecek iken, aracın alarminin bozulmasına rağmen yine sokağa park etmesi durumunda ağır ihmal sayılması mümkündür. Burada dikkat edilecek husus sigorta ettirenin her iki durumda da kast ile hareket etmediğidir. İhmal ile rizikonun ağırlaşmasının sonuçları yukarıda açıklanmış iken kast ile rizikonun ağırlaşması durumu aşağıda açıklanacaktır. İhmalin derecesi tazminatta yapılacak indirimi belirleyecek olup, indirim konusunda çekişme bulunması durumunda hakim takdir yetkisini⁸² kullanarak indirim miktarını belirleyecektir.

3.5.2 Sigorta Ettirenin Rizikoyu Kastı İle Ağırlaştırması

Sigorta ettiren rizikoyu kastı ile ağırlaştırması halinde meydana gelen değişik ile gerçekleşen riziko arasındaki bağlantıya bakılır. Kast ile ağırlaştıran riziko

⁸¹ Meblağ sigortalarında sigortacı sigortalının rizikoya maruz kalması karşısında somut zarar ne olursa olsun sigorta sözleşmesinde belirlenen tutarı (meblağı) sigorta ettiren ya da onun gösterdiği üçüncü kişiye öder.

⁸² Medeni Kanun'un 4.maddesine göre kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hakim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir denilerek takdir yetkisini tanımlamıştır.

ile meydana gelen zarar arasında bağlantı varsa sigortacı sözleşmeyi fesih hakkına sahip olacaktır. Kast ile ağırlaşan riziko ile meydana gelen zarar arasında bağlantı yok ise sigorta ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasındaki oranı gözeterek tazminatta veya bedelde indirim hakkına sahip olacaktır.

Riziko gerçekleşmeden önce sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün kasti olarak ihlal edildiği ve sigortacı tarafından sözleşme feshedilse dahi, feshin geçerli olduğu tarih ile riziko konusundaki değişikliğinden kasten meydana getirildiği tarihler arasındaki prim farkına sigortacı hak kazanacaktır.

Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacının tazminat ödeme borcu muaccel olacağından teknik manada sözleşmeyi ileriye dönük olarak ortadan kaldırması nedeniyle bu hakkın fesih olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Ancak kanun koyucu isimlendirmeye fesih olarak yaptığından aslında cayma hakkı olan bu hakkı biz de fesih olarak adlandırıyoruz.⁸³

Hırsızlığa karşı sigortalının bir mücevheratın güvenliğini sağlayan özel güvenlik görevlilerinin masrafını fazla olacağı gerekçesi ile sayısının yarıya indirilmesi durumunda sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasında kasti olduğu açıktır. Sigortacı bu durumda sözleşmeyi feshedebilir. (cayabilir.) ancak mücevheratın bulunduğu kasaya tünel kazılarak ulaşılması ve güvenlik görevlilerinin sayısı iki kat dahi olsa bu durum anlaşılmasına olanak yoksa yani meydana gelen zarar ile rizikonun ağırlaştırılması arasında illiyet bağı yoksa sigortacı sözleşmeyi feshedemez. (cayamaz.) yukarıda anlatılan usullerle tazminat veya bedelde indirim hakkını haizdir.

3.6 Riziko Gerçekleştikten Sonraki Beyan Yükümlülüğü

Rizikonun gerçekleşmesinden sonraki beyan yükümlülüğü mahiyeti itibariyle diğer beyan yükümlülüklerinden ayrılır. Diğer iki beyan yükümlülüğünde amaç riziko ile prim arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Rizikonun gerçekleşmesinden sonraki beyan yükümlülüğünün amacı ise rizikonun

⁸³ Cayma hakkına ilişkin bkz. Baysal B. *Cayma Hakkının Sözleşme Hukukundaki Yeri*.

gerçekleşmesi ile sigortacının zararın tespiti ve gerekli önlemleri alması içindir.

Sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü yerine getirmesi ile birlikte sigortacı sigorta ettirene karşı ileri sürebileceği defilerle⁸⁴ ilgili delil toplayabilme imkanına sahip olur. Beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesi ile birlikte sigortacı vakit kaybetmeden delil aramaya başlayacaktır. Ayrıca sigortacı sigorta ettireni zararın azaltılması için gerekli önlemlerle ilgili sigorta ettirene talimat verme yetkisini haizdir. Sözleşme dengesinin sağlanmasından ziyade sigortacının bir takım haklarını kullanabilmesine hizmet eder. Aslında burada da sözleşme dengesi sözleşme sonrası için sağlanmakta, ancak kısa zaman aralığı nedeniyle süre ve kapsam bakımından sigortacıyı koruyucu daha sıkı önlemler getirilmiştir.

Çoğu sigorta sözleşmesinde sigortacının teminat sağladığı sigorta konusuna ilişkin riziko gerçekleşmez. Riziko gerçekleşmediği takdirde sigortacının tazminat ya da bedel ödeme borcu doğmaz. Ancak rizikonun teminat süresinde gerçekleşmesi durumunda sigortacının tazminat ya da bedeli ödeyebilmesi için sigortacının bu durumdan haberdar olması gerekir. Kanun sigortacının haberdar olduğunun kabulünü sigorta ettirenin sigortacıya yapacağı bildirim ile makbul görmüş olup, bu konuda sigorta ettirene yüküm yüklenmiştir. Bu halde rizikonun gerçekleştiğinin sigortacıya sigorta ettiren tarafından ihbarı sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesi nedeniyle beyan yükümlülüğü denir.

Sigorta ettirenin gerçekleşen rizikoyu ihbar külfetinin yüklenme sebepleri şunlardır. Sigortacının kendi edim yükümlülüğünün doğup doğmadığı, miktarı, kapsamı, sigorta ettireninin haklı tazminat talebinde bulunup bulunmadığı yönünde delilleri araştırıp tespit edebilmesi, muhafaza altına alabilmesi gibi nedenler sayılabilir. Rizikonun gerçekleştiği ihbar edilmezse veya uzun bir süre sonra ihbar edilirse sigortacı rizikonun tazminat kapsamı içerisinde olup olmadığını araştırma imkanına kavuşamaz. Bu nedenle kanunda düzenlenen süreler kısadır.

TTK 1448 maddesinde sigorta ettirene zararı önleme ve azaltma

⁸⁴ Def'i borçluya tanınmış, borçlanılan edimin ifasından özel bir sebeple kaçınma hakkıdır.

yükümlülüğü yüklenmiştir. Bazı durumlarda sigorta ettirenin, zararın nasıl azaltılacağı veya önleneceği hakkında bilgisi olmayabilir. Bu hükümde ayrıca sigortacının talimatlarına uyma yükümlülüğü de düzenlenmiştir. Sigorta ettiren, sigortacının zararın önlenmesi veya azaltılmasına yönelik talimatlarına uymakla yükümlü ise sigortacının bu talimatları verebilmesi için rizikonun gerçekleştiğinden haberdar olması gerekir. Burada yine ihbar yükümlülüğü (riziko gerçekleşikten sonraki beyan yükümlülüğü)⁸⁵ nün ayrı bir nedeni görünmektedir.

Sigortacının tazminat veya bedel ödemeye yönelik edim yükümlülüğünü yerine getirmesi açısından da beyan yükümlülüğü önem arz eder. İhbar külfeti yerine getirilmez ise sigortacının edim yükümlülüğü muacceliyet süresi başlamaz. Buna ilişkin düzenleme kanunun 1427/2 maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu, riziko gerçekleştikten sonra, ilgili belgelerin sigortacıya verilip, sigortacının araştırmasının bitmesi tüm bunlarla birlikte ihbar yükümlülüğünün yerine getirilmesinden itibaren 45 gün sonra muaccel olacağı düzenlenmiştir. Özel kanunlarda muacceliyet için farklı zaman belirlenebilir. Örneğin Karayolları Trafik Kanunu'na riziko gerçekleştikten sonra beyan yükümlülüğünün tebliğinden 8 iş günü sonrasında sigortacının tazminat ödeme borcunun muaccel olacağı düzenlenmiştir.

3.7 Beyan Yükümlülüğünün (İhbarın) Zamanı

TTK 1446 ya sigorta ettirenin ihbar külfetinin doğabilmesi için iki şartın gerçekleşmesi gerekir. Birincisi rizikonun gerçekleşmiş olması, ikinci olarak da sigorta ettirenin gerçekleşmiş olan riziko hakkından bilgisi sahibi olması bu şartlardandır. Bu şartlar gerçekleştiği takdirde sigorta ettiren gecikmeksizin rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya ihbarla yükümlüdür. İhbar edilmezse 2. Fıkra da öngörülen müeyyidelerin uygulanması gündeme gelir.

Rizikolar genelde sigorta sözleşmeleri genel şartlarının ilk maddelerinde tanımlanır. Sigortacının edim yükümlülüğünü doğuran rizikonun ne olduğu burada

⁸⁵ Tezimizin genel başlığı olması nedeniyle beyan yükümlülüğü kavramı rizikonun gerçekleşmesinden sonraki yükümlülük için kullanmayı tercih etmiş isek de ihbar yükümlülüğü ya da ihbar külfeti diğer yaygın kullanımdır.

tarif edilir. Genel şartlar sözleşmeler niteliği haizdir, bu sebeple emredici hükümlere aykırı olmaması gerekir.⁸⁶ Sigortacının edim yükümlülüğünü doğuran riziko tarifine uygun bir rizikonun gerçekleşmesi olması rizikonun birincil sınırlandırmasıdır.

Rizikoyu doğuran olayların çoğu ani olarak gerçekleşir. Sigorta ettiren ani gelişen bu olayları öğrendiği an ihbar etmekle yükümlü kılınmıştır. Bazen de riziko süreklilik gösteren bir olaylar olarak da gerçekleşebilir. Bu tür durumlarda rizikonun gerçekleşme anı bu süreklilik arz eden olayın ilk gerçekleştiği an olarak kabul edilir. Sigorta ettiren olayın gerçekleşmeye başladığını öğrendiği anla beyan yükümlülüğü doğar. Deprem sigortası yapılan bir taşınmazın deprem sonucunda yavaş yavaş çökmelerin meydana gelmesi ve tam yıkımın bir haftalık sürede gerçekleşmesi durumunda sigorta ettiren ilk zararı öğrendiği andan itibaren rizikonun gerçekleştiğinin ihbar yükümünün süresi başlayacaktır.

Zarar sigortalarında rizikonun gerçekleştiğinin tespiti kolaydır. Yangın sigortasında sigorta konusunun yanması ile zarar kolayca anlaşılabilecek niteliktedir. Ancak zararı gerçekleştiren olay ile zarar olayının gerçekleşmesi arasında süre farkı bulunabilir. Bu durumda yine zarar olayını öğrenme bile beyan yükümlülüğünün süresi başlayacaktır. Sorumluluk sigortalarında bu durum kolay olmayabilir. Sorumluluk sigortalarında sigorta ettireninin sorumluluğunu doğuran ihmali veya icrai hareketle sebep olayını gerçekleştirmesi ile riziko doğmuş sayılır. Tabi burada sigorta ettirenini ilk priminin ödemiş olması şarttır. Zarar sigorta sözleşmesinin sona ermesinden sonra gerçekleşmiş olsa bile tazminat ödenir. Çünkü ihmali veya icra hareket teminat süresi içerisinde gerçekleşmiştir. Hareket sözleşmeden önce gerçekleşmişse teminat ödenmez. Zararın ortaya çıkması resmi bir makamın tespitine bağlanmış ise sigorta ettirenin resmi tespit ile öğrenmiş olacağı kabul edilir. Hastalık sigortalarında hastalık ya da hastalıklardan birinin ortaya çıkması ile beyan yükümlülüğü başlar. Hayat sigortalarında ise riziko ölüm veya belli bir tarihte hayatta kalmak olarak belirlenir. Ölümü gerçekleşmesi veya hayatı sigortalanan kişinin sözleşmede kararlaştırılan tarihte hayatta kalması halinde beyan yükümlülüğü doğar.

Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmiş olduğunu öğrenmesi halinde ihbar

⁸⁶ Bahtiyar, Genel Koşullar s.95-95

yükümlülüğü doğar. Lehine sigorta yapılan ya da sigortalının rizikonun ihbar yükümlülüğünden bahsedilemez.⁸⁷ Öğrenme rizikonun gerçekleşmesi hakkında pozitif bilgidir. Ayrıca araştırma yükümlülüğü bir istisna dışında yoktur. Araştırma yükümlülüğü sadece zorunlu sigortalarda söz konusudur. Kasıtlı olarak öğrenmekten kaçınma durumunda öğrenilmiş sayılır. Ağır kusurla öğrenmeme kasıt sayılmayacağından bu durumda öğrenmenin varlığı yoktur.

Beyan yükümlülüğünün doğması için bir diğer husus bilmedir. Bilme sözleşmenin varlığı konusunda bilgi ve rizikonun varlığı konusunda bilgi olmak üzere iki türdür. Zorunlu sigortalarda sigortanın varlığını araştırma yükümlülüğü vardır. Örneğin araç devirlerinde aracın sigortasının bulunup bulunmadığının (sigorta sözleşmesinin varlığının) araştırılması zorunludur. Diğer sigortalarda sigorta ettiren sözleşmenin varlığını bilmiyorsa beyan yükümlülüğü de doğmayacaktır. Bir ev satın alındığından zorunlu olmadığından yangın sigortasının varlığının araştırılması zorunlu değildir.

Sigorta ettiren zararın doğmuş olduğunu bilmesi durumunda beyan yükümlülüğü vardır. Yoksa meydana gelen zararın miktarı, zararın kapsamı gibi hususlar hakkında da bilgi sahibi olmasını bekleyemez. Zararın miktarını tam olarak anlayabilmek için beyan yükümlülüğünü geciktirmesi savunması dinlenmez. Böyle durumlarda riziko gerçekleştikten sonraki beyan yükümlülüğü (ihbar yükümlülüğü) yerine getirilmemiş sayılır ki ilgili müeyyideler uygulanabilir.

3.8 Beyan Yükümlülüğünün (İhbarın) Süresi

TTK'nın 1446 maddesinde bildirimin gecikmeksizin yapılacağı düzenlenmişken sorumluluk sigortalarını düzenleyen 1475 maddesinde sigortalının 10 günlük süre içinde sigortacıya bildirimin yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Gecikmeksizin ifadesi her sigorta türüne uygun olup, objektif ve sübjektif duruma göre hakime takdir yetkisini⁸⁸ tanıyabilen olayın özelliğine göre esnek bir düzenleme olduğundan yerindedir. Gecikmeksizin ifadesi mümkün olan en kısa zamanı ifade eder.

⁸⁷ Eski Ticaret Kanunu'nda denizcilik rizikolarına karşı sigortalarında bildirim yükümlülüğü sigorta ettirenin yanında haberdar olması koşulu ile sigortalıya da yüklenmiştir.

⁸⁸ bkz. 1446. Madde Gerekçesi

Sigortacıya düşünme süresi tanınmamıştır. Rizikonun gerçekleştiğini öğrendiğinde riziko hemen ihbar edilmelidir. İhbarın süresi içinde olduğunun tespitinde ihbarın varma anı değil, gönderme anı esas alınır. Varmadaki gecikme, sigorta ettireninin kusurundan kaynaklanmış ise varma anı dikkate alınır. Örneğin sigortacının adresinin yanlış yazılması, posta pulu yapıştırılmaması gibi hususlar sayılabilir.

Rizikonun gerçekleştiğinin ihbarı mücbir sebepten dolayı yerine getirilememişse mücbir sebebin ortadan kalkmasından itibaren beyan yükümlülüğü süresi işlemeye başlayacaktır. Fabrikasını yangına karşı sigortalatan sigorta ettirenin iki gün boyunca gözaltına alınmasında bu durum mücbir sebep olarak kabul edilebilir. Beyanın mücbir sebep nedeniyle geciktiğinin ispat yükü sigorta ettirene aittir. Sigorta ettirenin kusuru olmaksızın yaşanan gecikme varsa, ihbar süresi içinde yapılmış sayılır. Burada sigorta ettirenin kusurunun bulunduğu ispat yükü sigortacıdadır.

Sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü yardımcısı, temsilcisi, çalışanı gibi kişileri görevlendirdiği ancak bu kişilerin talimatlarını yerine getirmediklerini daha sonradan öğrendiği savunmasında bulunarak uygulanacak müeyyidelerden kurtulamaz. Bu kişiler ile sigortacı arasındaki ilişki iç ilişki⁸⁹ olup, bir zararın ortaya çıkması durumunda bu kişilerden zararın tahsili yoluna gidebilir. Örneğin sigorta ettiren temsilcisi aracılığı ile beyan yükümlülüğünü yerine getirdiğini düşünürken, daha sonra temsilcinin yükümlülüğü yerine getirmediğini öğrenmiş ve de süresinde yerine getirilmeyen beyan yükümlülüğü nedeniyle sigortacı tazminatta indirimine gitmişse aradaki fark kadar temsilcisinden talep edebilir.

3.9 Beyan Yükümlülüğünün (İhbarın) Amacı

Rizikonun gerçekleşmesinde yükümlülüğün kapsamı sadece bildirimden ibaret değildir. Kapsam yükümlülüğünün amacı dikkate alınarak belirlenir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi rizikonun gerçekleşmesinden sonraki beyan yükümlülüğünün amacı sigortacıya, araştırma, inceleme, kanıt toplama, koruma önlemleri için sigorta

⁸⁹ Sözleşmenin tarafı olan iki ya da daha fazla kişiden biri ya da birilerinin, yetkisi dahilinde diğerlerinin istemeyeceği bir yöntemle üçüncü kişilerle yapmış olduğu hukuki ilişki neticesinde sözleşmenin tarafları arasındaki birbirleri ile hukuki hesaplaşması.

ettirene ya da sigortalıya ve yahut lehtara önlemleri alması için talimat verme olanağının sağlanmasıdır.

Beyan yükümlülüğü içeriğinde rizikonun ne zaman, ne şekilde, kim tarafından, nasıl gerçekleştiği gibi bilgiler bulunmalıdır. Genel itibariyle ağırlığı ve sonuçları bildirilmelidir. Eksik ve hatalı bildirim beyan yükümlülüğü ihlali sonucunu doğurur. Sigortacının gerekli inceleme ve araştırma yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için bu tür genel bilgiler yanında sözleşmede ya da genel şartlarda özel olarak belirtilen bilgi ve belgeleri de sigortacıya sunmak zorundadır. Bu bilgi ve belgelere ulaşmak zaman alıyorsa en azından bahsettiğimiz genel bilgilerin süresi için sigortacıya ihbarı, ulaşabildikçe diğer bilgi ve belgelerin sigortacıya teslimi gerekir. Sigortacı sözleşmede ya da genel şartlarda belirtilen bilgi ve belgelerin verilmediğinden bahisle riziko gerçekleştikten sonra beyan yükümlülüğünün yerine getirilmediği savunmasında bulunamaz. Sigortacının tazminat veya bedeli ödeme yükümlülüğü ayrı bir tarihin kanun ya da genel şartlarda ve yahut sözleşmede belirlenmemiş ise ihbarın kendisine ulaştığı an itibari ile muaccel olacaktır. bilgi ve belgelerin verilmemesi nedeniyle ödemezlik definde⁹⁰ bulunamaz.

Sigorta ettiren ihbar yükümlülüğü kapsamında edim yükümlülüğünü doğuran ve rizikonun gerçekleştiğini gösteren vakıa ve durumları ihbar edecektir. Salt riziko gerçekleşmiştir veya zarar gerçekleşmiştir ifadeleri yeterli olmayıp trafik kazası sonucu aracım hasar gördü ve yahut deprem sonrası evim yıkıldı ya da malım hırsızlık sonucu çalındığı gibi yukarıdaki zikrettiğimiz genel bilgilerin eklenmesi ile beyan yükümlülüğü yerine getirilmiş sayılır.

TTK 1452 maddesinde yer alan hükümlerin sigorta sözleşmesinde aksinin kararlaştırılıp kararlaştırılamayacağı düzenlenmiştir. 1. Fıkra da aksine düzenleme halinde sözleşmenin tamamının geçersiz sayılacağı maddeler, 2. Fıkra da sözleşme şartlarının geçersiz sayılacağı maddeler ve 3. Fıkra da sigorta ettiren aleyhine değişiklik getirildiği takdirde geçersiz sayılmasının uygulanacağı maddeler düzenlenmiştir. TTK 1452/3 te sayılan maddeler arasında TTK 1446. Maddesinde

⁹⁰ TBK 97. Madde: Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir.

düzenlendiğine göre sigorta ettiren aleyhine düzenleme getirilemeyecektir. Taraflar arasındaki sigorta sözleşmesinde rizikonun gerçekleşmesinden sonraki hüküm ve sonuçlar ile ilgili sigorta ettiren aleyhine maddelerin bulunması halinde bu maddeler geçersiz sayılacaktır. Sözleşmede sigorta ettiren lehine düzenlemelerin bulunması halinde o hükümler uygulanır.

Ortaya çıkabilecek bir uyuşmazlıkta sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini bildiğini sigortacı ispatla mükelleftir. Çoğu kez kişilerin evi, iş yeri, aracı gibi eşyalar sigorta sözleşmesinin konusu olduğundan, durumun mahiyetinden sigorta ettirenin rizikoyu gerçekleştiğini bildiği varsayılabilir. Ancak çekişme bir davaya vücut verdiğinde sigortacı, sigorta ettirenin rizikoyu bildiğini ispat edecektir.

3.10 Sözleşmenin Rizikonun Gerçekleşmesi Neticesinde Sona Ermesi Haline Beyan Yükümlülüğünün Sonuçları

Kanun koyucu diğer iki beyan yükümlülüğünde olduğu gibi riziko gerçekleştikten sonraki beyan yükümlülüğünün ihlali bir takım sonuçlara bağlamıştır. Rizikonun gerçekleştiğine dair beyan yükümlülüğünün ihlali bildirim yanlış yapılması, bildirimin eksik yapılması, bildirimin hiç yapılmaması veya bildirimin süresinde yapılmaması şeklinde tezahürü olabilir.

Beyan yükümlülüğünün yerine getirilmemesi veya beyanın geç yapılması bir zarara neden olmamış olabilir. Örneğin yaşam şartlı hayat sigortalarında bildirimin yapılmaması ya da geç yapılması bir zarara neden olacağı söylenemez. Bu halde sigortacının tazminatta veya bedelde indirim gitmesi ya da edim yükümlülüğünden tamamen kurtulmasından bahsedilemez.

Eski düzenlemelerde bulunan ya hep ya hiç ilkesi yeni kanunda terk edilmiştir.⁹¹ Sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü yerine getirmediğinde ya hep ya hiç kuralının uygulandığı durumlarda sigortacı edim yükümlülüğünden kurtulurdu. Ancak bu durum bir takım adaletsiz durumlara sevk edebileceğinden bu anlayış terk edilmiştir. Yeni kanunda beyan yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde sigorta

⁹¹ ya hep ya hiç ilkesi terk edildiği için oranlama ilkesini kabul eden PEICL'da yer alan düzenleme tarzı yol gösterici olabilir.

ettirenin kusuruna göre müeyyideye tabi tutulacağı düzenlenmiştir.

3.10.1 Beyan Yükümlülüğünün Sigorta Ettirenin Kusuru Nedeniyle İhlali

Kusur hukuka aykırı insan davranışı olarak tanımlanır. Kusur sorumluluğun kurucu unsurlarından biridir. Genel manada hukuka aykırı bir fiilin sorumluluğu gerektirebilmesi için kişinin kusurlu olması gerekir. Buradaki kusur doğrudan tazminat sorumluluğuna yol açmasa da bir nevi sigortacının ödeyeceği bedelde indirimle gidilerek sigorta ettirenin kusurlu davranışı müeyyideye tabi tutulur.

Sigorta ettirenin kusurunun ağırlığına göre tazminatta indirim cihetine gidilecektir. Hiç kusurun bulunmaması durumunda herhangi bir indirimle gidilemez. Bu kusurlu davranış tek başına yeterli olmayıp, beyan yükümlülüğünün ihlali tazminat veya bedelde artışa neden olmalıdır. Artış yoksa indirim yoluna gidilemez.

Sigorta ettirene beyan yükümlülüğü getirilmesindeki amaçları yukarıda açıklamıştık. Sigortacı gerekli tedbirleri alabilmesi için sigorta ettirenin ihbarına ihtiyacı vardır. Beyan yükümlülüğünün ihlali olmasaydı bile riziko nedeniyle beklenen zarar aynen gerçekleşseyse yani tazminatta veya artışa neden olmasaydı beyan yükümlülüğünün ihlali yaptırıma bağlanmamalıdır.

Tazminat miktarı indiriminin neye göre yapılacağı konusunda iki türlü görüş vardır. Birinci görüşe göre tazminat miktarında ihbar edilmeme nedeniyle bir artış olmuş ise o artış oranında tazminat ödenmeyeceğine ilişkindir. Bu görüşe kanunun lafzi yorumunda bile tazminattan indirim yapılacağı açık olduğuna göre, bu görüşün uygulanması durumunda hafif kusur ve yahut kast halinde de artışın ödenmeyeceği anlamına geleceği için iştirak etmiyoruz. Tazminat miktarında artışa neden olma illiyet bağı ile ilgili bir husus olup, tazminat miktarının indirimine ilişkin olduğu kabul edilemez.

İkinci görüş ödenecek tüm tazminata göre değerlendirme yapmak gerektiğini savunur. Buna göre beyan yükümlülüğü usulüne uygun olarak yerine

getirilmiş ve de sigorta ettirene atfedilecek bir kusurda bulunmuyorsa sigortacı sözleşmede belirlenen meblağ ya da zarar sigortalarında tespit edilecek tam zararı karşılamakla yükümlüdür. Sigorta ettirenin kusurunun ağırlığına göre örneğin hafif kusur durumunda %1 ile %49 arasında indirim gidebilecek iken, ağır kusurunda %50 ile %99 arasında indirim marjına sahip olur. Tam kusur %100 olacağı, bunun da artık kast kabul edileceğinden sigortacı edim yükümlülüğünden kurtulacaktır.

3.10.2 Beyan Yükümlülüğünün Sigorta Ettirenin Kastı Nedeniyle İhlali

Kast ceza hukukundaki anlamında değil, özel hukuktaki anlamıyla ele alınmalıdır. Kusur kast ve ihmal olmak üzere iki türlü olup, kast hukuka aykırı sonucun bilerek ve isteyerek meydana getirilmesidir. Beyan yükümlülüğüne ilişkin kastın sigorta ettirenin beyana ilişkin yükümlülüğünü bilerek ve isteyerek yerine getirmemesi durumu vardır. Kanun kusurlu olarak bildirmeme durumundan ayrılarak kast durumunda sigortacının asli edim yükümlülüğü olan tazminat ve bedel ödeme yükümlülüğünden tamamen kurtulması olarak düzenlemiştir.

Sigortacının edim yükümlülüğünden tamamen kurtulması için sigorta ettireninin kusurlu olması şarttır. Sigorta ettiren kusursuz ise sigortacı tam tazminat ödeyecektir. Ancak kusur kast derecesinde ise sigortacı tazminat ödeme yükümlülüğünden tamamen kurtulacaktır.

Sigortacının edim yükümlülüğünden tamamen kurtulması için aranan diğer bir şart illiyet bağıdır. Kusura rağmen edim yükümlülüğünün kapsamında bir artış meydana gelmemişse sigortacı tam tazminat ödeyecektir. Örneğin alkollü olarak araç kullanan sigorta ettirenin bir kazaya karışması ve kaza sonrası kaza mahallini terk ederek iki gün sonrasında kazayı sigortacıya ihbar etmiş ise usulüne uygun bir beyan yükümlülüğünden bahsedilemez. Çünkü ihbarın gecikmesizin yapılması kuralı somut olayda gerçekleşmemiştir. Süresinde ihbar edilmesi durumunda sigortacı alkollü olarak araç kullanıldığını tespit edip tazminat ödeme edim yükümlülüğü ortadan kalkacaktı. Ancak daha sonra yapılan ihbar nedeniyle aracın alkollü olarak kullanılıp kullanılmadığını tespit edemeyeceği için tam tazminat ödemek zorunda kalacaktı.

Burada sigortacının ödeyeceği tazminat miktarına etki edeceği açık olup, illiyet bağının var olduğu kabul edilerek sigortacı tazminat ödeme borcundan kurtulur.

Ünlü birinin ününün zarar göreceği endişesi ile rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan etmediği durumlarda sigortacının beyan yükümlülüğünü kasten yerine getirmedeği kabul edilir. Sigorta ettirenin bu düşüncesi haklı sebep olarak kabul edilemez. Kaldı ki beyan yükümlülüğünün geç yerine getirilmesine ilişkin sigorta ettirenin kusurunun bulunup bulunmadığına bakılırken, beyan yükümlülüğünün hiç yerine getirilmemesine ilişkin mazeret kabul edilemez.

Mesleki sorumluluk sigortası yaptıran mimar mühendis gibi kişilerin uğraştıkları çok sayıda kişinin çalıştığı projede meydana gelen bir riziko nedeniyle kendilerinin sorumlu olmadıklarını düşündüklerinden beyan yükümlülüğünü yerine getirmeme durumları ile uygulamada çokça karşılaşılmaktadır. Bu kişilerin hukuki sorumluluklarını bilmemeleri ya da eksik bilmeleri de bir mazeret olarak kabul edilemez. Ancak burada kişilerin kasti hareket ettikleri söylenemeyeceğinden sigortacının edim yükümlülüğünün ortadan kalkması mümkün değildir.

3.10.3 Sigortacının Rizikonun Gerçekleştiğini Önceden Öğrenmesi

Rizikonun gerçekleşmesinden sonraki beyan yükümlülüğünü düzenleyen maddenin son fıkrasında sigortacının rizikonun gerçekleştiğini daha önce fiilen öğrenmesi durumunda ilgili müeyyidenin uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Sigortacı gerçek durumu biliyorsa artık sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü doğmaz. Burada sigortacının pozitif bilgisi (kanıtlanabilir, ispatlanabilir bilgi) aranır. Hükmün uygulanabilmesi için sigortacının rizikoya ilişkin bilgiye en geç sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü yerine getirmesi gerekli süre içinde ulaşmış olması gereklidir. Örneğin sigortacının rizikoyu öğrendiği tarih, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü yerine getirme süresi içinde değilse bahsettiğimiz son fıkra hükmü uygulanmaz.

TTK 1446/3 maddesinin yorumlanmasında bir görüşe göre sigorta ettirenin rizikoyu geç bildirmesinde ödenecek tazminatta bir artışa neden olmasına rağmen

sigortacı rizikonun gerçekleştiğini tazminatın fiilen artmasından önce öğrendi ise sigortacının ödeyeceği tazminatta indirim yapılmaması gerekir. Bu görüş daha önce öğrenmekten kastın tazminat veya bedelde artışa neden olmasının öncesidir. Kanaatimizce ikinci görüşü kabul etmek beyan yükümlülüğüne ilişkin sürelerde bir genişlemeye neden olacağı, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihmeline neden olabileceğinden katılmak mümkün değildir.

TTK 1446/3 maddesine göre sigortacının rizikoyu öğrenebilir olması değil öğrenmiş olması önemlidir. Ülke çapında ünlü birinin ölümü öğrenilebilir nitelikte olsa da sigortacının öğrenmiş olduğu söylenemez. Kaldı ki tüzel kişilik olan sigortacının yönetim kurulu üyelerinin öğrenip öğrenmediği gibi konuları da araştırmak gerekir. Birçok kişi ile sözleşmeler akdeden sigortacının her ünlü ölümünde bu kişi ile sözleşme yapıp yapmadığını kontrol etmesi gerekir ki, kanunla öngörülme⁹⁵ bir külfet yüklenmesi manasına gelir.

⁹⁵ Kanunilik ilkesi ceza hukuku ve vergi hukukunda daha etkin hissedilir.

SONUÇ

Beyan yükümlülüğü 4701 sayılı TMK'nın 2. Maddesinde yer alan herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır kuralının sigorta hukukuna yansıyan özel bir uygulamasıdır. Kanunda özel olarak düzenlenmemiş olsa bile sigorta sözleşmelerinin kendine has özellikleri, sürekli edim yükümlülüğü getirmesi durumları vardır. Bunun yanında rizikonun gerçekleşmesi ile sona ermesi durumunun başka bir hakkı meydana getirmesi gibi durumları ile sigortanın teminatından yararlanan sigorta ettirene dürüstlük kuralı gereği bir takım yükümleri olması kaçınılmazdır.

Sigorta ettiren, sigorta sözleşmesinin sigorta konusunun zarara uğramasına karşın sigortacı tarafından himaye altına alınması faydasından yararlanırken, sigortacı üstlendiği bu sorumluluğa karşın sigorta ettirenden prim alacağı doğar. Sigorta ettiren riski sigortacıya devreder. Sigortacının sorumluluğu aksi kararlaştırılmamış ise primin ya da ilk taksitin ödenmesi ile başlar. Riziko ileride gerçekleşmesi muhtemel durum ya da olaylardır. Sigortacı rizikonun ağırlığına göre prim belirleyecek olup riziko ile prim dengesinin sözleşme boyunca sağlanması esastır. Sigorta bedelinin sözleşmenin kurulması aşamasında belli olması şart değildir, belirlenebilir olması gereklidir. Sigorta konusu para ile ifade edilen bir menfaat olması yeterlidir. Bu menfaat eşya olabileceği gibi kişinin sağlığı, mesleki sorumluluğu gibi soyut kavramlarda olabilir.

Mal ve sorumluluk sigortalarından oluşan zarar sigortaları ile hayat, kaza, hastalık ve sağlık sigortalarından oluşan can sigortaları sigorta sözleşmelerinin türleridir. Sözleşmede rizikonun gerçekleşmesi ile bir miktar paranın ödeneceği kararlaştırılmış ise meblağ sigortaları söz konusudur. Zarar sigortalarında meydana gelen zarar neticesinde ortaya çıkan gerçek zarar

tazminat olarak ödenir. Sigortacının rizikonun gerçekleşmesi durumunda meblağ sigortalarında bedel ödeme borcu, zarar sigortalarında ise tazminat ödeme borcu söz konusudur.

Sigorta ettiren asli edim yükümlülüğü prim ödeme borcu olan, sigortacının sağlayacağı korumadan yararlanacak olan sözleşmenin iki tarafından biridir. Ancak bazen korumadan sözleşme dışı üçüncü kişinin yararlandırılması mümkündür. Bu durumda başkası hesabına sigortalarda sözleşmenin ön gördüğü teminattan sigortalı yararlanacak, riziko gerçekleştiğinde tazminat veya bedeli sigortalı hak kazanacaktır. Hayat sigortalarında da lehine sözleşme akdedilen üçüncü kişi lehtardır.

Sigorta sözleşmeleri sigorta ettirenin bazı borç ve yükümlülükler getirir. Prim ödeme borcu sigorta ettirenin asli borcudur. Bunun dışında sigorta ettirenin bilgi verme ve araştırma yapılması izin verme yükümlülüğü, zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü, mal ve zararın gerçekleştiği yerde değişiklik yapmama ve tezimizin konusu olan beyan yükümlülüğü söz konusudur.

Beyan yükümünün konun koyucunun yükümlülük adı altında düzenlemesi isabetsiz olup, beyan yükümünün bir külfet olduğu kanaatindeyiz. Yükümlülük, borç kavramını da içine alan yerine getirilmediği takdirde dava etme hakkının söz konusu olduğu yükümü ifade ederken, beyan yükümü yerine getirilmediği takdirde bir kısım hak mahrumiyetine sebebiyet veren ancak dava edilemeyecek olan külfete daha yakın bir kavramdır.

Beyan yükümlülükleri sigorta ettiren, sözleşmeden haberdar olması kaydıyla sigortalı veya lehtardır. Sigorta ettirenin temsilcisi borçlar kanunun temsile ilişkin hükümlerinin kıyasen uygulanması neticesinde beyan yükümlüsüdür. Yetkisiz temsilciye icazet verilmesi ile temsilci beyan yükümlüsü haline gelecektir. Beyanın muhatabı sigortacıdır. Yetkili organ ya da yetkili temsilciye yapılan beyan geçerlidir. Sözleşme yapma yetkisi verilen acente beyanın muhatabıdır. Genel kanaate göre sözleşme yapma yetkisi verilmemiş olsa dahi acentelere yapılan beyan geçerlidir.

Beyanın şekli konusunda kanun geçerlilik şekli ön görmemiştir. Geçerlilik şekli öngörülmemesi sözleşmenin tarafları açısından kolaylık sağlamaktadır. Ancak ispat kolaylığı bakımından yazılı beyanda bulunmak sigorta ettirenin menfaatinedir. Tacirler arasında yapılan sigorta sözleşmesinde de TTK 18/3 maddesinde sayılan durumlardan olmadığından herhangi şekil şartı yoktur.

Sigorta ettirenin üç ayrı dönemde beyan yükümlülüğü bulunmaktadır. Bunların ilki sigorta sözleşmesinden önceki beyan yükümlülüğü, diğeri sigorta sözleşmesi devam ederken doğan beyan yükümlülüğü son olarak da riziko gerçekleştiği zamanki beyan yükümlülüğüdür. Kanun koyucu her durum için farklı sonuçlar ön görmüş, ihlaline farklı sonuçlar bağlamıştır.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü ne zaman ne şekilde gerçekleşeceği belli olmayan rizikonun sigorta ettiren tarafından verilen bilgiler ile sigortacının bir öngörüsünün olmasının sağlar. Beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesi ile sigortacı primi belirler. Sigortacı her ne kadar alanında uzman kabul edilse bile sigorta konusuna yönelik bilgileri en iyi sigorta ettiren bilebilecektir. Sigorta ettiren önemli hususları beyan etmekle yükümlüdür. Eksik ya da yanlış bildirilen husus, sigorta sözleşmesinin farklı şartlarda yapılması ya da hiç yapılmaması sonucunu çıkarıyorsa bu husus önemli kabul edilir. Bu hususlar sigortalının şahsına yönelik olabileceği gibi sigortalanan mala ilişkin de olabilir.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün yerine getirilme usulü, sigorta ettirenin sigortacının dahili olmadan sigorta konusuna ilişkin önemli hususları kendiliğinden bildirdiği beyan usulü, sigortacının bir dizi soru listesi yönelttiği liste usulü veya her iki usulü içinde barındıran karma usul olarak sınıflandırılmaktadır. Kanunumuz beyan usulünü esas alan karma usulü benimsemiştir. Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü en geç sözleşmenin akdedildiği zamana kadar yerine getirilmelidir. Değişiklik meydana gelmiş ise en geç sözleşmenin kurulma aşamasına kadar bildirilmelidir, sözleşme kurulduktan sonra gelen değişiklikler sözleşme süresindeki beyan

yükümlülüğü kurallarına tabi olacaktır.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırı davranışın sonuçlarına sigorta ettiren katlanır. İhlal sigortacı tarafından riziko gerçekleşmeden önce öğrenilmiş ise sigorta ettirenin sözleşmeden cayma veya prim farkı isteme hakkı söz konusudur. Bu haklar sigortacı için seçimliktir. Her iki seçimlik hakkın kullanılması 15 günlük hak düşürücü süreye bağlanmıştır. Cayma hakkından farklı olarak prim farkı isteme hakkının kullanılması sigorta ettirenin kabulüne bağlıdır. Teklif 10 günlük süre içerisinde sigorta ettiren tarafından kabul edilmezse sözleşmeden cayılmış kabul edilir. Sigortacı beyan yükümlülüğünün ihlalini riziko gerçekleştikten sonra öğrenirse, sigorta ettirenin ihlaline neden olan ihmalin derecesine göre sigortacının tazminatta veya bedelde indirim yapma hakkını haizdir. Eğer sigorta ettirenin ihlalde kastı varsa ve rizikonun gerçekleşmesi ile kast arasında illiyet bağı varsa sigortacı tazminat veya bedel ödeme borcundan kurtulacaktır.

Sigorta sözleşmesi akdedildikten sonra sigorta konusunda meydana gelen değişikliklerin sigortacıya bildirilmesi yükümlülüğü sigorta sözleşmesi sırasındaki beyan yükümlülüğünü vücuda getirir. Burada her türlü değişiklik değil rizikonun ağırlaşmasına sebebiyet veren değişikliklerin bildirilmesi söz konusudur. Rizikonun hafiflemesinin bildirilmesi gerekmez ancak sigorta ettiren sigortacıya başvurarak primin indirilmesini talep edebilir. Sigorta ettirenin dahilinin bulunmadığı objektif riziko ağırlaşmasının sigortacıya bildirim süresi 10 gündür, riziko sigorta ettirenin etkisi ile ağırlaştığı subjektif riziko ağırlaşmasını sigorta ettiren derhal bildirmekle yükümlüdür.

Sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğünün ihlali sigortacı tarafından riziko gerçekleşmeden önce öğrenilmesi durumunda sigortacının sözleşmeyi 1 ay içerisinde feshetme hakkı ve yahut prim farkı isteme hakkı vardır. Prim farkı talebi 10 günlük süre içerisinde kabul görmezse sözleşme feshedilmiş sayılır. Sigortacı riziko gerçekleştikten sonra beyan yükümlülüğünün ihlalini öğrenmiş ise sigorta ettirenin ihmal derecesine göre tazminatta veya bedelde indirime gitme hakkı vardır. Kast durumunda ise

sigortacı sözleşmeyi feshedebilir. Her iki durumda da meydana gelen değişiklik ile riziko arasındaki illiyet bağının bulunması şarttır.

Sigorta sözleşmeleri genelde rizikonun gerçekleşmeden sürenin dolması ile sona erer. Ancak rizikonun sözleşme süresi içerisinde gerçekleşmesi durumunda sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü ortaya çıkar. Buradaki beyan yükümlülüğünün amacı rizikonun gerçekleşmesi ile sigortacının zararın tespiti ve gerekli önlemleri alabilmesi imkanının sağlanmasıdır. Riziko gerçekleştikten sonraki beyan yükümlülüğü sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma yükümlülüğünün özel bir görünümüdür. En nihayetinde sigortacının sigorta ettirene ödeyeceği tazminat veya bedelin belirlenip ödenmesi açısından da beyan yükümlülüğü elzemdir ve sigorta ettireninin menfaatinidir.

Riziko gerçekleştikten sonraki beyan yükümlülüğünün doğması için iki şart gerçekleşmelidir. Bunlardan ilki rizikonun gerçekleşmiş olması bir diğeri ise sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğine dair bilgi sahibi olmasıdır. Bu şartlar gerçekleşmesi ile sigorta ettiren rizikoyu sigortacıya gecikmeksizin ihbar eder. Sorumluluk sigortalarından 10 günlük özel süre belirlenmiştir. Çekişme halinde rizikonun gerçekleştiğini sigorta ettirenin bildiğini sigortacı ispatla mükelleftir.

Riziko gerçekleştikten sonra beyan yükümlülüğünün ihlali durumunda ihlale neden olan sigorta ettiren kusurunun ağırlığına bakılır. İhlal tazminat veya bedelin artışına neden olmuş ise kusurun ağırlığına göre tazminat veya bedelde indirim cihetine gidilir. Sigorta ettiren kastı ile beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş ve de tazminat ve bedelde artış meydana gelmiş ise sigortacı tazminat veya bedel ödeme borcundan tamamen kurtulacaktır. Rizikonun gerçekleştiği daha önceden sigortacının bilmesi durumunda sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü doğmayacağından yükümlülüğün ihlali de söz konusu olmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Alanya, Ç. (1991) *Reasürans Notları*. Ankara.
- Akıntürk, T., (2009), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul, Beta Yayıncılık
- Arseven, H. (1991) *Sigorta Hukuku Ana Prensipler, Genel Hükümler Yenilenmiş 2 b.* İstanbul
- Arslan, A. Z., *Zorunlu Mali Mesuliyet Sigortalarından Doğan Rücu Davaları*. TBB dergisi 2010.
- Atabek, R. (1950) *Sigorta Hukuku*. İstanbul
- Aydos, O. S., (2019) *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)*, Ankara.
- Ayhan, R., Çağlar, H., (2018), *Sigorta Hukuku Ders Kitabı (Cilt II)*, Ankara, Yetkin Kitabevi.
- Ayhan, R./Çağlar, H./Özdamar, M.(2019) *Sigorta Hukuku*, Ankara.
- Ayiter, K., (1959) “*Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken Mevcut İhbar Mükellefiyeti*”, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası. BTHAE. Ankara.
- Ayli, A., “*Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Kuruluşundaki İhbar Yükümlülüğüne İlişkin Hükümlerin, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Yeniden Değerlendirilmesi*”, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, Diyarbakır 2005, s. 185-202.
- Bağcı, Ö. :*Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, Kocaeli 2018..
- Bahtiyar, M. (1998)“*Sigorta Poliçesi Genel Koşulları*” Ankara.
- Bilgili, Fatih/ Demirkapı, Ertan. (2013)*Şirketler Hukuku*. 9. Baskı, Bursa: Dora.
- Bozer, A. (2009). *Sigorta Hukuku Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (T. İş Bankası A.Ş vakfı)
- Bozer, A., “*Mal Sigortasında Akdin Yürürlük Tarihini ve Sigortacının Mesuliyetinin Başlangıcını Tayin Eden Sigorta Mukavelesi Hükümleri*”,

- Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 1, Sa. 1, Ankara 1966, s. 215 vd.
- Bozkurt, T. (2016). *Sigorta Hukuku, Ticaret Hukuku cilt IV*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Can , M. (2005):*Sigorta Hukuku*, Ankara.
- Can , M. (2012):*Gözden Geçirilmeye Muhtaç Hükümler Var mı? Sorusu Çerçevesinde 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hukuki Sonuçlar.*, Ankara.
- Çandarlı, Z. (1953)“*Sigorta Hukuku*”, AnBD S. 6.
- Çeker, M. (2019). *Sigorta Hukuku*
- Çeker, M. (2016). *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*. Umuttepe Yayınları. Kocaeli
- Erbaş Açikel, A. “*Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlâli Halinde Sigortacının Sahip Olduğu Haklara İlişkin Bazı Sorunlar*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt XXXV, Sayı 2, Ankara 2019, s. 131-168.
- Erdilek Karabay, M. (2012). *Hayat Sigortaları: Kavramsal Çerçevesi ve Tarihsel Gelişimi*. Eskişehir
- Erdoğan, İ./Keskin, A. D., (2018) *Türk Medeni Hukuku*, Ankara.
- Eren, F. (2012). *6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa göre hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 14. baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eriş, G. ;(2004)*Madde Açıklamalı-En son İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, C.I, Ticari İşletme ve Ticaret Şirketleri*; 3. Bası; Seçkin Yayınları.
- Eroğlu, S. (2005), *Hastalık Sigortası Sözleşmesinin Kurulmasında İhbar Külfeti*, Ankara.
- Gözler, K., (2018), *Hukuka Giriş*, Bursa, Ekin Yayıncılık
- İmregün, O. (2004) *Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri*. 4.B.
- Karaman, D. (2013): *Sigortacılık, Sigorta ve Risk Kavramları*. İstanbul
- Karasu, R. (2016). *Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası*. Yetkin Yayınları.
- Kaner, İ. D. (2016) *Sigorta Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi
- Kayıhan, Ş./Bağcı, Ö.; (2019) *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, g.g. 4. B.,

- Kender, R. (2008) *Türkiye 'de Hususi Sigorta Hukuku*. 9. Baskı. On İki Levha Yayıncılık
- Keskin, F. T. (2017) *Uygulamada Sigorta Hukuku C. I*, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi
- Kılıçoğlu, A. M. (2018) *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 22. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Koenig, Öztan, F. “*Sigorta Menfaati ve Değerlendirilmesi*”
- Korkmaz, Sibel :*Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunu* , İzmir, 2004
- Kubilay, H. (2003) *Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku*, İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.
- Kurt, L. M., (2015) Zarar Görenin Zararı Azaltma Külfeti. AÜHFD. Ankara
- Memiş, T. (2015)“Sorumluluk Sigortalarında Sebapsiz Zenginleşme Hükümlerinin Uygulanması ile İlgili Bir Yargıtay Kararı İncelemesi”. SHD.
- Mülazımoğlu, M. (2015) “*Sorumluluk Sigortasında Sigortacının Borç ve Yükümlülükleri*”, Cilt:5, Sayı:1, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 229- 243.
- Neyzi, A. *Sigortada Prim*, SD. Şubat 1974 Yıl. 15
- Oğuzman, M.K/ Öz, T. (2011)*Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*, Cilt 1, İstanbul
- Omağ, M. K. :*Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu* ,AIDA Türk Grubu, 1985
- Omağ, M. K. (2011):*Türk Hukuku 'nda Sigortacının Kanuni Halefiyeti* ,Vedat Kitapçılık. 1. B. İstanbul.
- Öçal, Akar. (1971) *Sigortacılık ve Sigorta Hukuku Hakkında Genel Bilgiler*. Ankara.
- Özdamar, M. (2009). *Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü*. Ankara.
- Özdamar, Mehmet “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğünü İhlal Eden Sigortacıya Uygulanacak Yaptırım Sorunu”, İÜHFM, C. LXXXI, S. 2., 2013, s. 347-360. (Yaptırım Sorunu).
- Özdemir, A. (2012) Lojistik İlkeleri. AÜY 1. B.

- Öztan B. (2016), *Medeni Hukukun Temel Kavramları*. 42. Baskı,
- Öztan, F. (1966). *Sigorta Akdinin İn'ikadında İhbar Mükellefiyeti*, Ankara.
- Reisoğlu, S. 1964 *Türk Kefalet Hukuku*. AÜHF Yayınları. Ankara
- Sayhan, İ., (2001), *Sigorta Sözleşmelerinin Konusu Aşkın Sigorta-Eksik Sigorta-Sigorta Tazminatının Hesaplanması*, Yetkin Yayınevi
- Sayhan, İ. (2001) :*Sigorta Sözleşmelerinin Konusu*, Ankara
- Şeker Öğüz, Z. *Sözleşme Öncesi İhbar Görevi*
- Şenocak, K. *Sorumluluk Sigortasında Sözleşme Öncesi İhbar Külfeti*
- Şenocak, K. (2000)*Mesleki Sorumluluk Sigortası, Özellikle Doktor, Avukat, Mimarın Mesleki Sorumluluk Sigortası*, Ankara.
- Şenocak, K. (1993) *Hukuki Himaye Sigortası*. Ankara
- Şenocak, K. (2002) *Çifte Sigorta*. Turhan Yayınevi
- Şenocak, K. *Hayatı Sigorta Edilecek Kişi (Riziko Şahsı)*, BATİDER, 2012.
- Şenocak, K. : *Mesleki Sorumluluk Sigortası (Sorumluluk)*, Ankara 2000.
- Şenocak, K. *Hayat Sigortalarında Lehtarın Sigorta Ettirenin Yerine Geçmesi*. İÜHF Dergisi. S.1 2011
- Tomanbay, İ. 1999. *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara
- Topsoy, F. :*Başkasının Hayatı Üzerine Yapılan Sigorta Sözleşmelerinde Menfaat (Menfaat)*, BATİDER, Cilt 31, Sayı 2, Haziran 2015, ss.131-160
- Turhan, M., Badur, E., Turan Başara, G., Köroğlu Ölmez, B. (2016) *Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü: Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Turgut Önen'e Armağan*, Ankara 2016.
- Ulaş, I., (2012), *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku Genel Hükümler Mal ve Sorumluluk Sigortaları*, Ankara
- Ülgen, H., “*Başkası Lehine Sigorta ve Bu Sigortada Sigortalının ve Sigorta Ettirenin Talep ve Dava Hakkı*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cevdet Yavuz'a Armağan, C. 22, S.. 3, Y. 2016, s. 2829-2839.
- Ünan S., Yazıcıoğlu E. (2018) *Sigorta Hukuku Sempozyumları: Sorumluluk*

Sigortaları Sempozyumları, İstanbul 2017. Sigorta Hukukunda Güncel Sorunlar Sempozyumu, Bursa 2018.

Yazıcıoğlu, E.ve Şeker Öğüz, Z. (2019). *Sigorta Hukuku*. İstanbul

Yazıcıoğlu, E. (2010), *Sigorta Aracıları Hukuku*, İstanbul

Yazıcıoğlu, E. (2005)“*Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın “Sigorta Hukuku” Kitabındaki Hükümler Hakkında Bazı Değerlendirmeler*”, SHD Özel Sayı: 1, Y. 2005, s. 79-87.

Yılmaz, H. (2014)*Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Motorlu Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu*, İstanbul.

